

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM İKTİSADI VE HUKUKU ANABİLİM DALI

**SEMAVİ DİNLERDE FAİZ MEVZUSUNUN
MUKAYESESİ**

Hazırlayan

Erhan Kaynar

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN

Bingöl-2021

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM İKTİSADI VE HUKUKU ANABİLİM DALI

SEMAVİ DİNLERDE FAİZ MEVZUSUNUN
MUKAYESESİ

Hazırlayan
Erhan Kaynar

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN

Bingöl-2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	IV
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	VI
TEZ KABUL VE ONAY	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
ÖZET	IX
ABSTRACT.....	X
KISALTMALAR	XI
TABLolar.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FAİZ

1.1. FAİZİN TANIMI.....	3
1.2. ESKİ MEDENİYETLERDE FAİZ	4
1.3. FAİZ TÜRLERİ	6
1.3.1. Hesaplama Açısından Faiz.....	6
1.3.1.1. Basit Faiz.....	7
1.3.1.2. Bileşik Faiz	7
1.3.2. İşleyiş Açısından Faiz	7
1.3.2.1. Kredi ve Mevduat Faizi.....	7
1.3.2.2. Temerrüt Faizi.....	9
1.3.3. Kaynağı Açısından Faiz	10
1.3.3.1. Kanuni Faiz	10
1.3.3.2. Akdi Faiz.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

YAHUDİLİK VE HİRİSTİYANLIKTA FAİZ

2.1. YAHUDİ, İSRAİL VE İBRANİ İSİMLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	13
2.2. GENEL HATLARIYLA YAHUDİLİK DİNİ.....	16
2.3. YAHUDİLİKTE FAİZ	20
2.4. HİRİSTİYAN, NASRANİ İSİMLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE ANLAMI	22
2.5. GENEL HATLARIYLA HİRİSTİYANLIK	23
2.6. HİRİSTİYANLIKTA FAİZ	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM'DA FAİZ

3.1. SÖZLÜK ANLAMI	31
--------------------------	----

3.2. İSTILAH ANLAMLI.....	31
3.3. İSLAM'DA FAİZ TÜRLERİ	33
3.3.1. Riba-el Fadl	33
3.3.2 Riba-en Nesie	33
3.3.3. Riba-l Yed	33
3.4. KUR'AN-I KERİM'DE FAİZ İLE İLGİLİ AYETLER	34
3.5. SÜNNETTE FAİZ.....	36
3.6. İSLAM' DA FAİZE KARŞI ALINAN ÖNLEMLER	38
3.6.1. İctimai Önlemler	38
3.6.1.1. Zekât.....	39
3.6.1.2. Sadaka	40
3.6.1.3. Karz-ı Hasen.....	41
3.6.2. Finansal Önlemler	43
3.6.2.1. Mudaraba.....	43
3.6.2.2. Muşaraka	44
3.6.2.3. Murabaha.....	45
3.6.2.4. İcara.....	46
3.6.2.5. Selem.....	47
3.6.2.6. Teverruk	48
3.7. FAİZ YASAĞINI DELME GİRİŞİMİNE DAİR BAZI ÖRNEKLER.....	49
3.7.1. Beyü'l İne.....	49
3.7.2. Bey Bi'lvefâ	49
3.7.3. Bey' Bi'listiğlâl.....	50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEMAVİ DİNLERDE FAİZ YASAĞI MEVZUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. ÇALIŞMANIN AMACI.....	51
4.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ.....	51
4.3. LİTERATÜR TARAMASI.....	51
4.4. SEMAVİ DİNLERDE FAİZ YASAĞI MEVZUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ	53
SONUÇ.....	60
KAYNAKÇA.....	64
ÖZGEÇMİŞ	74

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “**Semavi Dinlerde Faiz Mevzusunun Mukayesesi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim. 03/02/2021

Erhan KAYNAR

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Erhan KAYNAR tarafından hazırlanan **SEMAVİ DİNLERDE FAİZ MEVZUSUNUN MUKAYESESİ** başlıklı bu çalışma, 03.02.2021 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliği/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından İslam İktisadı ve Hukuku Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Dr. Öğr. Üyesi İsmail NARİN	İmza:
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Yunus YILMAZ	İmza:
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN	İmza:

TEZ KABUL VE ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../2021 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yaşar BAŞ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Faiz hem toplumsal hayatta hem de iktisadi sistem içinde büyük bir etkiye sahip olan ve içtima-i hayatın en önemli gerçekliklerindedir. Faiz Mevzusunda birçok düşünür, filozof, din adamı olumlu olumsuz görüş bildirmiştir. Konu üzerine geçmişten bugüne belki de saymaya güç yettirmeyeceğimiz kadar kanun yasa düzenlenmiş bir o kadar da bilimsel çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada inananları hala yeryüzünde bulunan üç büyük semavi dinin faize bakış açıları mukayeseli bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında benden desteklerini esirgemeyen, kıymetli katkılarından dolayı değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN hocama ve geçmişten bugüne eğitim hayatım boyunca yetişmemde emeği geçen tüm hocalarıma şükranlarımı sunarım. Ayrıca benim bu günlere gelmemde üzerimde hakları bulunan babam Ahmet KAYNAR ve validem Saadet KAYNAR'a, moral ve motivasyon noktasında daima yanımda olan ve her türlü desteği esirgemeyen sevgili eşim Fatma KÖSE KAYNAR'a, evimizin neşe kaynağı olan kızlarım Zümra ve Amine Feza'ya minnettarım.

Erhan KAYNAR

ÖZET

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : SEMAVİ DİNLERDE FAİZ MEVZUSUNUN MUKAYESESİ
Tezin Yazarı : Erhan KAYNAR
Danışmanlar : Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN
Anabilim Dalı : İSLAM İKTİSADI VE HUKUKU
Bilim Dalı : İSLAM İKTİSADI VE HUKUKU
Kabul Tarihi : 03.02.2021
Sayfa Sayısı : 87
<p>Günümüz iktisat sisteminin, ekonomik açıdan güçlü olan devletlerin ve sermayedarların sömürü ve kazanç mekanizmasının temel kaynaklarından biri faizdir. Paranın kirası ya da parayı parayla satmak olarak tanımlayabileceğimiz faizin birçok tanımı yapılmış olmasına rağmen üzerinde uzlaşılan genel geçer bir tanımı yapılmamıştır.</p> <p>Faizin başlangıcı çok eski medeniyetlere kadar uzanmaktadır. Bilinen ilk faizli işlemler tapınaklarda rahipler tarafından yapılmaya başlanmış daha sonraları hükümdarlar ve onların saraylarında da kendini göstermiştir. Tarihsel süreçte büyük sermaye sahiplerinin ve zengin ailelerin de faizle borç vermeye yönelmesi ile faiz geçmişten günümüze sistemli bir yapıya dönüşmüştür.</p> <p>Bu çalışmada yeryüzünde tebaaları bulunan üç büyük dinin faize bakış açısı ele alınmıştır. Faizin toplumun sosyal ve ekonomik yapısı üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek ya da faizi sistemli hale getirmek için hem toplumlar hem devletler çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Ancak Faizin toplumsal zararlarını önlemeye yönelik en net tedbir ve yasaklar semavi dinlerce alınmıştır. İslam inancına göre tahrifata uğradığı kabul edilen gerek Yahudilik ve Hıristiyanlık dinleri gerekse son hak din olan İslam dini faizi net bir dille yasaklamıştır.</p>
Anahtar Kelimeler: Faiz, Semavi Dinler, Tevrat, İncil, Kuran

ABSTRACT

Bingöl University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: THE COMPARISON OF THE SUBJECT IN MONOTHEISTIC RELIGIONS	
Author	: Erhan KAYNAR
Supervisor	: Asst. Prof. Yavuz TÜRKAN
Department	: ISLAMIC ECONOMICS AND LAW
Sub-field	: ISLAMIC ECONOMICS AND LAW
Date	: 03.02.2021
Page	: 87
<p>Interest is one of the main sources of today's economic system, the exploitation and earnings mechanism of economically strong states and capitalists. Although many definitions of interest, which we can define as renting money or selling money with Money, no general pass-through definition has been made.</p> <p>The beginning of interest extends to very ancient civilizations. The first known interest only transactions began to be carried out by priests in temples and later showed themselves in the rulers and their palaces. In the historical process, interest has become a systemic structure from past to present, with large capital owners and wealthy families turning to lending with interest.</p> <p>In this study, we discussed the interest perspective of the three major religions. Societies and states have made various arrangements to prevent the negative effects of interest on the social and economic structure of society or to make the interest more systematic. However, the clearest measures and prohibitions aimed at preventing the social damages of interest were taken by Abrahamic religions. Judaism and Christianity, which are considered to have been defaced according to the Islamic faith, and the islamic religion, which is the last right religion, have clearly banned interest.</p>	
Key Words: Interest, Monotheistic Religions, Torah, Bible, Quran	

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı geçen eser
AS	Aleyhisselam
AB	Avrupa Birliği
Bkz	Bakınız
C	cilt.
C.C.	Celle Celaluhu
Çev.	Çeviri
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
Dr.	Doktor
Enst.	Enstitü
Hz.	Hazreti
IIBA	International Institute of Business Analysis
İGİAD	İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği
Md.	Madde
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
MÜİF	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Öğr.	Öğretim
Prof.	Profesör
Ra.	Radıyallahu anhüm
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü

s.	Sayfa
SAV	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.C	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
Ünv.	Üniversite
Vb.	Ve benzeri
Vd.	Ve diğerleri

TABLULAR

Tablo 1.1.TCMB TL Mevduat Faizi Asgari Ve Azami Tutar Aralığı 2010-2020 yılları arası	8
Tablo 1.2. TCMB Ticari işlerde Uygulanan Temerrüt Faizi Oranları 2010-2020 Yılları Arası	9
Tablo 1.3. TCMB Kanuni Faizi Oranları 2010-2020 Yılları Arası	10
Tablo 1.4. TCMB TL ve Yabancı Para Cinsinden Uygulanan Kredi Kartı Akdi Faiz Oranları 2010-2020 Yılları Arası.....	11
Tablo 4.1. İsrail Bankalarında Müşterilerin Faizli Mevduat Hesabı Sayıları Ve Uygulanan Faiz Oranları.....	55
Tablo 4.2. İsrail Merkez Bankasının 2010-2020 Yılları Arasında Uyguladığı Faiz Oranları	55
Tablo 4.3. Avrupa Birliği Merkez Bankasının 2010-2020 Yıllarında Uyguladığı Faiz Oranlarındaki Değişiklikler.....	57
Tablo 4.4. Hıristiyan Ve Müslümanların Yaşadığı Ülkelerde Faizsiz Bankacılığın Toplam Bankacılık Sistemi İçindeki Payı.....	58

GİRİŞ

Faiz kısaca paradan para kazanma işlemi olarak tanımlayabileceğimiz ve kapitalist sistemin üzerine bina edildiği en güçlü argümandır. Faiz günümüz iktisadi hayatta güçlü ülkelerin ve sermaye sahiplerinin sömürü ve kazanç mekanizmasının ana dişlisidir. Kısaca faiz, paranın para karşılığında satışı veya sahip olunan sermayenin para veya herhangi bir beklenti doğrultusunda kiraya verilmesi gibi pek çok tanımı yapılmış olmasına rağmen üzerinde uzlaşılan genel kabul görmüş bir tanımı yapılmamıştır.

Faizin başlangıcı çok eski medeniyetlere kadar uzanmaktadır. Bilinen ilk faizli işlemler toplumun dini gereksinimlerini karşılayan tapınak çevrelerindeki rahipler ve diğer tapınak mensupları tarafından yapılmıştır. Daha sonraları hükümdarlar ve saray eşrafı tarafından faizli işlemlerden kazanç sağlama yoluna gidilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde zengin aileler ve büyük sermaye sahiplerinin de işin içine girmesi ile geçmişten günümüze gelişip evrilerek sistematik bir sömürü mekanizması olarak kullanıla gelmiştir.

Yaşadığımız modern dünyada mevcut faiz sarmalı git gide içinden çıkılmaz bir hal almaya başlamıştır. Sermaye doğrudan üretime, ticarete, katma değer üreten yatırımlara aktarılacağına en kolay ve risksiz para kazanma araçlarına yönelmekte bu da sürdürülebilir kalkınmayı yavaşlatmakta hatta kalkınmaya engel olmaktadır. Faize dayalı sistem ve kapitalizmin artık sürdürülebilir olmadığı gerçeğini tüm insanlığın görüp anlaması gerekmektedir.

Toplumsal gelir dağılımında derin çatlaklara neden olan faiz her dönem büyük sıkıntıların oluşmasına zenginlerin daha da zenginleşip alt gelir grubundakilerin ve orta sınıfın daha da fakirleşmesine sebebiyet vermektedir. Bu durum toplumsal huzuru ve düzeni tehdit eden büyük bir sorundur. Bu sorundan kaynaklı kargaşaları ve sıkıntıları asgariye indirmek için gerek devletler ile diğer toplumsal sistemler gerekse beşeri dinler kendilerince düzenlemeler yapmış ve kurallar geliştirmiştir. Kanun koyucular yasal düzenlemeler yaparak bir nebze önlemler almıştır. Faizin toplum üzerinde sebebiyet verdiği tahribat ve olumsuzluklar karşısında beşeri mekanizmaların aldığı önlemlerin amacı çoğunlukla faizi önlemeye yönelik olmamıştır. Bu düzenlemelerin çoğu faizin alt tabakayı tamamen ezip yok

etmesini önleyip faizli sistemin sürdürülebilir bir şekilde devamını sağlamaya yönelik olmuştur.

Faizin verdiği tahribata karşı en sıkı tedbirler ise varlığını sürdüren üç büyük semavi dine aittir. Hali hazırda yeryüzündeki insanların yüzde ellisinden fazlasının tabii olduğu dinler olan İlahi menşeli dinlerin kutsal kitaplarında faizin tamamen yasaklandığına dair net deliller mevcuttur. Yahudilik ve Hıristiyanlık'ın kutsal kitaplarında, her ne kadar beşer eliyle müdahalelerde bulunulmuş olduğu düşüncesi Müslümanlarca benimsenmiş olsa da İslamiyet de dâhil üç dinin de faiz yasağı konusunda ortak bir tavrı söz konusudur.

Söz konusu çalışmada ağırlıklı olarak teorik alan araştırması yöntemine başvurulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde faizin tanımları, tarihsel süreçte ortaya çıkışı ve faiz türleri irdelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Yahudilik ve Hıristiyanlık dinleri ile ilgili kavramlar bu dinlerin genel özellikleri ele alındıktan sonra bu dinlerin ve kutsal kitaplarının faiz karşısında aldıkları önlemlere yer verilmiştir. Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise İslam dininde Kuran ve Sünnet ışığında faiz mevzusu ele alınmıştır. İslam'ın toplumsal düzenin korunması ve iktisadi hayatın sürdürülebilir bir şekilde devamlılığının sağlanması adına faizsiz düzende başvurulabilecek uygulamalar ortaya konmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise çalışmanın amacı, yöntemi ve literatür taraması verildikten sonra üç semavi dinin mensuplarının faiz yasağına ne denli uyduğuna yer verilerek çalışma sonuçlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FAİZ

1.1. FAİZİN TANIMI

Faiz kavramının ekseriyet tarafından kabul edilen kesin tanımı olmamakla birlikte, faizin literatürde birçok tanımı bulunmaktadır Faiz; dilimize Arapçadan geçmiş bir kelime olup feyz sözcüğünden türemiştir. Sözcük Arapça’ da bolluk ve bağış manasına gelmektedir. Ansiklopedik kaynaklarda; borç verilmiş olan bir miktar paranın geliri, kirası olarak ifade edilmiştir.¹ Bir başka deyişle sermayenin kullanılmasına istinaden verilen fiyat olarak da tanımlanabilir. Mevzusu belli bir miktar paranın geri ödenmesi olan borçlarda, borcun ortaya çıktığı veya vadesinin dolduğu tarihten, ödemenin yapıldığı tarihe kadar şartlara göre vade farklı olabilmektedir. Böyle bir durumda, borçlunun geçen sürede faydalanması nedeniyle alacaklıya yasa ya da akit gereği, belli bir oran üzerinden bir bedel ödemesine faiz denilmektedir.²

Öğretide klasik ve neoklasik iktisatçılara göre ise faiz, şahıs ay da kurumların sahip oldukları tasarrufları başkalarına kullandırarak elde ettikleri fazladan bedeldir. Keynes de faizi tasarruf etmenin bedeli olarak değil, parayı belli bir süre kullanamamaktan doğan bedel olarak tanımlamıştır.³ Eğilmez; faizi tasarruf sahiplerinin sahip oldukları tasarrufları işletmek yerine, başkalarına ödünç vermesi mukabilinde aldıkları vazgeçme veya sermayenin kullanımının erteleme bedeli olarak tanımlamıştır.⁴ Pozitif hukuka göre; çeşitli akitlerden, haksız fillerden ya da sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan mal kazanımlarından doğabilecek ilişkiler faizin asıl kaynağını oluşturur. Bu çerçevede faizin ve onun asıl kaynağı olan borcun varlık ve özelliğine istinaden değerlendirilmesi gerekir. Bu açıdan borçlar hukuku bağlamında faiz; herhangi bir sebepten ötürü sahip olunan maddi varlığın elde bulunmayışından kaynaklanan ve o varlıktan faydalanılamaması sonucunda elde

¹ Efrail Aydemir, *Hukuk Uygulamasında Faiz*, Adalet Yayınevi, Ankara 2001, s. 1.

² Selahattin Tekinay vd., *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1996, s.1045.

³ Kudret Emiroğlu ve diğerleri, *Ekonomi Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2006, s. 70.

⁴ Mahfi Eğilmez, *Kolay Ekonomi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2012, s. 114.

edilmesi muhtemel kazanç ve gelirlerden yoksun kalınması karşılığında elde edilen bedeldir. Kısacası faiz, geç tahsil edilen varlıktan elde edilen gelirdir.⁵

1.2. ESKİ MEDENİYETLERDE FAİZ

İnsanlık tarihi kadar eski olan faiz olgusunun toplumlar içinde ortaya çıkışı şu şekilde olmuştur: İlk toplumların iki önemli sorunu bulunmaktaydı; bunlardan ilki ve en mühimi, ihtiyaçlarını sürekli olarak karşılayacak durumda olmamalarıydı. İkinci sorunları ise ihtiyaçlarını karşılamaları halinde de bu elde ettikleri ürünleri koruyacak imkânlarının bulunmamasıydı. İnsanların büyük uğraşları sonucunda edindikleri mallar, ürünler, mahsuller; sürekli olarak bozulma, yağmalanma ve vahşi hayvanların saldırısına uğrama gibi çeşitli harici risklerle karşı karşıyaydı. İlkel toplumların mensubu olan bu insanlar borç verip, almak suretiyle bu sorunu çözme yoluna gitmişlerdir. Bireyler, elde ettikleri mal ve ürünlerin fazlasını bunlara ihtiyaç duyan kişilere daha sonradan geri almak üzere borç olarak vermişlerdir. Devrin insanları sadece borcu geri ödeme sözü alarak herhangi bir şekilde fazladan karşılık beklemezsizin borç vermekte ve böylelikle her iki taraf da kendi amacına ulaşmış olmaktaydı. Lakin insanlar mallarını korumanın yeni yollarını öğrenmeye başladığında borç verme hususunda bir karşılık talep etmeye başladılar. Toplumdaki bireyler bu değişim sonucunda borç verdikleri ürün ve mallara karşılık fazladan ödeme talep etmeye, karşılık beklemeye başladılar. İşte faiz gerçeği insanlar arasında bu şekilde cereyan eden alış-veriş hadisesinden ve emanet verilenlerden fazladan karşılık alma neticesinde ortaya çıkmıştır. İktisadi hayatın ve ticaretin gelişmesiyle birlikte paranın da alışveriş aracı olması sonucu faiz giderek yaygınlaşmıştır.⁶

Faiz; paranın kullanılmasından önce de, paranın kullanılmasından sonra da mühim bir mevzu olarak ekonomik faaliyetlerde yerini almıştır. Bu açıdan bakıldığında ekonomik ve ticari işler devam ettiği sürece faiz, sürekli varlığını sürdüren bir olgu olarak tarihsel süreç içerisinde süre gelmiştir. Tarihsel süreçte hiçbir zaman önemini yitirmeyen faiz, hayatın her boyutunu alakadar etmesi cihetiyle iktisadi hayatı da aşarak; siyasi, hukuki ve felsefi öğretilerin yakından ilgilendiği bir mevzu haline gelmiştir. Kimileri faizi ekonomik faaliyetlerin olmazsa olmazı olarak kabul ederken; kimileri de ekonomik faaliyetlerdeki işlevi ne derece önemli olursa

⁵ Aydemir, 2001, a.g.e., s. 2.

⁶ Komisyon, *Faiz*, (Çev. Yakup Kumak), El Mustafa Yayınları, İstanbul 2017, s. 15.

olsun ortadan kaldırılması gereken bir sorun olarak görmüştür. Faiz konusunda farklı görüşlerin ortaya çıkışının sebebi; bazı kesimlerin konuyu sırf iktisadi açıdan bazılarınınsa ahlaki, toplumsal ya da dini açıdan değerlendirmesinden kaynaklanmıştır.⁷

Tarihte yazıyı ilk kullanan Sümerliler üzerine Sümerologların yaptığı çalışmalarda Geç Uruk Dönemindeki (MÖ 3500-3100) Uruk Koloni şehirlerinde yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen kil tabletlerde Sümerlilerin ticaret hayatında faizli işlemler yaptığı görülmektedir.⁸ Sümerlilerin çivi yazısı ile yazılmış olan metinlerinde sıklıkla görülen gümüş ile borçlanma mevzusu tapınakların faizli borç veren banka işlevi gördüğünü anımsatmaktadır. Tapınaklar ihtiyaç sahibi halka yetiştirdiği ürünlere karşılık ya da belli bir vade ve faiz karşılığında gümüşler vererek halkın diğer ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olduğuna ilişkin çivi yazılı tabletler arşivlerde bulunmaktadır.⁹

Sümerlerin tarihi verilerde, borç işlerinde faiz oranlarını ortalama gümüşte % 20, arpa ve öteki tahıl ürünlerinde % 33 olarak uyguladığı görülmektedir. Bahsi geçen ürünlerde faiz miktarının anaparayı aşmaması esastır. Sümerlerin bu faiz oranları kendilerinden sonra Mezopotamya ve Anadolu coğrafyasında tarih sahnesine çıkan diğer medeniyetler tarafından da ticari işlerde esas alınarak kullanılmıştır.¹⁰

Faizle ilgili bilinen ilk yasal düzenlemeler Babil hükümdarı Hammurabi (MÖ 2123-2081) tarafından yapılmıştır. Hammurabi tarafından hazırlanan bu yasalarla faiz oranları sınırlandırılmış, faizli işlemler devlet kontrolüne alınarak tefecilik önlenmeye çalışılmıştır. Yine bu yasalar sayesinde hem alacaklı olan tarafa hem de borçlu olan tarafa çeşitli haklar verilmiştir.¹¹

Eski Yunan Medeniyetinde faiz iktisadi, ticari ve sosyal hayatta oldukça yaygınmış. Para, altın ve gümüş gibi kıymetler servet sahipleri tarafından bankalara verilmez, genellikle bunlar yanlarında muhafaza edilirmiş. Sermaye sahiplerinin

⁷ Bünyamin Demirgil ve Hakan Türkay, “Tarihsel Süreç İçerisinde Faizin Kuramsal Açısından Gelişimi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, Sivas 2017, s. 132-133.

⁸ Mehmet Yunus Akrep, “Sümer Ekonomisinde Tapınak Faktörü”, *Mavi Atlas*, Cilt 5, Sayı 2, Gümüşhane 2017, s. 463.

⁹ Horst Klengel, *Kral Hammurabi ve Babil Günlüğü*, (Çev. Nesrin Oral), Telos Yayınları, İstanbul 2001, s. 100.

¹⁰ Akrep, a.g.e., 468.

¹¹ İshak Emin Aktepe, *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*, İstanbul 2010, s. 45.

çevrelerinde itimat ettikleri kişilere %16-18 arasındaki oranlarla faizle borç verdikleri bilinmektedir. Mabetler tarafından halka bankaların yerine daha düşük faizle borç verilmekteymiş. Eski Yunan Medeniyetinde faizle borç almak sadece halkın değil devletin de kendi işlerini yürütmek için başvurduğu bir finans sağlama yöntemi idi. Yunan toplumunda faizin bu denli yaygın olmasının en önemli gerekçelerinden biri toplumun dini inançlarının halkın faizli işlemler yapması hususunda engelleyici kurallar içermemesidir. Yunan Medeniyetinin devamı niteliğinde olan Roma döneminde de faizli işlemler benzer şekilde yapılmaktaydı. Ancak Roma İmparatorluğu döneminde kanun koyucular tarafından faiz oranlarının %5 ile %12 arası oranlarda uygulanması doğrultusunda yasalar çıkarılmıştır.¹² Romalıların Yunanlılara göre daha düşük faiz oranları uyguladığı görülmektedir.

Ünlü Yunan filozoflarından Platon (MÖ 427-347) Yasalar adlı kitabında devletin altın ve gümüş toplamasına karşı çıkmış olup faizin çirkin bir kazanç şekli olduğunu ifade etmiştir.¹³ Onun öğrencisi olan Aristo Teles de Politika adlı eserinde paranın bir amaç değil ancak geçim sağlamak için kullanılması gereken bir araç olarak kabul edilmesi gerektiği fikrini savunmuştur. Paranın sadece bir değişim aracı olması gerektiğini söyleyerek paradan para kazanmayı hoş görmemiştir.¹⁴

1.3. FAİZ TÜRLERİ

Faiz türlerini çeşitli şekilde sınıflandırmak mümkündür. Bu çalışmamızda faizi; Hesaplama Açısından Faiz, İşleyiş Açısından Faiz ve Kaynağı Açısından Faiz olmak üzere üç ana başlık altına ele alıp yine bu başlıkları da çeşitli alt başlıklara ayırdık.

1.3.1. Hesaplama Açısından Faiz

Faiz oranlarının vadenin başında veya sonunda hesaplanması açısından faiz basit faiz (antisipe) ve bileşik faiz (differe) olarak ikiye ayırmak mümkündür. Sermayenin vade sonuna kadar değişkenlik gösterip göstermemesidir.¹⁵ Temelde hem basit faiz hem de bileşik faiz türü iktisadi ve ticari faaliyetlerde sıklıkla kullanılan faiz türleridir.

¹² Komisyon (*Faiz*), a.g.e., s.19-23.

¹³ Platon, *Yasalar*, (Çev. Candan Şentuna ve Saffet Babür), Kabalcı Yayınları, İstanbul 1994, s. 207.

¹⁴ Aristoteles, *Politika*, (Çev. Mete Tunçay), Remzi Kitabevi, İstanbul 1982, s. 24.

¹⁵ İlker Parasız, *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, Bursa 1991, s. 73.

1.3.1.1. Basit Faiz

Anaparanın belirli bir vade içinde borç verilerek karşılığında belirli bir oranda işletilen faize basit faiz denilmektedir. Basit faize konu olan para sadece anaparanın kendisidir.¹⁶ Başka bir deyişle herhangi bir yatırım aracı üzerinden yatırım dönemi boyunca elde edilen kazancı gösteren oran olarak da ifade edilmektedir.¹⁷ Basit faiz kâğıt üstünde faiz denince aslında akla gelen faiz şeklidir. Hesaplanması oldukça kolay olan basit faiz işleminde üzerinde mutabık olunan faiz oranı ile ortaya çıkan faiz oranı aynıdır.

1.3.1.2. Bileşik Faiz

Herhangi bir yatırım enstrümanının belirli bir vade içerisinde elde ettiği faizin tekrar anaparaya eklendikten sonra ortaya çıkan yeni yeküne faiz işletilmesi sonucundaki orana bileşik faiz denir.¹⁸ Bu faiz türü katlanarak artan bir faiz çeşididir. Bileşik faizde faizin tutarı anaparayı kat ve kat aşabilmektedir. Ancak Türk Ticaret Kanunu'nun 8. Maddesine göre sözleşmenin taraflarından tacir olmayanlara bileşik faiz uygulanmaz.¹⁹

1.3.2 İşleyiş Açısından Faiz

İşleyiş bakımından faiz türlerini: Kredi-Mevduat Faizi ve Temerrüt (Direnme/ Gecikme) Faizi olmak üzere iki alt başlık biçiminde inceleyebiliriz. Bu ayırım faizin işlemeye başladığı ve gerçekleştiği döneme göre ya da daha basit bir söylem ile faizin işletim süresine göre yapılan ayırımdır.

1.3.2.1. Kredi ve Mevduat Faizi

Mevduat faizi mudilere ait olan fonların bankaya yatırılması sonucunda elde edilen kazancı gösteren faiz nisabı olarak tanımlanmıştır. Fon sahiplerine ve mevduat sahiplerine mevduatlarının miktarına göre bankalar tarafından ödenen faiz türüdür. Kredi faizi bireylerin, şirketlerin, kurum ve kuruluşların; çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak, iş kurmak, var olan işlerini büyütüp geliştirmek ve yeni yatırımlar yapmak amacıyla aldıkları fonlar karşılığında ödemekle mükellef oldukları fazlalığı gösteren faiz türüdür. Araba, konut, eşya, vb. ihtiyaçları karşılamak amacıyla

¹⁶ Arslan Kaya, "Adi Ve Ticari İşlerde Faiz", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 54, Sayı 1-4, İstanbul 2011, s. 352.

¹⁷ Nazım Öztürk, *Para Banka Kredi*, Ekin Yayınları, Bursa 2014, s. 317.

¹⁸ Öztürk, a.g.e., s. 317.

¹⁹ Türk Ticaret Kanunu, (2011), 6102 Sayılı, *T.C. Resmi Gazete*, 27846, 14 Şubat 2011.

bankalardan alınan krediler için ödenen faizdir. Konvansiyonel bankacılık sisteminde genel olarak kredi faiz oranları mevduat faiz oranlarından çok daha yüksektir. Kredi ve mevduat faizlerinin arasındaki fark faiz sistemine dayalı iş yapan bankaların esas kazancını oluşturmaktadır.²⁰

Tablo1.1.TCMB TL Mevduat Faizi Asgari Ve Azami Tutar Aralığı 2010-2020 yılları arası

Dönem	Bir Aya Kadar Vadeli %	Üç Aya Kadar Vadeli %	Altı Aya Kadar Vadeli %	Bir Yıla Kadar Vadeli %
05.10.2010 - 13.10.2010	5-20	5-20	5-20	5-20
14.10.2010 - 20.10.2010	5-19	5-19	5-19	5-19
21.10.2010 - 27.10.2010	5-18	5-18	5-18	5-18
28.10.2010 - 13.01.2011	4-18	4-18	4-18	4-18
14.01.2011 - 27.02.2011	4-18	4-17	4-17	4-17
28.02.2011 - 20.04.2011	3-18	4-17	5-17	6-17
21.04.2011 - 18.12.2011	3-18	4-18	5-18	6-18
19.12.2011 - 31.05.2012	3-20	4-20	5-18	6-18
01.06.2012 - 19.05.2013	3-20	4-20	5-18	5-18
20.05.2013 - 30.01.2014	3-20	4-20	4-18	4-18
31.01.2014 - 23.05.2018	3-20	4-20	4-20	4-20
24.05.2018 - 06.06.2018	3-22	4-22	4-22	4-22
07.06.2018 - 11.06.2018	3-25	4-25	4-25	4-25
12.06.2018 - 10.07.2018	3-28	4-28	4-28	4-28
06.07.2018 - 12.08.2018	3-28	4-28	4-28	4-28
13.08.2018 - 14.08.2018	3-30	4-30	4-30	4-30
15.08.2018 - 13.09.2018	3-35	4-35	4-35	4-35
14.09.2018 - 26.09.2019	3-35	4-40	4-40	4-40
27.09.2019 - 19.12.2019	3-38	3-30	3-30	3-30
20.12.2019 - 12.05.2020	3-35	4-35	4-35	4-35
TCMB verilerine dayalı olarak hazırlanmıştır. ²¹				

²⁰ Öztürk, a.g.e., s. 317-318.

²¹ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2020), *01.01.1996 Tarihinden İtibaren Bankalarca Türk Lirası Üzerinden Açılan Mevduata Uygulanacağı Bildirilen Azami Faiz Oranları*, Erişim Tarihi: 12.17.2020, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/79bd8ff2-6cec-4b95-8e0d-c33466239e68/TRLtum.html?MOD=AJPERES>

Söz konusu tabloda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın piyasa koşullarında bankalar için belirlemiş olduğu 2010-2020 yılları arası asgari ve azami mevduat faiz oranlarıdır.

1.3.2.2. Temerrüt Faizi

Borçlunun, vade süresi sonunda para borcunu geri ödememesi sebebiyle geciktiği süre zarfında alacaklısına ödemesi gereken faize temerrüt faizi denilmektedir.²² Temerrüt faizi hukuksal açıdan ise borçlunun sözleşmede belirlenen vadede kasten ya da elinde olmayan nedenlerden ötürü borcunu ödeyememesidir. TTK 10. maddesine göre sözleşmede aksine bir hüküm yoksa temerrüt faizi, vadenin nihayete ermesinden ve belli bir vade yoksa ihtar gününden işler.²³

Tablo: 1.2. TCMB Ticari İşlerde Uygulanan Temerrüt Faizi Oranları 2010-2020 Yılları Arası

Faiz Oranları Yürürlük Tarihleri	TCMB Ticari İşlerde uygulanan Temerrüt Faizi Oranları
30.12.2010	% 15
29.12.2011	% 17,75
20.12.2012	% 12,75
27.12.2013	% 11,75
14.12.2014	% 10,50
31.12.2016	% 9,75
29.06.2018	% 19,50
11.10.2019	% 18,25
21.12.2019	% 13,75
01.01.2020	% 15
02.01.2020	% 18,25
TCMB verilerine dayalı olarak hazırlanmıştır. ²⁴	

²² Nurdan Orbay Ortaç, "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Ticari İşlerde Faiz", *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Ankara 2014, s. 123.

²³ Türk Ticaret Kanunu (6102 Sayılı), *T.C. Resmi Gazete*, 27846, 14 Şubat 2011.

²⁴ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2020), *TTK Md. 1530 Uyarınca Belirlenen Temerrüt Faiz Oranı ve Asgari Giderim Tutarı*, Erişim Tarihi: 12.17.2020,

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Piyasa+Verileri/TTK+Md.+1530>

Merkez bankasının bildirdiği, ticari sözleşmelerde temerrüt faizinin önceden belirlenmediği hallerde, 2010-2020 yılları arasında uygulanması gereken temerrüt faizi oranları yukarıdaki gibidir. Tablodan anlaşılacağı üzere ticari işlerdeki faiz oranlarının yıllar içinde dalgalandığı görülmektedir. Bunun sebebi de muhtemelen zaman içinde meydana gelen ekonomik dalgalanmalardır.

1.3.3. Kaynağı Açısından Faiz

Kaynağı bakımından faiz türlerini Kanuni Faiz ve Akdi Faiz olmak üzere iki alt başlıkta ele alabiliriz. Faiz ya kanundan veya hukuki işlemler sonucunda yapılan sözleşmelerden kaynaklanır.

1.3.3.1.Kanuni Faiz

Taraflar arasında bir sözleşmenin olmaması ya da mevcut olan sözleşmede faiz oranı konusunda bir hüküm bulunmamasıyla beraber yasanın faiz ödenmesini gerekli gördüğü hallerde ödenecek faize kanuni faiz denilmektedir. Bu bakımdan sözleşmede faize ilişkin hüküm bulunmadığı takdirde ilkeleri, oranı ve uygulanması; öncelikle Türk Borçlar Kanunu (TBK) ve TTK gibi temel yasalarda düzenlenmiş olmakla beraber ayrıca 3095 sayılı kanunla da düzenlenmiştir.²⁵

Tablo: 1.3. TCMB Kanuni Faizi Oranları 2010-2020 Yılları Arası

Tarih Aralığı	TCMB Kanuni faiz Oranlar
01.01.2011 – 31.12.2011	% 9
01.01.2012 - 31.12.2012	% 9
01.01.2013 – 31.12.2013	% 9
01.01.2014 – 31.12.2014	% 9
01.01.2015 – 31.12.2015	% 9
01.01.2016 – 31.12.2016	% 9
01.01.2017 - 31.12.2017	% 9
01.01.2018 – 31.12.2018	% 9
01.01.2019 – 31.12.2019	% 9
01.01.2020 – 31.12.2020	% 9
TCMB verilerine dayalı olarak hazırlanmış tablodur. ²⁶	

²⁵ Aydemir, 2001, a.g.e., s. 26

²⁶ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2020), *Reskont ve Avans Faiz Oranları* Erişim Tarihi: 12.17.2020,

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Reeskont+ve+Avans+Faiz+Oranlari>

Yukarıdaki tabloda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 2011-2020 yılları arasında ilan ettiği ve uyguladığı kanuni faiz hadleri yer almaktadır. Ele alınan periyotta TCMB'nin' kanuni faiz oranlarını istikrarlı bir şekilde sabit tuttuğu görülmektedir.

1.3.3.2 Akdi Faiz

Taraflar arasında yapılan sözleşmelerde belirlenen durumların ortaya çıkması sonucunda anapara alacağına faiz borcu ödenmesine karar verebilirler. Bu faiz türü akdi faizdir.²⁷ Yukarıdaki İfadeden de net bir şekilde anlaşıldığı üzere akdi faizin yasal dayanağını sözleşmeye taraf olan kişilerin şahsi iradeleri oluşturur. Bundan anlaşılacağı üzere temerrüt faizi, mevduat / kredi faizi ve bileşik faiz gibi faiz türleri tarafların özgür iradeleri ile kararlaştırılması mümkündür.²⁸ Akdi faiz oranlarına örnek olabilecek kredi kartı faiz oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Türk Lirası ve yabancı para birimleri için kamu bankalarının ve özel bankaların kredi kartları için uygulamaları gereken faiz oranlarını belirleme yetkisine sahiptir. TCMB faiz oranları piyasa dinamiklerine göre belirlemekte ve koşullara göre artırıp azaltmaktadır.

Tablo 1.4. TCMB TL ve Yabancı Para Cinsinden Uygulanan Kredi Kartı Akdi Faiz Oranları 2010-2020 Yılları Arası

Uygulama Tarihi	TL Cinsinden Uygulanan Akdi Faiz Oranları	Döviz Cinsinden Uygulanan Akdi Faiz Oranları
23 Eylül 2010	% 2,44	ABD Doları % 2,54/ Euro % 2,30
24 Mart 2011	% 2,12	ABD Doları % 1,70/ Euro % 1,64
1 Nisan 2012	% 2,12	ABD Doları % 1,70/ Euro % 1,64
16 Mart 2013	% 2,22	ABD Doları % 1,70/ Euro % 1,64
1 Temmuz 2014	% 2,02	ABD Doları % 2,20 / Euro % 2,14
1 Ocak 2015	% 2,02	% 1,62

²⁷ Şamil Demir, "Türk Borçlar Kanunu'nun Para Borçlarında Faize İlişkin Getirdiği Yenilik ve Sınırlamalar", *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, Ankara 2012, s. 213.

²⁸ Kaya, a.g.e. s., 353.

1 Nisan 2016	% 2,02	% 1,75
1 Ocak 2017	% 1,84	% 1,47
1 Ekim 2018	% 2,25	% 1,80
1 Ekim 2019	% 1,60	% 1,28
1 Nisan 2020	% 1,25	% 1
TCMB verilerine dayalı olarak hazırlanmıştır. ²⁹		

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 2010-2020 yılları arasında kredi kartları için belirlediği akdi faiz oranları tablosuna bakıldığında 2014 yılına kadar yabancı para cinsinden olan ABD Doları ve Euro ayrımı yapılmıştır. Ancak 2015 ve sonrasında tüm yabancı paralar için tek bir faiz oranı kabul edilmiştir.

²⁹ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (31.09.2020), *Kredi Kartı İşlemlerinde Uygulanacak Azami Faiz Oranlarına İlişkin Basın Duyurusu*, Erişim Tarihi: 12.17.2020, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2020/DUY2020-64#:~:text=Buna%20g%C3%B6re%2C%201%20Kas%C4%B1m%202020,1%2C17%3B%20ayl%C4%B1k%20azami%20gecikme>

İKİNCİ BÖLÜM

YAHUDİLİK VE HİRİSTİYANLIKTA FAİZ

2.1. YAHUDİ, İSRAİL VE İBRANİ İSİMLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Yahudileri tanımlamak adına pek çok ifade kullanılmıştır. Bu ifadelerden en çok kullanılanları Yahudi, İbrani ve İsrail terimleridir. Saydığımız terimlerin tümü genel olarak birbirilerinin yerine kullanılmıştır. Oysaki bu isimlerin her biri aslında Yahudilerin tarih içinde geçirdikleri belli evrelere işaret eder.³⁰ Millet olarak İbrânîler, aslında Araplar ile Asurluların da bağlı oldukları Samî ırkından gelmişlerdir. İsrail halkının Suriye'den Mezopotamya'ya uzanan coğrafyada hayvancılık ve çobanlıkla geçimlerini sağlayan ilkel ve göçebe bir kabile oldukları bilinmektedir. Daha sonraları buralardan Filistin'e göç ederek orda yaşayan ve yine onlar gibi Samî kökeninden olan Kenanîlerle karşılaşmışlardır.³¹

Yahudilerin yazılı ve sözlü metinlerinde bulunan ve Yahudilik sözcüğünü çağrıştıran ilk İbrânîce ifadeler “mityahadim” ve “dat yehudit” sözcükleridir. Yahudilik sözcüğüne İbrânîce'de karşılık gelen yahadut terimi ise dinî sistemin değil de daha çok yahudi yaşam biçimini karşılayacak şekilde Rabbânî yazınlarda geçmiştir. Yahudilerin Ortaçağ'daki yazınlarda da bu anlamıyla kullanılmıştır. Günümüz çağdaş İbrânîce'de bu sözcük Yahudilerin hem mensubu oldukları dinin adını hem de milli kimliklerini karşılamaktadır.³²

Yahudi kelimesinin kökeni konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Bu kelimenin Hz Yakup'un oğullarından birisi olan Yahuda ve onun soyundan gelenlerden ya da tarihte bilenen Yahuda devletinin isminden türemiş olduğu söylenir. İbrani, İsrail ve Yahudi terimleri genelde birbirinin yerine kullanılmıştır. Oysaki bunların her biri Yahudilik tarihinde belirli dönemlere işaret eder.³³

³⁰ Baki Adam, *Yahudilik, Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, Ankara 2010, s. 205.

³¹ Dursun Ali, Türkmen, (2020), “İbrani”, Erişim Tarihi: 15.07.2020, <https://sorularlainslamiyet.com/kaynak/ibrani>.

³² Salime Leyla Gürkan, “Yahudilik” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 43, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 187.

³³ İbrahim Ethem Aydın, *Elmalı Muhammed Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili, Adlı Eserinde Yahudilikle İlgili Bilgilerin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2014, s. 12.

Yahuda adının Hz. İshak'ın oğlu Hz. Yakup'un oğullarından dördüncüsünün ismi olduğu çeşitli kaynaklarda geçer. Yahuda ismine istinaden İsrail oğullarına Yahudi denilmiş olması muhtemeldir. Tarihte Güney Filistin'de kurulan Yahudi Krallığı'nın da bu isme kaynak olabileceği iddia edilmektedir. Ürdün'ün batısında kalan, Samiriye'nin ise güneyinde bulunan bölge, Yahuda ismi ile anılmıştır.³⁴

Arap dil bilimcilere göre Yahudi sözcüğünün kaynağı “Hûd” köküne dayanır. Bu ifade kuvvetle muhtemel Kuran-ı Kerim’ de geçen “hûd” sözcüğü ile Yahudilerin kastedilmesinden kaynaklıdır. Yine bu mevzu ile alakalı olarak Kuran-ı Kerim’in çok eski lügavi tefsirlerinden biri olan Me‘âni'l-Ḳur‘ân müfessiri olan ünlü Kufeli dil âlimi El-Ferra (752-823) tarafından tefsirinde hûd kelimesi ile Yahudilerin kastedildiği ifade edilmiştir. El-Ferra sözcüğün Ubey ve Abdullah kıraatinde Yahudiyen biçiminde telaffuz edildiğini beyan ederek hâda kelimesinin geniş zamandaki hali olan Yahud’un buzağıya tapınmaktan tövbe edip af dileyen Yahudilere verildiğini iddia etmiştir. Böylelikle “yahud” köküyle Yahudilik arasında bir bağ olduğunu belirtmiştir.³⁵

Hz. Yâkub’un diğer bir ismi veya lakabı olan İsrâîl, Kur‘an-ı Kerim’de ve Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat’a Hz. Yâkub soyunu (Benî İsrâîl / Bene Yisrael) karşılayacak biçimde kullanılmaktadır. Benî İsrâîl (İsrâiloğulları) ismi Arapça’da, Hz. Muhammed (SAV) devrinde sık karşılaşılan bir ifade etme biçimi olmakla birlikte, İslam öncesi devirde Kuzey Arabistan’da söz konusu isme rastlanmadığı, sadece Arabistan’ın güneyinde bulunan kitabelerde geçtiği tespit edilmiştir. Yine İslam sonrasında İsrail adının anlamı ile alakalı olarak çeşitli tefsirlerde bulunan yaygın izahat bu sözcüğün İbranice’ de Allah’ın kulu (Abdullah) anlamında kullanıldığıdır. Burada müfessirlerin İsrâ sözcüğü ile “esir” sözcüğü arasında bir bağlantı kurdukları söylenebilir.³⁶

Tevrat’ta yazılanlara göre Hz. Yakub iki karısı, iki cariyesi ve on bir evladını yanına alarak Yabbuk Irmağı’nın karşı kıyısına geçirir daha sonra da sahip olduğu diğer şeyleri karşıya kıyıya geçirir. Bu sebepten ötürü geride yalnız başına kalır. Bir adam karşısına çıkar ve onunla gün aydınlanana değin güreş tutar. Hz. Yakub’u

³⁴ Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara 2017, s. 205.

³⁵ Hamza Üzüm, *Tevrat ve Talmut’a Göre Yahudilerin Hükümü*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994 s. 12-13.

³⁶ Salime Layla Gürkan, Araştırma Notları, “İsrâîl ve Ya’küb İsimlerinin Etimolojisi Üzerine Bir Değerlendirme” *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 38, İstanbul 2017, s. 233-234.

yenemeyeceğini anlayan adam onun oyluk kemiğine çarpar ve uyluk kemiği yerinden çıkar. Adam Hz. Yakub'dan onu bırakmasını ister ve ona adını sorar; aldığı cevaptan sonra bundan sonra adının İsrail olduğunu söyler. Hz. Yakub adamın Allah'ın meleği olduğunu anlayarak oradan ayrılır.³⁷ Yahudiler bu hadise ile birlikte İsrail isminin Hz. Yakub'a (AS) Allah tarafından verilen bir lakap olduğunu kabul ederler.

İsrail sözcüğü İsrail toplumuna itafen verilen bir addır. Tarihi kaynaklarda İsrail ismi ilk kez, II. Ramses'in oğlu olan Merneptah'ın (M.Ö. 1232-1224) emriyle diktirilen tarihte "İsrail Anıtı" olarak anılan meşhur kitabede mevcuttur. Tevrat'ta Hz. Yakup'un soyundan olanlar, Hz. Yakup'un Babil sürgününden başlayarak Mısır'da buldukları dönemde ve Mısır'dan Hz. Musa vasıtası ile Firavun'un zulmünden kaçarak Kenan topraklarına yerleşip yaşamlarını sürdürdükleri devirlerde İsrail veya İsrailoğulları olarak isimlendirildikleri geçer.³⁸

Yahudi sözcüğü Yahudilerin tarihleri boyunca Hz. Yakup' un dördüncü oğlu olan Yahuda'nın soyundan olanların teşkil ettiği kabileyi, bunların yaşamlarını sürdürdüğü coğrafyayı, hem peygamber hem de kral olan Hz. Davut' un yönetimindeki krallığın adı olmuştur. Bu krallığın güney-kuzey diye bölünmesinin ardından güneyde varlığını sürdüren krallığı, son olarak da Babil'deki sürgünün akabinde ağırlıklı olarak Yahudi ve Bünyamin kabilelerinden müteşekkil olan bütün İsrail kavimleri için kullanılmıştır.³⁹ Fakat Pers Kralı Kurus'un (M.Ö. 538) Babil'i işkâl ederek, Yahuda'yı egemenliği altına alması Yahudi geleneğinde bir dönüm noktası olmuştur. İstila sürecinin akabinde Kral Kurus, Yahuda da yaşayanlara "Yahud" adını verdi. Yahudlar da kendi inançlarına "Yahudilik" demeye başladılar. Bu süreçten sonra "Yahud" kelimesi, İsrailoğullarından olmadığı halde Yahudiliği benimseyenler için kullanılmaya başlayan bir ad oldu. Yahudi ve İsrail isimleri arasında ki fark böylelikle ortaya çıkmıştır.⁴⁰

İbrani kelimesi aslında Yahudilerin kavim olarak ilk isimleridir. İbrani sözcüğünün kökünün "ibr" veya "hibr" köklerinden türediğine dair görüşler mevcuttur. Bu kökler genel olarak geçit manasında kullanılan "eber" sözcüğü ile

³⁷ Yaradılış, 32/ 22-31.

³⁸ İbrahim Ethem Aydın, a.g.e., s. 14.

³⁹ Mahmut Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi İnanç ve İbadet*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016. s. 257.

⁴⁰ Ahmet Çelebi, *Mukayeseli Dinler Tarihi Açısından Yahudilik*, (Çev. Ömer Faruk Harman, Ahmet Büyükcınar), Kalem Yayıncılık, İstanbul 1978, s. 69.

ilişkilendirilmekte ve mana olarak “ırmağın öteki kıyısından gelenler” anlamı taşımaktadır.⁴¹ İbrani kavmi kutsal kitapları olan Tevrat'ta da geçtiği üzere göçebe bir kavimdir: *"Sonra Tanrımız Rabbin önünde şu açıklamayı yapacaksınız: Atam göçebe bir Aramlı'ydı. Sayıca az kişiyle Mısır'a gidip orada yaşamaya başladı. Orada, büyük, güçlü, kalabalık bir ulus oldu."*⁴² Söz konusu kavim Fırat ve Ürdün nehirlerini geçerek Filistin'e milattan önce 15. ve 14. yüzyıllarda göç etmiş ve burada yaşayan halk tarafından İbrani kelimesi ile isimlendirilmişlerdir.⁴³ Yine bu kelimenin Hz. İbrahim Aleyhisselamın doğuya göç ettiği Fırat veya Ürdün nehirlerini geçmesi nedeni ile geçen manasında olan "Aber" sözcüğü ile ilişkilendirildiğine dair farklı bir görüş de ileri sürülmüştür. Netice olarak ibr, hibr, abera sözcükleri birbirleri ile bağlantılı kelimelerdir. Bu kelimelerde genel olarak nehrin kıyısına, vadinin diğer yamacına, yolun karşısına geçme anlamları vardır. Gerek İbranice'de gerekse Arapça'da manaların tamamı bu fiilde mevcuttur ve kısacası göçmek, yer değişmek anlamında kullanılır.⁴⁴

İsrail, Yahudi ve İbrani sözcükleri genel olarak tarihi birçok vesika ve kaynakta ayrıca da Yahudi geleneklerinde Yahudi milletini karşılamak için kullanılmışlardır. Bu sözcükler bir kavimle ve ya şahısla örneğin; Hz. İbrahim'in atası Eber ile torunu olan Hz. Yakub ve yine Hz. Yakub'un evladı Yahuda ile ilişkilidirler. İsrail, Yahudi ve İbrani adlandırmalarından özellikle ilk ikisinin dini özellikler de taşımakla birlikte belirli bir nesebe bağlı olan bir topluğu ifade etmektedir.⁴⁵

2.2. GENEL HATLARIYLA YAHUDİLİK DİNİ

Yahudilik İbrahimi kökene bağlı ve varlığını sürdüren, tek tanrılı dinler ailesinden en eski olanıdır. Yahudilik dini içeriğinde evrensel unsurlar taşımakla birlikte daha çok bir kavmin uhdesinde olan bir dindir. Yahudiler dinlerinin ilk atası olarak Hz. İbrahim'i (AS) ve onun oğlu olan Hz. İshak (AS) kabul ederler. İbrahimi dinler olmaları, aynı kutsal coğrafyanın ortaya çıkardığı etkileşimlerden ve ortak bir tarihi süzgeçten geçmeleri hasebiyle Yahudilik teolojik, pratik ve ahlaki açıdan diğer

⁴¹ Hamza Üzüm, a.g.e., s. 16.

⁴² Yasanın Tekrarı, 25/5.

⁴³ Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, a.g.e., s. 162 .

⁴⁴ İbrahim Ethem Aydın, a.g.e., s. 13.

⁴⁵ Salime Leyla Gürkan, a.g.e., Cilt 43, s. 187.

ilahi dinlerle benzerlikler göstermektedir. Örneğin Hıristiyanlarda görülen seçilmişlik, kurtuluş, kutsal kitap literatürü ile Müslümanların tek Allah inancı, vahiy ve dini hukuk mantığı Yahudilerinki ile yakın durmaktadır.⁴⁶

Yahudilerde din adamları haham-rabbi ve kohen olmak üzere iki sınıfta ele alınabilir. Haham-Rabi ismi İbrani dilinde “yetenekli şahıs, bilge” manasındadır. Terim anlamı ile Tevrat ve Talmud kitapları hususunda gereken eğitimi alarak belirli bir Yahudi topluluğuna ruhanî liderlik edebilecek kişiler için kullanılan bir unvandır.⁴⁷ Kohenlik ise Hz. Harun (AS) ile başlatılan ve babadan evlada geçerek günümüze değin ulaşan kutsal bir ruhban sınıfıdır. Dini açıdan yüksek ve değerli bir sınıf olarak kabul edilen bu unvan başkohen ve kohenler olarak ikiye ayrılmıştır. Bu din adamları dini törenler yapmak, halka dini anlatmak, tapınakları ibadete açık tutmak gibi görevlerinin yanı sıra hukuk işlerine de bakarlar. Bu makam sonradan kazanılan bir makam değil soy bağı ile elde edilen bir makamdır. Kohenlerin etkinliği Yahudilerin kutsal mabedi olan Süleyman Mabedinin yıkılmasından sonra azalmış olmasına rağmen günümüzde de sürmektedir.⁴⁸

Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat’tır. Onlar kitaplarına Torah derler bu ad altında kutsal kitabın ilk beş bölümünün adıdır. Torah dışında Yahudilerin kutsal kitabında peygamberler (naviim) ve kitaplar (katuvim) adlı iki temel bölüm daha bulunmaktadır. Bu saydığımız üç bölümün birleşimine de Tanah adını verirler. Hıristiyanlar Tevrat’ı otuz dokuz bölüm şeklinde tasnif ederken Yahudilerse kutsal kitaplarını yirmi iki bölüm olarak tasnif etmişlerdir. Yahudilere göre ilk beş kitap Hz. Musa’ya Tanrı tarafından verilen vahilerdir. Geriye kalan bölümler ise İsrailoğulları’nın diğer peygamberleri ve din büyüklerinin ilhamlar sonucunda kaleme aldıkları kısımlardır.⁴⁹

Yahudilerin ibadethanelerine sinagog denir. Sinagogun İbranice karşılığı “bet hakesset” cemaat evi, toplanma yeri anlamına gelmekte ve İslam dininin ibadethanesi olan “cami” kavramı ile benzerlik göstermektedir. Sinagogların ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasının nedeni Süleyman Mabedinin yıkılmasıdır.

⁴⁶ Salime Leyla Gürkan, a.g.e., Cilt 43, s. 187.

⁴⁷ Kürşat Demirci, “Haham”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 15, İstanbul 1997, s. 135.

⁴⁸ Muhammed Güngör, “Yahudilikte Özel Bir Sınıf: Yahudi Din Adamları Kohenler” *Oksident Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, İstanbul 2019, s. 201-202.

⁴⁹ Ayhan Öz, *Din Sosyolojisi Açısından Dinler Arası İlişkilerde Tevrat ve İncil Ölçütleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004, s. 23-24.

İbranice “cemaat, cemiyet, meclis” gibi anlamlara gelen “kahal”, “kehila” veya “knesset” kelimesi karşılığında kullanılır. İbranice’de sinagoga “bet haknesset” denir. “Toplanma evi, cemaat evi” gibi anlamlara gelen bu kelime Müslümanlardaki “cami” kelimesinin karşılığıdır. İbadet yeri olarak sinagog, Kudüs’teki mabedin yıkılmasından sonra yaygınlık kazanmıştır. Bu ibadethanelerin belli başlı bir mimari yapısı olmayıp yaşanan coğrafyaya kültüre göre değişiklik gösterir. Sinagogların olmazsa olmazı şu üç şeydir: Bunlar içinde Tevrat tomarlarının bulunduğu Kutsal Dolap (Aron Hakodeş) aynı zamanda bu dolap mihrabı oluşturur, Kürsü (Teve) dolabın önünde bulunan üzerinde Tevrat tomarlarının okunduğu bölüm ve İçeride devamlı yanan Ner Hatamid denen Işıktır. Yahudilerin ibadethanelerinde resim heykel bulundurulması kesinlikle yasaktır. Yine bu ibadethanelere erkek ve kadınlar kesinlikle başları kapalı girmek zorunda olup erkekler ibadet ederken kadınlar ibadete doğrudan katılmaz, mehitzta isimli bir yerde yapılan ibadetlere iştirak edebilirler.⁵⁰

İbranice de peygamberlik kavramı için Arapça’daki nebi kavramıyla benzerlik gösteren navi sözcüğü kullanılmıştır. İki sözcükte semantik açıdan bildirmek, konuşmak, birden ortaya çıkmak, güvenilir kimseler olmak anlamına gelirler. Peygamberlik Yahudilikte Hz. İbrahim (A.S) döneminden başlayarak Hz. Musa ‘dan (A.S) sonraki döneme kadar 700 yıllık bir tarihi süreci kapsar. Yahudiler göre sayısızca peygamber gönderilmiştir. Ancak onlar sadece gelecek nesillere mesaj gönderen peygamberlerin isimlerini kaydetmişlerdir. Yahudi din adamları Rabbilere göre kırk sekiz tane asıl nebi gelmiş olup bunların yedi tanesi kadın yedi tanesi de İsrailoğulları soyundan olmayan yani yabancı peygamberlerdir.⁵¹

Yahudilerin inanışına göre Tanrı ilk ahdi Hz. İbrahim (AS) peygamberle yaptığından ötürü ilk peygamber o kabul edilir. Dolayısıyla Yahudilerce nübüvvet Hz. İbrahim (AS) başlayıp ve Malaki’ ile sona ermiştir. Fakat ilginç bir çelişkidir ki Eski Ahid’in son kitabında ve Peygamber Malaki’nin ismiyle anılan bölümün sonunda Malaki’nin kendisinin ardında Peygamber İlya’ nın geleceğini haber veren ifadeler mevcuttur. Yahudilerin Kutsal kitaplarında Hz. Âdem, Hz. Lut, Hz. Nuh, Hz. Yusuf (A.S) gibi peygamberler birer peygamber değil yalnızca kabile reisleri

⁵⁰ Ankara Üniversitesi, (2020), *Yahudilikte Mabert Ve İbadet*, Erişim Tarihi: 23.08.2020 <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=54120>

⁵¹ Wliem M. Barnier, “İslam Ve Yahudi Geleneğinde Peygamberler Ve Peygamberlik”, (Çev. Salih İnci), *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Edirne 2018, s. 149-150.

(patriyark) olarak benimsenirler. Hz. İshak ve Hz. Yakup da İsrailoğulları'nın önemli atalarından sayılıp peygamber olarak kabul edilmezler. Fakat farklı bir durum olarak Tanrı Yahova onlarla iletişim kurarak onlar aracılığı ile çeşitli mesajlar göndermiştir. İsrailoğulları'nın en önemli liderleri ve peygamberleri Hz. Musa'(AS) dır. Hz. Harun (AS) ise onlara göre sadece bir kâhindir. Hz. Davud (AS) ile Hz. Süleyman (AS) ise Yahudilerin önemli krallarındandırlar. Bazı Yahudi kesimler tarafından düşük bir derecede de olsa ismini zikrettiğimiz bu şahsiyetlerin navi yani nebilik fonksiyonu taşıdıklarını kabul ederler. Çünkü Tanrının kutsal kitaplarında bizzat onlarla vahiy kanallarından bazıları ile diyalog kurduğunu görmekteyiz.⁵² Yahudilerin peygamberlere bakış açıları ve yaptıkları yakıştırmalar dine bakışları gibi keyfiyet arz etmektedir. Onlara göre peygamberler yeri geldiğinde hileye başvurabilir, zinakar ve zalim olabilir, yalan söyleyebilir; sadece kendini düşünen bencil bir kişilik çizebilir. Kutsal kitaplarında Hz Lut'un kızları ile cinsi münasebet kurduğu⁵³, Hz Nuh'un şarap içip sarhoş olduğu⁵⁴, Hz Yakub' un babasının duasını almak için hileye başvurduğu⁵⁵ ve kayın pederinin hileyle en iyi koyunlarını nasıl aldığı⁵⁶, Hz Harun'un İsrailoğullarına put yaptığı ve benzeri daha birçok sapkın iddialara yer vermişlerdir.⁵⁷

Yahudilik dininin en belirgin özelliklerini, vadedilmiş toprak-mabet, Seçilmişlik-seçilmiş halk düşüncesi, teşkil eder. *“Bir yabancı olarak yaşadığın toprakları, bütün Kenan ülkesini sonsuza dek mülkünüz olmak üzere sana ve soyuna vereceğim”*⁵⁸ ve buna benzer kutsal kitaplarında geçen birçok bölümde⁵⁹ vadedilmiş kutsal topraklardan sıkça bahsedilmiş olup Tanrının adeta onların hakkı olduğunu iddia ettikleri bir vatan mevhumu düşüncelerine hâkim olmuştur. Yine kutsanmışlık - seçilmişlik hususunda da şu bölümler söz konusudur: *“Avram doksan dokuz yaşındayken RAB ona görünerek: Ben Her Şeye Gücü Yeten Tanrı'yım, dedi. Benim yolunda yürü kusursuz ol. Seninle yaptığım antlaşmayı sürdüreceğim, soyunu*

⁵² Salih İnci, *Eski Ahit'te Peygamberlere Atfedilen Ahlaki Zaaflar Ve Günahlar*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2001, s. 136-137.

⁵³ Yaratılış, 9/20-22.

⁵⁴ Yaratılış, 19/30-36.

⁵⁵ Yaratılış, 27/1-40.

⁵⁶ Yaratılış, 30/ 30-43.

⁵⁷ Mısırdan Çıkış, 32/1-5.

⁵⁸ Yaratılış, 17/18.

⁵⁹ Yaratılış, 12/1-3, 12/7, 13/12-18, 15/18-21, 17/8, 26/2-4, 28/10-15, 35/12; Çıkış, 3/5 bölümleri vaat edilmiş ve kutsal topraklarla ilgilidir.

*olabildiğine çoğaltacağım. Avram yüzüstü yer kapandı. Tanrı Seninle yaptığım antlaşma şudur, dedi. Birçok ulusun babası olacaksın. Artık adın Avram değil, İbrahim olacak. Çünkü seni birçok ulusun babası yapacağım. Seni çok verimli kılacağım. Soyundan uluslar doğacak, krallar çıkacak. Antlaşmamı seninle ve on bir soyunla kuşaklar boyu, sonsuzu dek sürdüreceğim. Senin ve senden sonra da soyunun Tanrısı olacağım.”*⁶⁰ Yaratılış bölümünde geçen Seçilmişlik-seçilmiş halk ifadeleri, Mezmurlar’da Yahudilerin hepsinin “ilahlar” olduğu ve “*Tanrının evlatları*”⁶¹ şeklindeki ifadeler ve Yasa’nın tekrarı bölümünde geçen “*Bu gün Rab, size verdiği söz uyarınca, öz halkı olduğunuzu açıkladı.*”⁶² gibi ifadelerden anlaşılacağı üzere Tevrat’ın bu bablarından hareketle Yahudilerin seçilmişlik düşüncesi şekillenmiştir. Bu ifadeler onların kendilerini üstün ırk olarak gördükleri ve diğer insanların kendilerinin hizmetkârı olduğu düşüncesini doğurmuştur. Yeryüzünde Yahudiler dışında bulunan diğer tüm kavimlerin kendilerinin hizmetkârı olduğu düşüncesi Yahudi şovenizminin belirgin göstergesidir.

2.3. YAHUDİLİKTE FAİZ

Yahudilik Hz Musa’nın Tevrat hükümleri ile İsrailoğulları’na Allah tarafından yolladığı dindir. Tevrat’ın aslı günümüze kadar ulaşamamıştır. Mevcut olan kitap Yahudi âlimleri tarafından yazılarak günümüze ulaştırılan bir kitaptır.⁶³

Yahudilerin faize bakış açısını ortaya koymak adına Musevilerin kutsal metinlerini içeren Eski Ahit’i (Tevrat-Tanah) incelediğimizde Yahudi şeriatının çeşitli düzenlemeler yaptığını görmekteyiz. Tevrat’ta faizi yasaklayan emirler oldukça dikkat çekici ve serttir. Mısırdan çıkış bölümünde faiz yasağı “*Halkıma, aranızda yaşayan bir fakire borç verdiğinizde ona tefeci gibi davranmayın, üzerine faiz eklemeyin.*”⁶⁴ ayeti ile dile getirilmiştir. Leviler kitabında bölüm 25’te; “*Bir kardeşin fakirleşir, muhtaç duruma düşerse, ona yardım etmelisin. Aranızda kalan bir yabancı ya da konuk gibi yaşayacak, ondan faiz ve kâr alma. Tanrı’dan kork ki, kardeşin yanında yaşamını sürdürebilsin. Ona faizle para vermeyeceksin. Ödünç*

⁶⁰ Yaratılış, 17/1-8.

⁶¹ Mezmurlar, 82/6.

⁶² Yasanın Tekrarı, 26/18.

⁶³ Komisyon, a.g.e., s. 24.

⁶⁴ Mısırdan Çıkış, 22/25.

verdiğin yiyecekten kâr almayacaksın.”⁶⁵ Nehemya Kitabının 5. bölümünde de “Kardeşlerim, adamlarım ile ben halka ödünç buğday ve para veriyoruz, lütfen faiz almaktan vazgeçelim. Tarlalarını, bağlarını, zeytinliklerini, evlerini geri verin. Bir de aldığınız buğdayın, gümüşün, zeytinyağının ve şarabın yüzde birini geri verin.”⁶⁶ Yeremya kitabında 15. bölümde şöyle bir ifade: “Ey anam, tüm dünya ile kavga adamı ve çekişme adamı olmak için beni doğurmuşsun, vay başıma! Ben faizle para vermedim ve bana faizle para vermediler; fakat herkes bana lânet ediyor...”⁶⁷ yer almaktadır. Hezekiel kitabında iki bölümde faiz bahsi geçmekte olup bölüm on sekizin sekizinci ayetinde “Doğru adam faizle para vermez, aşırı kâr gütmeyiz, elini kötülükten çeker, iki kişi arasında doğrulukla yargılar...”⁶⁸ denir. Hezekiel Kitabının on sekizinci bölümün on üçüncü ayetinde ise; “Faize para verir, aşırı kâr güder. Böyle biri yaşayacak mı? Hayır, yaşamayacak, tüm bu iğrençlikleri yapmıştır; öldürülecektir. Onun kanından kendisi sorumlu olacaktır.”⁶⁹ İfadesi yer almakta ve faiz alanlara ölüm cezası verileceği söylenmektedir. Yine aynı kitabın 22. bölümünde “Senin içinde kan dökmek için rüşvet aldılar. Faiz aldın, tefecilik yaptın, zorbalıkla komşularından haksız kazanç sağladın. Beni unuttun. Egemen RAB böyle diyor. Edindiğiniz haksız kazançtan, içinde döktüğünüz kandan ötürü ellerimi birbirine vuracağım.”⁷⁰ İfadelerine bakıldığında Tevrat’a göre faizin kesinlikle yasaklandığı izlenimi ortaya çıkmaktadır.

Faizin net bir dille yasaklanmış olduğuna dair birçok bölüm Tevrat’ta söz konusu olmasına karşın Tesniye bölümünün yirmi üçüncü babının 19. ve 20. ayetlerinde “Kardeşinize para, yiyecek ya da faiz getiren başka bir şey ödünç verdiğinizde, ondan faiz almayacaksınız. Yabancıdan faiz alabilirsiniz ama kardeşinizden almayacaksınız.”⁷¹ şeklinde bir ifade yer almaktadır. Muhtemeldir ki sonradan insan müdahalesi ile yerleştirilen bu ifade Yahudilerin kendilerine faiz kazancı için yol açma çabasının göstergesidir. Sadece söz konusu yukarıdaki ayetin içeriğindeki “...yabancılardan alabilirsiniz...” ifadesinden hareketle Yahudilikte faizin serbest olduğu sonucunu çıkarmak için kolayına kaçmak olur.

⁶⁵ Leviler, 25/35-37.

⁶⁶ Nehemya, 5/10-11.

⁶⁷ Yeremya, 15/10.

⁶⁸ Hezekiel, 18/8.

⁶⁹ Hezekiel, 18/13.

⁷⁰ Hezekiel, 22/12-13.

⁷¹ Tesniye, 23/19-20.

2.4. HİRİSTİYAN, NASRANÎ İSİMLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE ANLAMAMI

Hız İsa'nın (AS) dinine inanan tebaalar için en sık kullanılan tabirler Hristiyan ve Nasranî terimleridir. Bu iki terimin ortaya çıkışları ve kaynakları farklılık arz etmektedir.

Hristiyan ismi tarihte ilk olarak milattan sonra 40 yalılarında Antakya civarında yaşayan putperestlerce bölgede bulunan Hz. İsa (AS) taraftarları için kullanılmıştır. Zamanla yaygınlaşan bu isim daha sonraları Kilise mensuplarınca da benimsenmeye başlamıştır.⁷² Hristiyanlık sözcüğü menşei itibariyle Grekçe olan Christos kelimesine istinat edilmektedir. Bu sözcük İbranice “meşiah” kelimesinin Grekçe karşılığı olup Hz. İsa Aleyhisselama atfedilen Mesih sıfatına mahsubendir.⁷³ Mesih (Mesiah) sözcüğünün İbrani dilindeki manası “yağlanmış olan, kutsal yağ sürülendir.” İncillerde Christos kelimesi Hz İsa için kullanılmış ve bu sözcüğe Latince menşeli bir ek olan ianos eki eklenerek Christianos sözcüğü ortaya çıkarak hal ağzında chrestianus şekline dönüşmüştür. Dilimizdeki söylenişi Hristiyan olan bu sözcüğün manası ve çıkışı bu şekildedir.⁷⁴

İslami terminolojide Hristiyanlardan bahsedilirken daha çok Nasara kökünden gelen ve onun çoğulu olan Nasranî ifadesi kullanılmaktadır. Nasara sözcüğünün menşeiine dair iki tespit vardır. Bunlardan ilki Hz İsa (AS) ve havarilerinin yaşadıkları yer olan Nasıra beldesinden olanlar anlamında kullanıldığıdır. İkinci tespit ise Hz. İsa'nın (AS) Allah yolundaki yardımcıları anlamına gelen ensari sözcüğüne dayandırılarak Nasranî dendiği söylenilmektedir.⁷⁵

⁷² Ankara Üniversitesi, (2020), Hristiyanlık Tarihi, Hristiyanlık, Nasrani ve Nasara Terimleri, Erişim Tarihi: 30.11.2020,

[https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ijkv5MIHf7wJ:https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php%3Fid%3D37919+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr,](https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ijkv5MIHf7wJ:https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php%3Fid%3D37919+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr)

⁷³ Tahir Aşirov, *Bîrûnî'ye Ve İbn Hazm'a Göre Hristiyanlık*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa 2005, s. 17.

⁷⁴ Enfal İslam Sayfası, (04.05.2019), *Dinler Tarihi, Nasârâ ve Hristiyan; Anlam ve Mâhiyeti*, Erişim Tarihi: 20.11.2020, <http://www.enfal.de/dinlertarihi/dinler%20tarihi/dinlertarihi/69.htm>

⁷⁵ Ankara Üniversitesi, (2020), Hristiyanlık Tarihi, Hristiyanlık, Nasrani ve Nasara Terimleri, Erişim Tarihi: 01.12.2020.

[https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ijkv5MIHf7wJ:https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php%3Fid%3D37919+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr,](https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ijkv5MIHf7wJ:https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php%3Fid%3D37919+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr)

2.5. GENEL HATLARIYLA HİRİSTİYANLIK

Hıristiyanlık coğrafi olarak yeryüzünde en geniş alana yayılan, iki milyarlık nüfusu ile dünyada mensupları itibari ile en kalabalık dindir. Yaklaşık 2000 yıllık bir geçmişe sahip olan Hıristiyanlığın teolojik yapısının oturması, inanç sisteminin şekillenmesi ve kutsal neşriyatının ortaya çıkması uzun bir süreç içerisinde cereyan etmiştir. Dinin kutsal kitabı İncil (Ahd-i Atik), peygamberi ise hazreti İsa' (AS) dır.⁷⁶ Hıristiyanlık sözcüğü aslında İncil ve Hz. İsa Peygambere iman edenlerin dinlerini karşılayan kapsamlı bir ad; Protestan, Katolik, Ortodoksluk' tan müteşekkil üç ana mezhep ve bir sürü ufak mezhep ile bu mezheplerin alt birimleri olan cemaat ve tarikatların tamamının benimsedikleri bir üst ad olarak kabul ettikleri bir terimdir.⁷⁷

Hıristiyanlığın peygamberi Hz. İsa Aleyhisselamdır. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de Hz Meryem'in oğlu ve Mesih şeklinde bahsi geçen Hz İsa'ya (AS) İncil'in verildiği ifade edilmiştir.⁷⁸ Kur'an-ı Kerim Hz İsa'nın (AS) Allah'tan gelen bir kelime ondan gelen bir ruh ve onun kulu ve elçisi olduğunu ve Yüce Allah'ın evlat sahibi olmadığından bahsedilerek bir beşer olduğu vurgulanmıştır.⁷⁹ Hz İsa'nın (AS) nereli olduğuna dair çelişkili bilgiler söz konusudur. Hz. İsa'nın Matta İncil'inde Yahudiye' nin Beytlehem şehrinden⁸⁰, Luka'da Davut' un şehri olan Beytlehem' den⁸¹, Markos ve Yuhana İncillerinde ise Nasıra⁸² adlı kentten olduğu ifade edilmiştir.

Hıristiyanların kutsal kitabı yirmi yedi bölümden oluşan İncil'dir. Bunu yanı sıra Hristiyanlar Yahudilerin kutsal kitabı olan ve otuz dokuz bölümden oluşan Ahd-i Atik'i de kutsal kitap olarak kabul ederler.⁸³ Hıristiyanların ibadet ettikleri yere genel olarak kilise denir ve kiliseler ilk olarak Roma dönemi bazilikalardan esinlenerek inşa edilmiş olsa da zamanla çeşitli mimari şekillerde yapılmışlardır.⁸⁴ Kiliselerin küçük yerleşim yerleri, hastane, metro, havaalanı, resmi kurum vb. yerlerde ibadet

⁷⁶ Ali Erbaş, *Hıristiyanlık*, İnsan Yayınları, İstanbul 2004, s. 7.

⁷⁷ Muhsin Demirci, *Kur'an'ın Temel Konuları*, MÜİF Yayınları, İstanbul 2003, s. 21.

⁷⁸ Maide, 17, 46, 110; Al-i İmran,45.

⁷⁹ Nisa, 171.

⁸⁰ Matta, 2/1-2.

⁸¹ Luka, 2/5.

⁸² Markos, 1/9 ; Yuhanna, 1/45.

⁸³ Mehmet Aydın, *Hıristiyanlık, Kutsal Metinler ve Dini Literatür*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 17, TDV Yayınları, İstanbul 1998, s. 368.

⁸⁴ Mehmet Aydın, a.g.e., s. 349.

amaçlı yapılan küçük şekillerine şapel, şehrin en merkezi noktasında olup çok büyük olanlarına ise katedral denir. Hıristiyanlar için diğer kutsal bir mekân olan manastır denen kurumlar da söz konusu olup manastırlar daha çok din adamlarının inzivaya çekildiği ve din adamlarının yetiştirildiği külliye biçimindeki yapılardır.⁸⁵ Hıristiyanlık'ta din adamlarını yedi sınıfta kategorize edebiliriz. Bunlar yetkileri açısından en üstten alta göre Katolikler' de papa, kardinal, başpiskopos, piskopos, başrahip, rahip ve diyakoz olarak; Ortodokslar' da ise patrik, metropolit, başpiskopos, piskopos, başrahip, papaz ve diyakoz olarak sıralanır. Ermeni, Süryani ve başka doğu kiliselerinde farklı unvanların kullanıldığı da görülmektedir.⁸⁶ Hristiyanlarda üç ana mezhep mevcut olup bunlar Katolik (Evrensel), Ortodoks (Doğruluk), ve Protestan mezhepleridir. Bu mezheplerden Katolik ve Ortodoksluk mezheplerinin ortaya çıkışı Batı ve Doğu Roma arasındaki siyasi çekişmelere dayanır. Protestanlığın ortaya çıkışı ise 1504 yılında Martin Luther'in Katolik inanç anlayışına karşı çıkmasıyla ortaya çıkmıştır.⁸⁷

Hıristiyanlıkta ibadetler günlük, haftalık ve yıllık yapılan rutin ibadetler ile kutsal kabul edilen ayinlerden (sacramentler) oluşur. Günlük ibadetler kilisede dua şeklinde olup genellikle sabah ve akşam iki vakit olarak gerçekleştirilir. Haftalık ibadette pazar günleri toplu olarak kilisede yapılan dua ve kutsal metinlerin okunduğu bir seremoni söz konusudur. Hıristiyanların yıllık ibadetleri ise çeşitli bayram ve azizleri anma günleridir. Bunlardan en mühimi Hz. İsa'nın (AS) doğumunu kutladıkları Noel bayramıdır. Bir diğeri Easter (paskalya) bayramı olup Hz İsa'nın (AS) dirilişinin anısına kutlanan bir bayramdır. Bu bayram öncesinde lent adı verilen bir oruç ibadeti de söz konusudur. Yine Easter sonrası kutlanan Yükselme Günü önemli bayramlardan bazılarıdır. Hıristiyanların hac ibadeti mevcut olup onlar için kutsal sayılan bazı mekânların ziyaret edilmesinden müteşekkildir. Hıristiyanlarca kutsal kabul edilen vaftiz (suya daldırma), konfirmasyon (kutsal

⁸⁵ Samet Tınas, (29.04.2019), *Mabedlerin Farkları*, Erişim Tarihi: 21.12.2020, <http://www.gercek hayat.com.tr/kultur-sanat/mabedlerin-farklari/>

⁸⁶ Hatice Salar, *Hıristiyanlık'ta Ruhbanlığın Kökenleri Ve Ruhbanlık Sınıfı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008, s. 60-61.

⁸⁷ Kutsal Kitap, (2020), *Katoliklik, Ortodoksluk Ve Protestanlık*, Erişim Tarihi: 21.12.2020, <https://www.kutsalkitap.org/katoliklik-ortodoks-protestanlik/>

yağla yağlama), efkarsitiya (ekmek-şarap ayini), tövbe ve günah çıkarma, son yağlama, din adamı olarak atama, nikah ayinleri de ibadet statüsündedirler.⁸⁸

Hız İsa (AS) Matta İncilinde de geçtiği gibi "...kendimden öncekini tamamlamaya geldim..." diyerek ondan önce gelen Yahudi şeriatının devamı ve tamamlayıcısı olduğunu beyan etmiştir.⁸⁹ Hız İsa'dan (AS) sonra onun getirdiği davette türlü türlü tahribatlar yapıldı. Evveliyatında Hıristiyanlığa şiddetli bir muhalif olan Yahudi Haham Paul Hıristiyanlık dinine geçerek dinin Yahudiler dışında da yayılması için çalışmaya başladı. Ancak Aziz Paul gerçek Hıristiyanlığı değil kendi düşünceleri yorumladığı ve ortaya çıkardığı sapkın inançları yaymaya başladı. Bununla birlikte yabancıların Hıristiyanlığa girmesinin önünde engel olarak gördüğü katı kuralları ortadan kaldırmaya başladı. Nitekim Hıristiyanlığa Hız İsa'nın (AS) ulûhiyeti kavramını yerleştirerek şirk olan teslis inancının önünü açmıştır.⁹⁰ Baba-Oğul-Kutsal Ruh paradoksu Hıristiyanlık inancının temelini oluşturmaktadır. Teslis inancı denilen bu üçlemenin yanı sıra tecessüm (hulûl) inancı, vaftiz, Hız İsa'nın (AS) Yeniden Gelişi, Ölüm Sonrası Diriliş ve Öteki Dünyada Yaşam bu dinin amentüsüdür.⁹¹ Doktrinel kaynaklar bağlamından bakıldığında günümüz Hıristiyanlığı İsa Mesih fikri üzerine bina edilen bir akideye sahiptir. İncil kaynaklı bu düşünceye göre Hız İsa Mesih insanları günahlarından kurtaran, onların yegâne kurtarıcısı ve Tanrı'nın biricik oğlu olarak yeryüzüne indirilmiştir. İlâhi plan doğrultusunda insanlığın kurtuluşunun sembolü olarak İsa Mesih ilk olarak çarmıha vurulmuş akabinde de tekrar dirilerek göklerde babanın yanına gitmiştir. Hıristiyan akidesinin temeli olan bu öğretisi, dinin teolojisi içinde tarihsel süreçte işlenerek farklı fikirlerin çıkmasına vesile olmuştur. Bu doğrultuda Hız İsa'nın (AS) getirdiği varsayılan bu akidevi mesaj tüm Hıristiyan âlemini bir arada tutan mühim bir bağ olarak mevcudiyetini sürdürmektedir.⁹²

⁸⁸ Fuat Aydın, (2015), "Hıristiyanlık" Erişim Tarihi: 21.12.2020, http://www.evreninsirlari.net/dosyalar/136_s10_05.pdf,

⁸⁹ Matta, 5/17.

⁹⁰ Ebu'l Ala, El Mevdudi, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hız Peygamberin Hayatı*, (Çev. Ahmet Asrar), Pınar Yayınları, İstanbul 2010, s. 430.

⁹¹ Fuat Aydın, (2015), "Hıristiyanlık", Erişim Tarihi: 21.12.2020, http://www.evreninsirlari.net/dosyalar/136_s10_05.pdf

⁹² Mehmet Aydın, a.g.e., s. 348.

2.6. HİRİSTİYANLIKTA FAİZ

Semavi dinler içerisinde en kalabalık nüfusa sahip olan Hristiyanlığın kutsal kitabı olan İncil'e baktığımızda faiz ile ilgili doğrudan bir yasaklamanın söz konusu olmadığını görmekteyiz.⁹³

İncil'de faiz yasağının Hristiyan din adamlarınca dayandırıldığı temel argüman Hz İsa'nın Meşhur Dağ Vaazı olarak adlandırılan bölümde geçen şu ayetlerdir:⁹⁴ “Sizden bir şey dileyene verin, sizden ödünç isteyeniyi geri çevirmeyin.”⁹⁵ Bu ayette Hz. İsa'nın(AS) kastı sadece faizi değildir. Bilakis faiz dışında kendi kişisel hakkı dahi olsa kardeşlerini zora sokacak her çeşit ekonomik yararadır. Hz. İsa Mesih doğrudan faiz sözcüğünü zikretmiş olmasa da, İncil tefsircileri burada faizin anlatılmak istendiği hususunda hem fikirdirler. Yüce İsa, kendi havarilerine kardeşlerini korumak adına kendi alacaklarından feragat etmelerini de emretmiştir. Yani dolayısı ile Tevrat'ta zorda olanları korumak için bahsi geçen faiz yasağı Hristiyanların kutsal kitabı olan İncil'de İnsan Sevgisi cihetiyle ele alınmıştır.⁹⁶ Yine İncil'de geçen:

“Geri alacağımızı umduğunuz kişilere ödünç vererseniz, bu size ne övgü kazandırır? Günahkârlar bile verdiklerini geri almak koşuluyla günahkârlara ödünç verirler. Ama siz düşmanlarınızı sevin, iyilik yapın, hiçbir karşılık beklemeden ödünç verin. Alacağınız ödül büyük olacak, Yüceler Yücesi'nin oğulları olacaksınız. Çünkü O, nankör ve kötü kişilere karşı iyi yüreklidir.”⁹⁷

İnsan sevgisini temele alan ve hiçbir bedel almadan karşılıksız vermeyi mensuplarına emreden bu bakış açısı ile yukarıdaki ayetlerin ışığında İncil' de faizin yasaklandığı sonucuna varılır.⁹⁸ İncil' de sözlü bir faiz yasağı olmamasına karşın Hristiyanlık inancı Hz İsa Peygamberin Gerçek Mutluluk- Kutsal Yasa vaazında: “Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi

⁹³ Murat Pıçak, “Faiz Olgusunun İktisadi Düşünce Tarihindeki Gelişimi”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, Kırgızistan 2012, s. 64.

⁹⁴ R. Levent Işık, (24.01.2020), “Yahudilik ve Hristiyanlık'ta Faizin Tarihsel Yolculuğu”, Erişim Tarihi: 17.11.2020,

<https://www.katilimbulteni.com/yahudilik-ve-hristiyanlikta-faizin-tarihsel-yolculugu/>

⁹⁵ Matta, 5/42.

⁹⁶ Ernst Ramp, *Eine Historische Untersuchung, Das Zinsproblem*, Zwingli-Verlag, Zürihş 1949, s. 7.

⁹⁷ Luka, 6/34-35.

⁹⁸ Yusuf Z. Binatlı, “Faiz ve İslam Hukukunda Faiz”, *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, Cilt 2, Sayfa 1, Eskişehir 1966, s. 157.

sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim.”⁹⁹ diyerek Ahdi Kadim’deki hükümleri feshedici değil, onları devam ettirici olduğunu ortaya koymuş ve tasdik etmiştir. Bu cihetle Tevrat’ta yer alan faiz ile ilgili yasakların Hıristiyanlarca da kabul gördüğü söylenebilir.¹⁰⁰

Matta ve Luka İncillerinde faizin teşvik edildiği intibayı uyandıran iki bölüm söz kokusudur. Matta İncil’inin Emanet Para Benzetmesi başlığında faiz lafzının geçtiği “*...Efendisi şöyle buyurdu, kötü ve tembel köle! Ekmediğim yerden biçtiğimi, harman savurmadığım yerden devşirdiğimi bildiğine göre paramı bankacılara vermeliydin. Gelince malımı faizi ile geri alırım. Bundan böyle talantı ondan alın, on talantı olana verin...*”¹⁰¹ bölümde bir efendinin kölelerini imtihan etmesi ile ilgili bir diyalogdur. Luka İncilinde ise, “*Efendisi ona ey kötü köle, kendinden koymadığını alan, ekmediğini biçen sert bir adam olduğumu bildiğine göre öyle ise, paramı niçin bankaya vermedim? Geldiğim zaman onu faizi ile birlikte isterdim*”.¹⁰² şeklinde kral olan bir adamla hizmetkârı arasında geçen Matta incilindeki ile benzer bir diyalog geçmektedir. Her iki öyküde aslında bir teşbihten ibarettir. Söz konusu teşbihlerdeki efendi ve kral aslında yaratıcıdır, hizmetkârlar ise onun kullarıdır. Teşbihin amacı Tanrının tüm kullarına kaldırabilecekleri ölçüde sorumluluklar yüklemiş olduğunu ve herkesi yüklediği sorumluluklara göre sınavacağını vurgulamaktır.¹⁰³ Söz konusu öykülerin faizin serbest oluşu ile bir bağlantısı yoktur.

Tarihsel süreçte kiliseler belli bir otoriteye kavuştuktan sonra faiz hususunda çeşitli düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Elvira’ da milattan sonra 306 yılında kurulan meclisi: Faiz ile uğraşanların günahlarından ötürü af dileyip faizciliği terk ettikleri takdirde bağışlanacaklarını; ancak bu şeytani faaliyeti sürdürmeye devam edenlerin ise dinden çıkarılacaklarını bildirmiştir. Yine miladi 325 yılında toplanan Nicaea (İznik) Konsülü yasağın kapsamını daraltıp yasağı din adamlarına indirgeyecek bir karara varmıştır. Chelsea’ de miladi 787 yılındaki kilise kararında bütün pagan inanışı kökenli ritüellerin ve faizin her çeşidinin yasaklandığı ilan edilmiştir. Miladi sekizinci yüzyılda Kutsal Roma Germen İmparatoru Kral Şarlman (Carolus Magnus) tarafından ilan edilen faiz yasağını miladi 789’da

⁹⁹ Matta, 5/17.

¹⁰⁰ Ernst Ramp, a.g.e., s. 8.

¹⁰¹ Matta, 25/26-28.

¹⁰² Luka, 19/22-23.

¹⁰³ Matta, 25/14-30.

dönemin Achen Kilise Meclisi de aynen onaylar.¹⁰⁴ Sonraki dönemlerde Mainz (MS 813), Chalons (MS 813), Rheims (MS 813), Aix (MS 816) kilise meclisleri faiz yasağı hususunda kararlar almıştır.¹⁰⁵ Bahsi geçen kilise meclislerinde alınan kararlar tüm Avrupa'yı kapsamayan lokal olan kararlar olup 1139 yılında toplanan ve Ekümenik karakteri olan ikinci Lateran Konsülünde alınan kararlarla faiz yasağı net bir zemine oturtulmuştur. Bu mecliste alınan karara göre faiz yiyenler falcılar, zinakarlar ve enseste bulunanlarla bir tutulur. Bu kişilerin Hıristiyan geleneklerine göre gömülmemesine karar verildi.¹⁰⁶ Lateran konsülünden sonra 1311 yılında toplanan Vienne Konsülünde faizin yasak oluşunu inkâr etmenin dahi sapkınlık olduğuna karar verilmiş ve faiz alan kişilere ev kiralayanlara bile dinden çıkarılma cezası verileceği ifade edilmiştir.¹⁰⁷

Ancak yakın dönemlerde Papaların çeşitli istisnalara göz yumdukları da görülmektedir. Kilise doktrinlerinin faiz karşısındaki katı tutumuna karşın, Papalar o dönemki İtalya'nın ekonomik ortamına ayak uydurmuşlar. Hatta bazı Papalar kilise namına şahıslardan ve bankalardan faizli borç para almışlardır. Yüksek faiz haddi uygulanan bu borçlar senetlere faiz uygulanmamış şekliyle yazılıp senette yazılan meblağdan daha düşük miktarlar kiliseye verilir. Papa. Clemens (1265-1268) faiz oranlarının yüksekliğinden şikâyet ederek kendisinin imzaladığı borç senedindeki meblağın ancak yarısının eline geçtiğini söylemiştir.¹⁰⁸

Hıristiyanlıkta faiz yasağı konusunun netleşmesi açısından bazı Hıristiyan din adamlarının da görüşlerine başvurmakta yarar vardır. Önemli Hıristiyan âlimlerinden Lactanius (MS 300-?) insanın verdiğiinden fazlasını istemesi en büyük adaletsizliktir ve bu davranışın yanındakini sömürerek onun zor durumundan faydalanmak olduğunu söyleyerek, faizin yasak olması gerektiğini savunur. Avrupa'da Faiz yasağı ile ciddi anlamda ilgilenen ilk din adamlarından olan Ambrosius (MS 339-397) ve Hieronymus (MS 340-420) bu yasağı Eski Ahit ile temellendirmeye çalışmışlardır. İki din adamı da faizi salt biçimiyle ele alıp faiz türleri arasında herhangi bir ayırma

¹⁰⁴ Fatih Vural, "Dinler ve Faiz", *İktisat ve toplum Dergisi*, Sayı 52, Efil Yayınevi, Ankara 2015, s. 86 .

¹⁰⁵ <http://www.interpretingscripturecourse.org/are-we-allowed-to-take-interest-on-loans-2> Erişim Tarihi: 23.11.2020.

¹⁰⁶ Fatih Vural, a.g.e., s. 87.

¹⁰⁷ Ernst Ramp, a.g.e., s. 11-12.

¹⁰⁸ İrem Kurt, *Hıristiyanlık'ta Faiz Yasağı: 15. Yüzyıla Kadar Kilise Hukukunda Faiz Yasağının Temellendirilmesi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası İlahiyat Bölümü, Yayınlanmamış Bitirme Ödevi, İstanbul 2014, s. 5-6.

gitmemişlerdir. Zira onlara göre her çeşit faiz dini olarak yasak ve ahlaki açıdan fenadır. Nysaa' lı Gregor (MS 334-394) ise faiz için *“Başkalarının mülkünü çalarak ona sahip olmak, gizlice cinayet işleyip yol keserek başkalarının nefesine sahip olmak, cebren bir şeyi mülkiyetine geçirmek arasında – ki faizde aynen böyledir- hiçbir fark yoktur.”* der.¹⁰⁹ Başpiskopos Aziz Basil (329-379) faizi kötü kişilerin kötü evlatlarına benzetmiş; *“Faizle borç vermek ve ilave bir fazlalık istemek suçtur. Zenginin yoksula vermesi gerektir. Alacakta faiz söz konusu olduğunda karşıdaki ne dost ne de borçlu olur, tam tersine köle olur. Borç verenin malı ne denli ziyadeleşirse günahları da o kadar artar”* der. Saint Gregoire' li Aziz Nazianze (MS 329-390) faizin kiliseyi küçük düşürdüğünü, insanları da sürekli sıkıntılara gark eden bir suç olduğunu ifade eder. O faizle uğraşanları yeryüzünü kirleten yaratıklar olduğunu, tohum serpmeden toplayan, ürün ekmeden hasat eden, servetlerini ziraattan değil yoksulların açılıklarından elde edenler olarak görür. Aziz Jean Chrysostome (344-407) faiz konusunda; *“Tanrı neden tüm faizleri yasaklamıştır? Çünkü iki taraf da zarardadır da ondan. Bir yandan birinin fakirliği artarken diğer taraftan ötekinin de servetinin artmasıyla hataları çoğalmaktadır.”* Demiştir. Aziz Jerome (MS 347-420), faizin sadece nakitten ibaret olmadığını, tüm fazlalık olarak alınanların faiz olduğunu kabul ederek faizin hükmünü vermiştir. Aziz Augustine (MS 354-430) ise faizcileri *“hırsızlara”* benzetmiş, başta din adamlarına olmak üzere tüm herkes için haram olduğunu söylemiştir.¹¹⁰ Aziz Thomas Aquinas (MS 1225-1274) 13. yüzyıl Hıristiyan din adamları içerisinde faiz konusunda çok detaylı değerlendirmelerde bulunmuştur. Aquinas ödünç verilen paradan faiz alınması konusunda *“...ödünç verilen paranın karşılığında faiz alınması, bu işlem esnasında satılan bir şey olmadığından ötürü adalete aykırıdır, fazlalık olarak ödenen her şey eşitsizlik ortaya çıkarmakta olup bu durum adaletsizliktir.”* der. Aquinas, zamanın bedeli olarak faiz istenemeyeceğini savunmaktadır. Ona göre zaman insanlar için ortaktır, zamanın tek sahibi ise Allah'tır. Bundan dolayı paranın karşılığında faiz almak hırsızlıktır üstelik zamanı insanlara karşılıksın sunan Allah'a karşı işlenen büyük bir suçtur.¹¹¹

Kilisenin faiz yasağı 16. yüzyılda başlayan reform hareketleri ile birlikte temelinden sarsılmaya başlamıştır. Hıristiyanlık'taki reform hareketinin öncülerinden

¹⁰⁹ İrem Kurt, a.g.e., s. 10-13.

¹¹⁰ Murat Pıçak, a.g.e., s. 64-65.

¹¹¹ Bünyamin Demirgil ve Hakan Türkay, a.g.e., s. 135.

Alman asıllı din adamı Martin Luther (1483-1436) ve Fransız din adamı Jean Calvin (1509-1564) Katolik Kilisesinin din anlayışına karşı çıkararak kurdukları Protestanlık mezhebinin yayılmasıyla birlikte kilisenin faiz karşısındaki katı tutumunda esnemeler ortaya çıkmıştır.¹¹²

Martin Luther temelde faizi tüm insanlığı felakete sürükleyen bir gerekçe olarak görmesine rağmen Katolik Kilisesinin ruhani aracılığına karşı olduğu için faize kısmi şekilde cevaz verilmesini ima ederek 16. asırdan itibaren faiz yasaklarının yumuşamasının önünü açmıştır.¹¹³ Jean Calvin çağdaşı olan Martin Luther'den daha ileri giderek faiz konusundaki fikirlerini açık biçimde ortaya koymuştur. Aristocu anlayışı ve skolastik görüşü apaçık biçimde tümenden reddederek Eski Ahit'te geçen faiz yasağının yoksul ve düşkünlerden alınan faiz olduğu şeklinde yenilikçi bir yorum yapan ilk dini adamı olmuştur.¹¹⁴ Jean Calvin paranın verimsiz, yararsız olduğu fikrini reddetmiştir. Hıristiyanlığın geçmişten o güne değin tefecilik ve faiz karşıtı uygulamalarının mevcut koşullardaki üreticilerin, ticari işletmelerin ve iş dünyasının borç olarak aldıkları paralar karşılığında artan bir şekilde kazanç elde ettiklerini bundan dolayı da kazançlarından bir kısmını alacaklılarına vermelerinde bir beis olmayacağını ileri sürerek kapitalizmin temellerini atmıştır. Calvin üretime dayalı verilen borç ile tefecilik neticesinde elde edilen faiz gelirini birbirinden ayırt etmiştir. Böylelikle faizin tanrı katında her koşulda yasak olmadığı fikrini ispat etmeye kalkışmıştır. Düşkün, yoksul, yetim ve dullardan alınmaması kaydı ile aşırıya kaçmadan dürüstçe alınan faize cevaz vermiş olup fahiş oranda alınan faize karşı yasaların çıkarılması konusunda da büyük katkıları olmuştur.¹¹⁵

Hıristiyanlığın tarihsel süreçte kiliseler ve bazı din adamları aracılığı ile çeşitli zorlama yöntemlere başvurarak dindeki faiz yasağını esneten uygulamalar ve yorumlar ortaya koymuşlardır. Avrupa'nın çehresini değiştiren 1789 tarihli Fransız İhtilali ile birlikte faiz yasağı Hıristiyanlık için tamamen ortadan kalkmıştır.¹¹⁶

¹¹² Murat Birdal, (1 Mayıs 2016), "Dinlerde Faizin Yeri ve Bankacılıkta İslami Alternatif Arayışları", Erişim Tarihi: 23.10.2020, <https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/234-sayi-178/503-dinlerde-faizin-yeri-ve-bankacilikta-islami-alternatif-arayislar>.

¹¹³ İsmail Seyrek ve Zekeriya Mızrak, "Faiz Teorileri Üzerine Bir İnceleme: Finansal İstikrarsızlık Hipotezinin Temel Dayanağı" *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı 22, Konya 2009, s. 385.

¹¹⁴ K. Haldun Akalın, "Eski Ahit Metinlerinde J. Calvin'in Faiz Yorumu", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, Erzurum 2010, s. 244.

¹¹⁵ Murat Pıçak, a.g.e., s.73-74.

¹¹⁶ H. Kemal Elbir, "Fahiş Faiz Meselesi", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, Cilt 18, Sayı 3-4, İstanbul 2011, s. 859.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM'DA FAİZ

3.1. SÖZLÜK ANLAMI

İktisadî bir sömürü aracı olarak bilinen Faiz kelimesi Arapça bir kelime olup lügatte “fazlalık, taşkınlık, çokluk” anlamlarına gelen “ feyz” kelimesinden türetilmiştir.¹¹⁷ Günümüzde “riba” kelimesinin eş anlamlısı olarak kabul edilmektedir. Zira cahiliye döneminde ve İslam'ın ortaya çıktığı ve yayıldığı dönemde “faiz” değil “riba” kelimesi kullanılmaktaydı.

Tıpkı “faiz” kavramı gibi Arapça bir kavram olan “riba” sözlükte “çoğalma, artma” gibi anlamlara gelir.¹¹⁸ Arapçada tepelere, yüksek olduklarından dolayı râbiye, yüksekçe yer anlamında rabve, üzerine yağmur yağın toprağın kabarması anlamında rabet, canlıları besleyip büyütme de terbiye, sayıca üstünlüğü ifade etmek anlamında erbâ denilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de “riba” kavramının kendisinden türediği r-b-v kökü ve ondan türeyen kelimeler on iki surede toplam on dokuz yerde geçmektedir. Bu kelimeler Kur'an'da bitmek, büyümek;¹¹⁹ ziyadeleşmek ve fazlalaşmak;¹²⁰ ziyadeleştirmek;¹²¹ tümsek yer ve tepe;¹²² daha büyük olmak;¹²³ suyun üstünde kalan şeyler¹²⁴ ve tefecilik¹²⁵ anlamlarında kullanılmışlardır. Dikkat edildiği takdirde bu kullanımlarda kemmî ve keyfî artışın kastedildiği görülecektir.

3.2. İSTILAH ANLAMI

Riba kavramının muhtevastaki içtihat farklılığından dolayı birbirinden farklı tarifler ortaya çıkmıştır. Fukahanın bu tarifleri verildikten sonra son dönemde yapılmış değerlendirmelere değinilecektir.

¹¹⁷ Budrîs el-Bustânî, “*Muhîtu'l-muhît*,” “Faiz”, Beyrut: Mektebetü Lübnân Nâşira 1998, s. 709.

¹¹⁸ Cemaleddin Muhammed b. Mukrim İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, Dâru's-Sadr, Cilt IV, Beyrut 2000, s. 91-92

¹¹⁹ Hac, 5.

¹²⁰ Rum, 39.

¹²¹ Bakara, 276.

¹²² Bakara, 265.

¹²³ Nahl, 92.

¹²⁴ Ra'd, 17.

¹²⁵ Âl-i İmran, 130.

Hanefî fakihlerden Serahsî'ye göre riba, "...alış-verişte taraflardan birinin lehine şart koşulan karşılıksız fazlalıktır."¹²⁶ der. *El-İhtiyar*'da ise "aynı cins malların karşılıklı takaslarında akid yapılırken şart koşulan fazlalıktır."¹²⁷ şeklinde tarif edilmiştir. Cürcânî, "Akdi yapanlardan birinin lehine şart koşularak karşılığı bulunmayan fazlalıktır."¹²⁸ diye tarif eder.

Şafii Fakihlerinden Şirbîni'ye göre riba; "Alış-veriş akdi esnasında İslam hukukunun ölçme aracı olarak takdir ettiği ölçülere göre eşit olduğu bilinmeyen belirli bir karşılık üzerine veya her iki bedelin veya bedellerden birisinin vadeli olması üzerine yapılan bir akittir."¹²⁹

Malikî Fukaha'dan Ali el-Adevî Ribanın tanımını yaparken onun aynı cins malların alış verişinde alınan fazlalık olduğunu belirtir.¹³⁰

Hanbelî Fukahadan Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn (ö. 1051/1641) de *Kitab-ı er-Ravzû'l-mürbi'*de ribayı tanımlarken şöyle der: "Riba belirli eşyalardaki fazlalıktır."¹³¹

Günümüz İslam hukuk âlimleri tarafından yapılan tanımlar ise şunlardır:

Elmalılı (1942)'nin tarifine göre ise; "Ribâ, bir akd-i muâvaza altında bedelsiz kalan herhangi bir fazlalık."¹³² demektir.

Çeker (1953) ribayı şöyle; "Riba, akidlerde şart koşulmuş karşılıksız fazlalık veya ribevî malların aynı sınıfına dâhil yahut ayrı cins malların birbirleri mukabilinde veresiye olarak satılmasıdır."¹³³ Tanımlamıştır.

¹²⁶ Ebû Bekr Şem'süleimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî , *El-Mebsut*, Cilt XII, Dâru'l-Ma'rife, , Beyrut 1407 / 1987, s. 109.

¹²⁷ Mevsilî, Ebu'l-Fadl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, *El-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, Cilt 2, Hâlid Abdurrahman El-Ak, Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1423/2002, s. 35.

¹²⁸ Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerif el-Cürcânî, *Et-Ta'rifât*, Matbaatu'l-Hayriyye, Dekahliyye 1306, s. 48

¹²⁹ Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbîni el-Kâhirî, *Mugnil Muhtac ila Marifeti Meani Elfazil Minhac*, Cilt 2, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000, s.363.

¹³⁰ Adevî Ali es-Saîdî el-Mâlikî, *Hâşiyetü'l-Adevî alâ Şerhi Kifâyeti't-Tâlibi'r Rabbânî*, Cilt 2 Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1971, s. 182.

¹³¹ Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn El-Buhûtî, *Er-Ravzû'l-Mürbi*, Cilt VI, Daru'l-Vatan, Riyad, 2006, s.205.

¹³² Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Birleşik Yayıncılık, Cilt II, İstanbul 2003, s. 206

¹³³ Orhan Çeker, "Mecelle'de Ele Alınmayan Üç Konu: Faiz, Sarf ve Karz", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 5, Konya 1994, s. 99

Faiz Özsoy (1959) tarafından TDV Ansiklopedisinde; “*Riba, borç verilen para veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla yahut borç ilişkisinden doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacağa ek vade tanyıp bu süreye karşılık onu fazlalıkla geri almanın veya bu şekilde alınan fazlalığın adıdır.*”¹³⁴ şeklinde tanımlamıştır.

Riba kavramının lügat ve ıstılah anlamlarından yola çıkarak şu sonuçlara ulaşılabilir: Riba, her şeyde fazlalığı ifade etmektedir. Görüşlerine yer verilen mezhep âlimlerine göre ölçü ve tartıda alınan tüm fazlalıklar ribadır.

3.3. İSLAM’DA FAİZ TÜRLERİ

İslam âlimlerinin ekseriyeti faizi iki kısma ayırmış olup şafi mezhebi ve âlimleri ise faiz mevzusunu üç başlıkta ele almıştır. Bu faiz türleri, Riba-el Fadl, Riba-en Nesie ve Ribe-l Yeddir.

3.3.1. Riba-el Fadl

Para ya da gıda türünden olan iki şeyi peşin ve farklı olarak mübadele etmektir. Örneğin işlenmiş 20 gramlık altının 30 gram işlenmemiş altın ile peşin değişimi fazlalıklı riba sayılır. Eşit değişimi de bir tarafa zarar verebilir. Bunu gidermek için iki malı da ayrı ayrı nakde çevirdikten sonra her iki malın denk gelen bedellerinin miktarı takas edilmeli ve arta kalan aradaki fark de ödenmelidir.¹³⁵

3.3.2 Riba-en Nesie

Tehirli riba anlamına gelir. Faize tabi eşyalardan aynı ya da farklı iki şeyden birinin vadeli süre karşılığında fazlalıklı veya fazlalıksız olarak veresiye satılmasıdır. Bir menfaat getirmesi söz konusu olan karz ribası da bir nevi faiz türlerindedir. Bu işlemlerin tamamı faiz kapsamında kabul edilmekte ve hepsi haram vasfına haizdir.¹³⁶

3.3.3. Ribe-l Yed

Genel olarak şafi mezhebinde geçer. Teslimsizlik ribası anlamına gelen ribe-l yed para ve gıda gibi takası yapılacak şeylerden birinin ya da her ikisinin akit

¹³⁴ İsmail Özsoy, “Faiz” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 12, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 110.

¹³⁵ Abdülaziz Beki, *İslam’da Güncel Ticari Meseleler*, Bekke Yayınları, Kayseri 2005, s. 74.

¹³⁶ Vehbe Zuhayli, *İslami Fıkıh Ansiklopedisi*, (Çev. Ahmet EFE ve diğerleri), Acar Matbaacılık, İstanbul 1991, s. 497.

meclisinde teslim işlemi yapılmadan yapılan işlemlerdir. Bu nitelikteki işlemler de faiz kabul edilir. Örneğin bir kilo altın, bir kilo altına altı aylığına satılmış olsun. Burada zahiren maddi bir kazanç yoktur. Fakat bir taraf bir kilo altın artı altı aylık bir çıkar sağlarken diğer taraf sadece bir kilo altını geri alacaktır. Bu adil olmadığından ve ortada zaman da olsa fazlalık olduğundan faiz olarak kabul edilmiştir.¹³⁷

3.4. KUR'AN-I KERİM'DE FAİZ İLE İLGİLİ AYETLER

Kur'an'da faizin haramlığına dört surede temas edilmiştir. Bunlardan biri Rum suresi olup Mekke'de nazil olmuştur. Diğerleri ise Bakara, Ali İmran ve Nisa sureleri olup bu surelerde Medine'de nazil olmuştur. Nazil olan ayetlerin zamanından hareketle faiz yasağının tıpkı içkinin haramlığında uygulanan tedricilikte olduğu gibi tedricen gerçekleştiği ve dört merhalede haram kılındığı İslam hukukçularınca ifade edilir. Bu dört merhalenin ilkinde faizin Allah katındaki çirkinliğine değinildikten sonra diğer kavimlerden örnekler verilerek Müslümanlar sakındırılmış, daha sonra kesin bir şekilde yasaklanmış ve son olarak faiz yasağını çiğneyenlerin akıbetlerinden haber verilmiştir.

Faizin haram kılınmasında nüzul sırasına göre inen ayetler şunlardır:

Faizle alakalı nüzul sırasına göre ilk inen ayet Rum Süresi 39. Ayet olup ayette şöyle buyrulmuştur: *“İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz faiz, Allah yanında artmaz. Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte onlar malları kat kat artmış olanlardır.”*¹³⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır bu ayetin tefsirinde şunları ifade etmektedir: Halkın malları artsın diye verdiğiniz faiz, burada iki mânâ izah etmişlerdir: kimileri bundan kast edilenin, bilinen riba, yani faiz olduğunu beyan etmişlerdir ki, zahir olan (açıkça anlaşılan) da budur. Nitekim Süddî bu âyetin, Sekif' in faizi hakkında indiğini rivayet etmiştir. Çünkü Sekif ve Kureyş kabileleri faizcilik ile uğraşırlardı. Bundan ötürü demek olur ki, faiz, henüz tam olarak yasaklanmamışken de kötülenmiştir. Fakat diğer birçok tefsirciler burada riba (faiz) deyiminin mecaz olarak ifade edildiğini asıl olan maksadın, fazlasıyla karşılığı gözetilerek verilen hediyeler, bağışlar olduğunu söylemişlerdir ki, bu mânâ İbnü Abbas'tan rivayet edilmiştir. Buna göre fazlasıyla karşılığı gözetilerek verilen hediyeler bir çeşit faizciliğe benzetilerek yerilmiş olacağından dolayı faizin

¹³⁷ Abdülaziz Beki, a.g.e., s. 75.

¹³⁸ Rûm, 39.

yasaklanmasında daha belîğ olmuş olur. Nitekim bilinen faiz deyimi hakkında "yemek" ifadesi kullanılmıştır. Şu halde mânâ şöyle olur: Halkın mallarında faiz gibi nemalanarak (artış göstererek) fazlasıyla karşılığını almak için verdiğimiz bağışlar, hediyeler Allah indinde nemalanmaz, artmaz. Faizin Allah yanında hiçbir sevabı olmadığı gibi, halktan karşılığı fazlasıyla alınmak niyetiyle verilen hediyeler de öyledir. Gerçi bu günah değildir, fakat sevabı da yoktur. Allah yüzünü, Allah rızasını dileyerek verdiğiniz zekât ise işte kat kat katlayanlar onlardır. Elmalı şöyle bir benzetmede bulunur: *“Bir tohumu benzer ki yedi başak bitirmiştir, her başakta yüzer tane vardır. Allah dilediğine böyle veya daha fazla kat kat verir.”*¹³⁹

Faiz yasağı ile alakalı olarak inen ikinci ayeti kerime ise Nisa Suresi'nin 160 ve 161. Ayetleridir. Bu ayetlerde Müslümanlardan önceki toplumlar için de faizin yasak olduğu üzerinde durulmuş olup meali şu şekildedir:

*“Yahudilerin zulmetmeleri, birçok kimseleri Allah yolundan alıkoymaları, yasaklandıkları halde faiz almaları ve insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle daha önce kendilerine helal kılınan temiz şeyleri haram kıldık. Onlardan kâfir olanlara can yakıcı bir azap hazırladık.”*¹⁴⁰

*“Ey iman edenler! Kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki, kurtuluşa eresiniz.”*¹⁴¹ Bu ayeti kerime faiz yasağı ile alakadar olarak üçüncü inen ayettir. Faizin daha önceki ayetlerde yasaklanmış olduğu gibi bu ayette de yasaklandığı tekrardan vurgulanarak Allah'ın bu emrine uyarak kurtuluşa ermenin yolu Müslümanlara gösterilmiştir. Bu ayet-i kerimede geçen “kat kat” ibaresinden kullanımındaki maksat faiz yasağındaki şart ve sınırları ortaya koymak değil bilakis o dönemlerde Arap kabilelerinde uygulanan faizin izah edilmesi amacıyla ifade edildiği kabul edilmiştir. Farklı bir ifadeyle söylemek gerekirse ilk etapta o dönem Mekke toplumundaki uygulanan bileşik faizle yapılan işlemleri çağrıştırmakta olup söz konusu ayetteki kat kat ibaresi basit faizin de helal kabul edildiği anlamına gelmemektedir. Zira bu vurgu devrin Araplarında borçların ödenmemesi durumunda sıklıkla başvurulan tefecilik uygulamalarının çirkinliğine yapılan mühim bir vurgudur. Borçluların genellikle borçlarını vadesi geldiğinde ödeyemedikleri

¹³⁹ Yazır, a.g.e., Cilt 2, s. 261-262.

¹⁴⁰ Nisâ, 160-161.

¹⁴¹ Âl-i İmran, 130.

durumlarda anaparadan doğan faizin üzerine de faiz uygulandığının altı da “kat kat” ibaresi kullanılarak çizilmektedir.¹⁴²

Faiz ile ilgili en son inen ayetler Bakara Suresi'nin 275-279 ayetleri olup bu ayetlerde faiz net bir dille yasaklanmıştır. Allah söz konusu ayetlerde mealen şöyle buyurmuştur:

“Riba (faiz) yiyen kimseler, şeytan çarpan kimse nasıl kalkarsa ancak öyle kalkarlar. Bu ceza onlara, “Alışveriş de faiz gibidir.” demeleri yüzündendir. Oysa Allah, alışverişini helal, faizi de haram kılmıştır. Bundan böyle her kim, Rabbinden kendisine gelen bir öğüt üzerine faizciliğe son verirse, geçmişte olanlar kendisine ve hakkındaki hüküm de Allah'a kalmıştır. Her kim de yeniden faize dönerse, işte onlar cehennem ehlidirler ve orada süresiz kalacaklardır. Allah faizi mahveder, oysa sadakaları bereketlendirir. Allah günahı ve inkârda direnen hiç kimseyi sevmez... Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve artık faizin peşini bırakın, eğer gerçekten müminseniz. Eğer böyle yapmazsanız, o zaman Allah ve Resulü tarafından size savaş açılmış olduğunu bilin. Eğer tövbe ederseniz, sermayeleriniz sizindir. Ne haksızlık yapmış, ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz.”¹⁴³

Söz konusu ayetlerin mahiyetine ve geliş sırasına bakıldığında faiz yasağı konusunda ince bir nüans göze çarpmaktadır. O dönem Arap kabileleri içerisinde yoğun olarak başvurulan faiz uygulamaları bir anda yasaklanmamıştır. Bunun zorluğunu bertaraf etmek amacı ile söz konusu yasak peyder pey, getirilmiştir. Böyle tedrici bir şekilde uygulanan faiz yasağına toplumun alışması için bir süre tanınarak toplumun verebileceği çeşitli tepkilerin önü alınmıştır.

3.5. SÜNNETTE FAİZ

İslam hukukunun-dininin Kur'an'dan sonraki asli kaynağı Hz. Peygamber'in (SAV) sünnetidir. Zira sünnet bizzat Hz. Muhammed'in (SAV) Kur'an-ı anlama ve yaşama şeklidir. Sünnet Kur'an ayetlerini tefsir ederek mücmelini tafsil, mutlakını takyid, umumi lafızlarını tahsis ve Kur'an'ın belirtmediği konularda hüküm koyar.¹⁴⁴ İmam Şafii sünnetin Kur'an karşısındaki tutumu ile ilgili olarak er-Risale isimli eserinde şöyle der: "Resulullah'ın sünnetinin Kur'an karşısında iki tutumu vardır. Birincisi, Kur'an'ın açıkça ifade ettikleri karşısındaki tutumdur. Bu hususta

¹⁴² Diyanet İşleri Başkanlığı, (2020), *Kur'an-ı Kerim, Ali İmran Suresi, 131.-132. Ayet Tefsiri*, Erişim Tarihi:12.01.2021, <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/%C3%821-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/423/130-132-ayet-tefsiri>,

¹⁴³ Bakara, 275-279

¹⁴⁴ Subhi Salih, *Hadis İlimleri ve İstılahları*, (Çev. M. Yaşar Kandemir), DİB Yayınlar, Ankara 1988, s. 253.

Resulullah Allah'ın indirdiğine olduğu gibi uyar. İkincisi ise mücmeller karşısındaki tutumudur. Burada Resulullah Allah'ın mücmelden ne kastettiğini onun adına açıklar. Umumi mi yoksa hususimi, nasıl farz kılındığını ve kulların bunu nasıl yapmalarını istediğini izah eder.” Her iki şekilde de Resulullah Allah'ın Kitabına tabi olmuştur.¹⁴⁵

Sünnetin fonksiyonları ile alakalı olarak yukarıda verilen hususlar riba konusunda da işlemiştir. Hz. Peygamber ribayı yasaklayıp insanları ondan sakındırırken Kur'an'da zikredilen ayetleri tefsir etmiş aynı zamanda Kur'an'da açıkça bulunmayan alış-veriş ribasını da yasaklamıştır. Bu meyanda Hz. Peygamber'den (SAV) ribanın haramlığı ile ilgili nakledilen hadisler şunlardır:

1- *“Bilerek faiz yiyen ve yediren, dövme yapan ve yaptıran Muhammed'in (sav.) diliyle lanetlenmiştir.”*¹⁴⁶

2- *“Resulullah (sav.) riba yiyene, yedirene, şahidine ve kâtibine lanet etti.”*¹⁴⁷

3- *“Faizcilik ile zengin olanın akıbeti fakirliktir.”*¹⁴⁸

4. *“Altını altınla, gümüşü gümüşle, hurmayı hurmayla, buğdayı buğdayla, tuzu tuzla, arpayı arpayla misli misline eşit bir şekilde ve peşin olarak satınız. Kim fazla verir veya alırsa riba muamelesi yapmış olur ve bu konuda fazlayı alanla veren aynı hükümdedir. Alışveriş konusu olan malların cinsleri farklı olursa, peşin olması şartıyla dilediğiniz gibi satınız.”*¹⁴⁹

5- *“(İnsanı) helâk eden şu yedi şeyden kaçının. Onlar nelerdir ya Resulullah dediler. Bunun üzerine: Allah'a şirk koşmak, sihir, Allah'ın haram kıldığı cana kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak, suçsuz ve namuslu mümin kadınlara iftirada bulunmak buyurdu.”*¹⁵⁰

6- *“Bir gece rüyamda iki kişinin gelip beni kutsal bir yere çıkardıklarını gördüm. Birlikte yürüdük ve bir kan ırmağının yanına vardık. Irmakta bir adam ayakta duruyor, bir diğeri de önünde bir yığın taşla nehrin kenarında bulunuyordu. Yüzünü ırmaktaki adama çevirmişti. O adam ne zaman dışarı çıkmak istese onun*

¹⁴⁵ Muhammed b. İdris Şafii, *Er-Risale*, (çev. Abdulkadir Şener, İbrahim Çalışkan), TDV Yayınları, Ankara 1997, s. 62.

¹⁴⁶ Buhari, *Libas* 82-87; Müslim, *Libas*, 119.

¹⁴⁷ Müslim, *Musakat*, 106; İbni Mace, *Ticaret* 58.

¹⁴⁸ İbn Mâce, *Ticaret*, 58.

¹⁴⁹ Müslim *Müsâkât*, 81; Ebû Davud, *Büyü*, 12.

¹⁵⁰ Buhârî, *Vasâyâ*, 23.

ağına bir taş atıyor ve bulunduğu yere onu geri çeviriyordu. Çıkmak için her gelişinde ağına bir taş atıp onu yine eski durumuna getiriyordu. Bu nedir? dedim. Melek bana: O nehirde gördüğün adam faiz yiyendir cevabını verdi."¹⁵¹

7- Hz. Peygamber'in faiz konusunda söylediği son sözleri ise Veda Hutbesindeki şu ifadelerdir: "*Ashabım! 'Kimin yanında bir emanet varsa, onu hemen sahibine versin. Biliniz ki fâizin her çeşidi kaldırılmıştır. Allah böyle hükmetmiştir. İlk kaldırdığım fâiz de Abdulmuttalib' in oğlu (amcam) Abbas'ın fâizidir. Lakin anaparanız size aittir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız.*"¹⁵²

Yukarıda bahsi geçen hadislerde İslâm dinine göre faizin haram olduğu, faizle iş yapanlara, faiz alana, verene, yiyene, kâtipliğini yapana, buna şahit olana lanet edilmiştir. Faizin insanlara hem bu dünyada hem ahirette zararının dokunacağına işaret edilmektedir.

3.6. İSLAM'DA FAİZE KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

İslam dininde faiz hem Kur'an-ı Kerim'in ayetleri ile hem de Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (SAV) sünneti ile yasaklandığı delilleri ile sabittir. İslam dini faizi yasaklamakla yetinmemiştir. Aynı zamanda insanların bu illette meyil etmemesi için hem sosyal hayatın sağlıklı bir şekilde idame edilmesi için hem de ticari ve iktisadi hayatın haram bulaşmadan sürdürülebilmesi için aldığı önlemler söz konusudur. Bu önlemleri ictimai ve finansal (iktisadi) önlemler olmak üzere iki ana başlıkta ele aldık.

3.6.1. İctimai Önlemler

İslam sosyal düzene ve adalete önem veren bir dindir. Toplum içerisinde sosyal adaletin sağlıklı biçimde tesis edilmesine mani olarak görülen faize karşı alınmış ictimai tedbirler olarak üç mekanizmayı sayabiliriz: Bunlar zekât, sadaka ve karz-ı hasen uygulamalarıdır. Bu üç uygulama aracılığı ile yoksul, düşkün, engeli, borçlu, yolda kalmış ve benzeri ihtiyaç sahibi ve bireylerin sıkıntalarına çare olduğu kolaylıkla söylenebilir.

¹⁵¹ Buhârî, Büyü',24.

¹⁵² Ebu Davud, Büyü', 5.

3.6.1.1. Zekât

Ahlaki, dini ve hukuki yönleri olan zekâtın, bunların yansira farklı pek çok alanı alakadar eden çok boyutlu bir mükellefiyet olduğu söylenebilir. Bundan mütevellit ekonomik, hukuki, toplumsal ve bireysel birçok işlevi mahiyetinde ihtiva etmektedir. Zekât iktisat, sosyoloji, ekonomi, ilahiyat gibi disiplinler başta olmak üzere pek çok alanı tesiri olan mühim bir kavramdır.¹⁵³ Zekât İslam hukukunda geniş var dar olmak üzere iki açıdan ele alınmıştır. Geniş açıdan ele alındığında zekât, bedenî zekâtı olarak bilinen fitır sadakası ile ihtiyaç fazlası malların karşılığında verilen farz olan zekâtı kapsamaktadır. Dar açıdan zekât ise dinimizin beş temel şartından olan mal üzerine verilen zekâttır.¹⁵⁴

İslami kaynaklara göre zekât terim olarak, İslam dininin koyduğu şartlar doğrultusunda yeterli nakit veya mal varlığına sahip olan kişilerin bunlara sahip olmalarının üzerine bir yıl geçtikten sonra her yıl için belirli bir oranda ihtiyaç sahiplerine verdikleri mallarla gerçekleştirdikleri ekonomik ve sosyal boyutlu bir ibadettir.¹⁵⁵ Zekât sözcük anlamı olarak da "artma, çoğalma, kirlerden arıtma ve bolluk bereket gibi manalara gelir. Zekât, fıkhi terminolojide sadece "farz" olarak bilinen hükümlerden olmayıp, aynı zamanda İslâm'ın temellerinin üzerine inşa edildiği beş büyük taşıyıcıdan biridir. İslâm'ın özünü oluşturan temel kıstaslardandır. İslâm'ın beş temel şartından olan namaz nasıl bedenî ibadetlerin özüyse, zekât da malî ibadetlerin özünü simgeler. Zekâtın her şeyden evvel bir ibadet olduğu gerçeği ihmal edilmemelidir. Müslümanlar bu ibadeti Yüce Yaratıcının emrine uyup, onun rızasına kavuşmayı ümit ederek gönül hoşnutluğu ve halisane bir niyet ile yerine getirmelidir; ancak bu biçimde verilen zekât Allah katında makbul olur.¹⁵⁶

Kuran-ı Kerim'in apaçık emirlerinden biri olan zekât Hz. Muhammed'(SAV) den bu yana uygulanan bir ibadettir. Zekâtın bir ibadet olmanın yanı sıra zengin zümrelerin üzerindeki bir sorumluluk olduğunu onların ihtiyaç sahiplerine sundukları bir lütuf, kendi içlerinden geçirerek verdikleri bir sadaka ya da yardım olmadığını

¹⁵³ Emrah, Dumlu, "Ticaret Mallarının Zekâtı", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2008, s. 15.

¹⁵⁴ Vehbe Zuhaylı, *El-Fıkhu'l-İslamî ve Edilletuhu, Dâru'l-Fıkr*, Cilt 2, Dımaşk, 1989, s. 730.

¹⁵⁵ Yunus Vehbi Yavuz, *İslam'da Zekât Müessesesi*, Çığır Yayınları, İstanbul 1977, s. 3.

¹⁵⁶ *İlmihal (İman ve ibadetler)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 1, Ankara 2007, s. 419-420.

belirtmek gerekir. Bu ibadet zenginler için zorunlu bir sosyal vazife, fakirler açısından ise ictimai bir hak olarak ifade edilebilir.¹⁵⁷

Kur'an- Kerim'de Tevbe Süresinin altmışıncı ayetinde zekat hususunda şöyle buyrulmuştur:

“Sadakalar (zekât gelirleri) ancak şunlar içindir: Yoksullar, düşkünler, sadakaların toplanmasında görevli olanlar, kalpleri kazanılacak olanlar, âzat edilecek köleler, borçlular, Allah yolunda (çalışanlar) ve yolda kalmışlar. İşte Allah'ın kesin buyruğu budur. Allah bilmekte ve hikmetle yönetmektedir.”¹⁵⁸ Bu ayetin ışığında zekatın Müslümanlar için bir yardım fonu, bir sigorta şirketi, bir kooperatif sistemi olduğu söylenebilir. İşsiz gençler için iş garantisi, hasta, yaşlı, engelli, dul, yetim, muhtaç ve düşkünler için bir güvence ve geçim kaynağıdır. Bu mekanizma Müslüman teba'a için her şeyden evvel onları geleceğe dönük endişelerden kurtaran bir umuttur. Basit bir bakış açısı ile kişi varlıklıyken yoksullara yardım eder yoksul düşerse varlıklı insanlar da ona yardım eder. Zengin için aşırı borca düşme iflas etme endişesine mahal yoktur böyle bir duruma düştüğünde onun dahi imdadına yetişebilecek bir zekat kurumu söz konusudur. Yolda kalmışın, felakete uğrayanın, müflisin endişelerini ortadan kaldıran bir yardım sandığıdır zekât. Zekât sistemi sağlıklı bir şekilde işlediği takdirde bir nevi Yüce Allah'ın(c.c) tüm Müslümanları güvence altına aldığı bir sigorta sistemidir.¹⁵⁹

3.6.1.2. Sadaka

Sadaka, hayır kazanmak için, Rıza-i İlahiye nail olmak adına ihtiyaç sahibi kimselere hibe edilen her türlü mala denir.¹⁶⁰ Lügatte haber, gerçek olmak, doğruluk gibi manalara gelen sıdk kökünden türetilen sadaka Allah'ın hoşnutluğunu ve rızasını kazanmak üzere ihtiyaç sahibi olan kimselere yapılan gönüllü ya da dinen zorunlu maddî yardımları ifade eder. İnsanın fitratında bulunan yardımlaşma ve muhtaç durumda olanlara yardım etme arzusu yanında ahlâkî öğretilerin ve dinlerin teşvikiyle, devlet eliyle zorunlu şekilde alınan vergilerden farklı olarak ihtiyaç sahiplerine maddi destek sağlamak üzere özveride bulunmak değişik şekiller altında

¹⁵⁷ Mehmet Hayri Kırbasoğlu, *Ahir Zaman İlmihali*, Otto Yayınları, İstanbul 2015, s. 333.

¹⁵⁸ Tevbe, 60.

¹⁵⁹ Ebu'l A'la El Mevduci, *“Faiz”* (Çev. Ali Genceli), Hilal Yayınları, İstanbul 2015, s. 35-36

¹⁶⁰ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Yayınlar, İstanbul 2016, s. 487.

gelişerek sosyal yaraların sarılmasına ve toplumsal barışın tesis edilmesinde mühim katkılar sağlamıştır.¹⁶¹

Allah'ın rızasını kazanmak adına yapılan maddi ve manevi her eyleme genel olarak sadaka diyebileceğimiz gibi fitır ve sadaka-i cariye olarak isimlendirilen sadakalar da mevcuttur.

Sadaka-i Cariye: Müslümanlar arasında sadakanın kurumsal bir hüviyete bürünmesi bakımından en önemli gelişmeler cami, medrese, okul, aşevi, köprü, han, hamam ve benzeri sosyal içerikli hizmetler sunan hayır tesislerini imar edip bunlarla alakalı olan vakıf müessesesinin ortaya çıkmasıdır. Bu bağlamda Hz. Muhammed'in (sav) bir hadisinde yer alan "sadaka-i câriye" (devamlı, kalıcı hayır) kavramının mühim bir öneme sahip olduğu görülür.¹⁶²

Sadaka-i Fitır: Genel olarak ramazan ayının sonlarına doğru ramazan orucundan sonra bayrama erişen ve temel gereksinimlerinin dışında fazlalık belli bir miktar mal varlığı bulunan Müslümanların kendisi ve velâyetleri altında bulunan eş, çocuk ve diğer kişiler adına yerine getirmekle mükellef oldukları malî bir ibadettir. Sadak-i Fitır, ramazan ayı orucunun farz olarak Müslümanlara emredildiği hicrî ikinci yılın Şâban ayın içerisinde, zekât ibadetinden hemen önce farz kılınmış olup, dinî bir görev oluşunun temel dayanağı hadisi şeriflerdir. Söz konusu hadisler aynı zamanda Hz. Peygamber (SAV) devrindeki sadaka-i fitır uygulamalarının mahiyetini de bizlere göstermektedir.¹⁶³ Abdullah b. Ömer'in (RA) naklettiğine göre: "Hz. Peygamber (SAV) sadaka-i fitırını bir sâ' (ölçek) hurma ve bir sâ' arpa olmak üzere köle, erkek, kadın, küçük ve büyüklere farz kılınmış ve insanların bayram namazından çıkmadan önce vermelerini ümmetine emretmiştir".¹⁶⁴

3.6.1.3. Karz-ı Hasen

Karz-ı Hasen borç anlamına gelen karz ve iyilik- güzellik anlamına gelen hasen kelimelerinden oluşan kısaca güzel borç manasına gelen ve hiçbir çıkar gütmeyen borç verme işlemidir. İslamiyet'te ribanın yasaklanmış olmasından dolayı ihtiyaç sahiplerine, karşılığında fazlalık almadan borç verilmesi varlıklı

¹⁶¹ Ali Duman, "Sadaka" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 35, TDV Yayınları, İstanbul 2008, s. 383.

¹⁶² Duman, a.g.e., s. 383.

¹⁶³ *İlmihal (İman ve ibadetler)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 1, Ankara 2007, s. 501.

¹⁶⁴ Buhârî, "Zekât", 76 ; Müslim, "Zekât", 12.

Müslümanlara önerilmiştir. Çeşitli ayet ve hadislerde müminlerin zor durumdaki dindaşlarına sadaka, infak, zekât gibi İslam'ın sosyal yardım mekanizmaları ile yardımcı olmaları emredilmiştir. Bu tip yardımlar geri alınmaksızın verilen nakdi desteklerken karz-ı hasen ise geri iade edilmesi gereken bir borçtur.¹⁶⁵

Karz-ı hasen; ihtiyaç sahibi Müslümanların yanlış yollara meylederek riba gibi İslâm dininde haram olan şeylere başvurmalarını önleyici bir mekanizma olarak mevcuttur. Borç verenler açısından ise verdiği borcun karşılığını ahirette kat kat sevap olarak alacağı müjdesi bunun bir fırsat olarak görülmesini sağlamaktadır. Günümüz ekonomik sisteminde birikim yapmak ve bu birikimlerin nemalanmasını sağlamak fikri hâkimken İslami anlayışta karz-ı hasen yaparak maldaki maddi artıştan ziyade manevi haz ve sevap kazanma anlayışı hakimdir. Karz-ı hasende ödünç vermeye ikraz, verene mukriz, alana müstakriz, almaya karz, alınana ise makruz denmektedir. Bu müessese Müslümanların faizli işlemlerden uzak durmasına ve birbirlerine yardım ederek ortak bir yardımlaşma kültürü sayesinde birbirleri ile güçlü bağlar kurmasına yardımcı olur.¹⁶⁶

Karz-ı hasenin faziletini Hz Muhammed (SAV) Efendimiz hadisleri ile şöyle övmüştür:

“Bir Müslümanın dünya sıkıntılarında birisini rahatlatan kimsenin, Allah (c.c.) da kıyamet günü sıkıntılarında bir sıkıntısını rahatlatır. Zor durumda olan birisine olaylık sağlayana Allah (c.c.) dünyada da ahirette de kolaylık sağlar. Kul kardeşine yardımcı olmaya devam ettiği sürece de Allah (c.c.) da o kula yardımcı olur.”¹⁶⁷ “Miraç gecesinde cennetin kapısı üzerinde şu ibarenin yazılı olduğunu gördüm: Sadaka on misliyle mükâfatlandırılacaktır. Ödünç para ise on sekiz misliyle mükâfatlandırılacaktır. Ey Cibril! Ödünç verilen şey ne sebeple sadakadan daha üstün oluyor? diye sordum. Çünkü dedi, dilenci (çoğu zaman) parası olduğu halde sadaka ister ancak borç isteyen kişi ise ihtiyacı sebebiyle talepte bulunur.¹⁶⁸

Peygamber Efendimiz (SAV) darda olanlara sıkıntı, çekenlere daima yardım etmiş ve ümmetine de yardım etmelerini buyurmuştur. Söz konusu hadislerle de borçlu olan kulların sıkıntılarını giderenlere müjdelere vermiştir.

¹⁶⁵Mustafa Canbaz, *Katılım Bankacılığı*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 147

¹⁶⁶ Muhammet Fatih, Cambaz, *İslâmi Finans Aracı Olarak Karz-ı Hasen Ve Katılım Bankaları İçin Bir Model Önerisi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar 2019, s. 54

¹⁶⁷ Müslim, Zikir, 38; Ebu Davud, Vitir, 14.

¹⁶⁸ İbn-i Mâce, Sadakât, 19

Bakara Suresinde geçen ayeti kerimede yüce Allah “*Kim Allah (c.c.)’a güzel bir borç verirse, Allah (c.c.) ona bunun karşılığını kat kat verir.*” der.¹⁶⁹ Bu ayetten hareketle Karz-ı Hasen kavramının Allah (c.c.) tarafından övülen Kur’ani bir söylem olduğu söylenebilir. Zira Allah Müslümanların aralarında maddi sıkıntı çeken din kardeşlerine borç verip bu sıkıntılarında kurtulana kadar mühlet verenlere zatına borç vermişçesine övülmeye değer bulmuştur. Dolayısı ile Yüce Rabbimiz karz işini kendine borç vermek diye belirtmesi mevzunun faziletini ve ehemmiyetini belirtmek içi ziyadesiyle yeterlidir.¹⁷⁰

3.6.2. Finansal Önlemler

İslam dini ticari hayata ve ticarete daima önem vermiştir. Faiz gibi zararlı bir illeti sebepleri ile birlikte yasaklayan yüce dinimiz ticaretin ve iktisadi hayatın helal dairede sürdürülebilmesi için başvurduğu çeşitli uygulamalar söz konusudur. Bunların belli başlı olanlarından Mudaraba, Muşaraka, Murabaha, İcara, Selem ve Teverruk yöntemlerini çalışmamızda altı başlık altında ele aldık.

3.6.2.1. Mudaraba

Mudaraba işlemi bir çeşit emek-sermaye ortaklığına dayalı yöntemdir. Taraflardan birinin sermayesini diğerinin ise emeğini ortaya koyarak iki kişi arasında yapılan bir ortaklık sözleşmesi şeklindedir. İslam hukuku tarafların ikiden fazla olmasına da cevaz vermiştir.¹⁷¹ Bayındır mudarabayı taraflardan birinin sermaye ötekinin emek ortaya koyduğu bir ortaklık şekli olarak ifade etmiştir. Ortaklıktan elde edilen karın paylaşım oranı sözleşmede belirtilmelidir. Bu yöntem sayesinde parası olup onu işletme imkânı bulunmayanlar ile emek gücü olup sermayesi olmayanlar birlikte hareket ederek ortaklaşa iş yapma imkânı elde ederler.¹⁷²

Mudaraba yöntemi Hz. Peygamber’in (SAV) dedesi Haşim tarafından geliştirilmiş ortaklık yöntemidir. Bu ortaklık yöntemi İslam dininin gelişinden sonra da sıklıkla kullanılmıştır. Hz. Peygamber (SAV) risaletinden önce Hz. Hatice ile

¹⁶⁹ Bakara, 245.

¹⁷⁰ Muhammet Fatih, Cambaz, a.g.e., s. 55.

¹⁷¹ İmran Çelik, “Meşru’ Bir Yatırım Aracı Olarak Mudarebe Ve Günümüzde Kullanımı”, *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, Adıyaman 2017, s. 392.

¹⁷² Abdulaziz Bayındır, *Ticaret ve Faiz*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 258.

evliliğinin öncesinde ve sonrasında da mudaraba usulü ortaklık yapmış ve onun adına ticari işlerini yürütmüştür.¹⁷³

3.6.2.2. Muşaraka

Muşaraka ortaklığı; sözleşmenin taraflarından her ikisinin kar maksadıyla hem emeklerini hem sermayelerini ortaya koydukları ortaklık biçimidir. Bu kar oranları sermaye ve emekleri ölçüsünde sözleşmede belirlenir.¹⁷⁴ Kısaca kar / zarar paylaşımı üzerinden en az iki kişinin belli miktarda öz sermayeye iştirak ettiği ortaklık biçimidir.¹⁷⁵ Bu ortaklık yönteminde taraflardan biri sadece sermayenin belirli bir kısmını karşılarken öteki ortak ya da ortaklar sermayeyle birlikte emekleriyle de söz konusu ortaklığa iştirak ederler. Yapılan iktisadi faaliyetin sonucunda ortaya çıkan kar ya da zarar sözleşmede belirlenen şekilde paylaşılır. Emegini ortaya koyan ortak veya ortaklar, gerçekleştirilen iktisadi faaliyette sermaye ile beraber emegini kattığından dolayı elde edilen kar üzerinden daha fazla pay alabilir.¹⁷⁶ Ortaklık sonucunda zarar oluşması durumunda ortaklar öz sermaye paylarıyla orantılı şekilde zarara katlanırlar.

Muşaraka sisteminin, sonradan ortaya çıkan ve yeni bir türü olan ‘Azalan Muşaraka’ yönteminde faaliyetin başında aynen normal müşaraka sisteminde olduğu gibi banka ve işletmecinin proje ortaklığındaki payları belirlenir. Taraflar şirkete katkıları oranında pay alır. Bu tür finansman yönteminde, ortaklıktan gelir elde edilmeye başlandıktan sonra eğer işletmeci projenin tamamına sahip olmak isterse bankanın projedeki payını, dönemsel olarak yapılan ek ödemeler sonucunda satın alır¹⁷⁷. Böylece bankanın yapılan ortaklıktaki hisseleri ve bu hisselerden elde ettiği gelir gittikçe azalır. Azalan müşaraka yöntemi, genel olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman taleplerini karşılamak için kullanılırken; bazı Arap ülkelerinde büyük ölçekli projelerin de finansman taleplerini karşılamak üzere kullanılmaktadır.

¹⁷³ Mustafa Canbaz, a.g.e., s. 196.

¹⁷⁴ Mehmet Dikkaya ve Yunus Kutval, *Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği*, Savaş Yayınevi Ankara 2014, s. 42.

¹⁷⁵ Suna Akten Çürük, *Factors Effecting The Development Of Islamic finance In Turkey*, International Interdisciplinary Business-Economics Advancementconference (IIBA-2014), s .3.

¹⁷⁶ Mehmet Şükrü Tekbaş, “İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği”, Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Araştırma Notları, İstanbul 2013, s. 6

¹⁷⁷ İsmail Özsoy, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul 2011, s.48.

3.6.2.3. Murabaha

Murabaha r.b.h kökünden gelen ve sözlük anlamı olarak kâr, artış, kazanç ve benzeri manalarda kullanılan bir sözcüktür. Finansal bir terim bağlamında anlamı ise herhangi bir ürün ya da malın alış fiyatının üzerine belli bir oranda kar konularak vadeli biçimde satılmasıdır. Murabaha İslam hukukunda daha çok karşılıklı güvene dayanan bir satış sözleşmesi olarak ele alınır. Genel olarak emanet sözleşmeleri olarak adlandırılan bir akit türü olan murabahada malı satan kişi sattığı şeyin fiyatını alıcıya bildirmekte ve ticaret karşılıklı güven esasına dayalı olarak gerçekleşmektedir.¹⁷⁸

Murabaha metot olarak katılım bankaları tarafından İslami finansman yöntemleri içerisinde en sık tercih edilenidir. Sık kullanılan bir yöntem olmasının sebebi ise oldukça kullanışlı olması ve uygulandığı devletlerdeki konvansiyonel bankaların (menkul-gayrimenkul kredileri) kullandıkları finansman yöntemine oldukça benzemesidir. Murabaha, katılım bankacılığı sisteminde fiyatı, maliyet ve kar marjını toplayarak hesaplayan bir spot satış sözleşmesidir.¹⁷⁹ Murabaha farklı bir ifade ile peşin fiyatına satın alınan malların alındığı fiyat üzerine belli oranda kar eklenerek satılmasına denir. Katılım bankaları müşterilerine malın alış fiyatını, müşteriden vade farkına göre alacağı miktarı önceden haber vererek müşteriye ürünün finansal değeri ve bankanın tahsil edeceği kar payı hakkında bilgilendirir.¹⁸⁰ Kısacası müşteriler mal veya ürünün peşin fiyatı, bankaya ödeyeceği kar payı ve borcunu kaç taksitte ödeyeceği konusunda önceden bilgi sahibidir.¹⁸¹ Bir Örnekle açıklamak gerekirse murabaha; şahsın biri müteahhitlik amacı ile arsa alımı için katılım bankasına başvuruda bulunur. Banka şahsın talebini ele alarak bir proje çıkarıp projeye uygun olarak bir limit belirler. Şahsın talebi doğrultusunda satıcıdan arsayı satın alır. Akabinde banka satın aldığı arsadan dolayı yoksun kalacağı sermayesinin karşılığında bir bedel belirleyerek bu bedeli arsa fiyatına yansıtarak müşterisine arsayı belirlediği bedel üzerinden satar. Müşteri borcunu belirlenen vadeler geldiğinde bankadan aldığı arsa üzerine yaptığı daireleri karla satmaya

¹⁷⁸ Nazan Kapıcı, “Katılım Bankalarının Murabaha İşlemlerinde Malın Kabzı Meselesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi” *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, Sakarya 2018, s. 47

¹⁷⁹ Tekbaş, 2013, a.g.e., s. 5.

¹⁸⁰ Bahar Kayantaş, *Makroekonomik Değişkenlerin Katılım Bankalarının Aktif Büyüklüğüne Etkisi: Bir Zaman Serisi Analizi*, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bingöl 2020, s. 8.

¹⁸¹ Atıla Yanpar, *İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*, Scala Yayınları, İstanbul 2014, s. 159.

başladığında ödemeye başlar. Yani banka ile müteahhit, müteahhitin daire satışlarından elde ettiği karı vade farkından doğan fazlalık olarak aralarında paylaşmaktadırlar. Böylece müşteri elde ettiği kar ile katılım bankasının kar elde etmesini sağlamış olur. Murabaha genel olarak makine, donanım, hammadde veya yarı mamul gibi ihtiyaçların karşılanmasında başvuru bir akit türüdür.¹⁸²

Murabaha yönteminin getirisi yüksek ve kullanışlı olmasının yanı sıra murabaha finansmanı ile bir mal ya da ürüne karşılık verildiğinden riski oldukça azdır. Oldukça esnek bir yöntem olduğundan dolayı küçük esnaf ve işletmelere kısa ve orta vadeli finansman sağlamada da sıklıkla kullanılır. Söz konusu yöntem faiz ve enflasyon sarmalının birbirini besleyici yapısından farklı bir şekilde düşünülmelidir. Enflasyon üretimin temelini oluşturan sermayeye faiz işletildiğinde artar. Faizler arttırıldıkça enflasyon aynı doğrultuda yükselir. Birbirini tetikleyen enflasyon ve faiz sarmalı üretimden beklenen karın faiz oranlarını karşılamaması durumunda kapitalist sistemde finans krizlerine sebebiyet verir. Murabaha finansmanı yöntemi bu tip krizlerin önlenmesine dönük bir alternatif olabilir ve piyasa devamlılığı açısından mühim bir çözüm kaynağı haline gelebilir. Murabaha sistemi ile finans, ekonomik sistemi değil; ekonomik sistem finansı besler.¹⁸³

3.6.2.4. İcara

İcara kavramının terim manası; kiralayan kişi ya da işletmelerin kiraya verdiği malın kullanım haklarını, bir defaya mahsus veya taksitler halinde taraflar tarafından önceden belirlenmiş vade sonuna kadar kiracı/kiracılara devrettiği bir akit türüdür. İcaranın günümüz uygulamalarında kullanılan adıyla finansal kiralama (leasing) da devir alınan malın her türlü haklarından faydalandığı gibi bu mülkiyetten kaynaklanan tüm risklerinde üstlenildiği akit şeklidir.¹⁸⁴ Sözleşmeye konu olan mal sözleşmenin bitiminde mal sahibine iade edilebileceği gibi vade bitiminde kira konusu mülkiyet kiracının talebi doğrultusunda onun mülkiyetinde kalabilir.¹⁸⁵

¹⁸² Abdussamet Güneşlik, *Türkiye’de ve Dünya’da Faizsiz Bankacılık ve Türkiye’ de Faizsiz Bankacılığın Tercih Edilme Sebeplerine İlişkin Bir Araştırma*, Marmara Ün. Bankacılık ve Sigortacılık Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018, s. 58.

¹⁸³ Mehmet Yılmaz, *Türkiye’de İslami Finansın Gelişimi ve Hukuki Yapısı*, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bingöl 2020, s. 28.

¹⁸⁴ Yüksel Koç Yalkın, *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları İle Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları*, Fersa Matbaası, Ankara 2010, s. 29.

¹⁸⁵ Bayındır, a.g.e., 200/, s. 262.

Şeri hukukta icara akdi, gerek menkul gerekse gayrimenkul eşyanın kiralanmasını konu alan bir sözleşme türü olmasının yanında insanın da emeğini, kaba çalışma gücünü esas alan iş akitlerini de kapsar. İslam borçlar hukukunda menfaatlerin ücret mukabilinde devrini konu alan günümüz uygulamalarında iş, kira ve belli yönleriyle de istisna akitlerine benzeyen akitlerdir.¹⁸⁶

Günümüzde katılım bankalarının müşterilerine icara yöntemi ile sıklıkla fon sağlamalarından icara sisteminin gittikçe yaygınlaştığını ve önem kazandığını çıkarmaktayız. Bu yöntem daha orta-uzun vadeli yatırımlara yöneliktir. Kiralama akdi taraflarca bedel ve süre belirtilerek yapılmalıdır. Kiralananın sahibi katılım bankası kullanıcısı ise kiracıdır. Çok çeşitli mal ve hizmetlerde kiralama yöntemi kullanılabilir ancak çağımızda sistem daha çok modern, teknolojik ürünlere ucuz maliyetle hızlı şekilde ulaşmak maksadı ile kullanılıyor. Elindeki olanaklarla işi ile ilgili bir araç gereç edinemeyen işletmeci bu sistem sayesinde ihtiyaç duyduğu örneğin; bir iş makinesini katılım bankası aracılığı ile uygun maliyetle kiralayabilir dilerse vade sonunda gerekli bedeli vermek şartı ile o ürüne sahip olabilir. Bu yöntemle kiralama sonucunda kiralamaya mevzu olan menkul ya da gayrimenkulün yasal maliki ile iktisadi açıdan fayda sağlayan maliki birbirinden farklı kişiler olmaktadır.¹⁸⁷

3.6.2.5. Selem

Selem kavramı kısaca nakit problemleri olan şirketlerin veya şahısların üretmedikleri malları (demir, çimento, kâğıt, bakliyat, un, tahıl, sebze-meyve vb.) hasat zamanında teslim edilmek üzere peşin fiyatına satılması işlemlerine selem denir.¹⁸⁸ Selem sözleşmelerinde üretici önceden anlaşılan bir tarihte ürünü teslim etmeyi alıcı taraf da sözleşmeyle birlikte ürünün karşılığını ödemeyi taahhüt eder. Bu sözleşmeler genellikle 1 ile 3 aylık kısa vadeli sözleşmelerdir. Sözleşmelerde ürünün kalitesi, tipi, özellikleri ve miktarı ayrıntılı şekilde belirtilir. Satıcının sözleşmeye konu olan ürünü sözleşmede belirtilen tarihte teslim etmesi gerekir. Vade geldiğinde satıcının elinde mal yoksa belirtilen özellikteki ürünü piyasadan satın alarak alıcıya

¹⁸⁶ Ali Bardakoğlu, “İcara”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2000, Cilt: 21 s. 379.

¹⁸⁷ Ali Şahan, “Katılım Bankacılığının Gelişimi Türkiye’deki Durumu ve Kullanılan Yöntemler (Murabaha)”, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2015, s. 43.

¹⁸⁸ İshak Emin Aktepe, *Sorularla Katılım Bankacılığı*, TKBB Yayınları, Erkam Matbaası, İstanbul 2012, s. 50.

vermekle yükümlüdür. Selem sözleşmelerine konu olan ürünlerin teslim tarihinde piyasada rahatlıkla bulunan ürünlerden olmaları gerekmektedir. Bu sözleşmeler tarım ürünleri, üretim projeleri ve küçük inşaat işlerinin finansmanı için uygundur.¹⁸⁹

Selem sözleşmelerine konu olan ürünlerin bedeli peşin ödenir, karşılığında alınacak mal ise toptan ya da parça parça teslim alınabilir. Bu tip sözleşmelerde tartışmaya sebebiyet verebilecek en önemli konu malın teslim alınmadan üçüncü kişilere satılıp satılmayacağı konusudur. Bu durumun ilk bakışta hadis mecmualarında yer alan (hazır olmayan ürünlerin satışının yasaklanmasına ilişkin hadisler) hadislerle çeliştiği görüşünü ortaya çıkarmıştır. Fakat İbn Abbas'ın rivayetine göre Müdayene ayetinin Selemi de kapsadığını belirtmiştir. Bu hususta Peygamber Efendimizin Medine'ye hicretinden sonra Medine halkının Selem akitlerine göre alışveriş yaptığını ve Efendimizin de müddet, ölçü gibi kıstasların kesin bir şekilde belirtilmesiyle bu akitlerin meşrulaştırıldığı durumunu rivayet etmiştir.¹⁹⁰

3.6.2.6. Teverruk

Teverruk yöntemi kişi ya da şirketlerin nakit para bulmak için bir ürünü taksitle alarak, aldığı kişiden farklı, üçüncü bir şahsa daha az bir fiyatla peşin şekilde satılması sonucu ortaya çıkan işlemlere denir. Nakit paraya ihtiyaç duyanlar bu yönteme başvurarak ihtiyaçlarını karşılar. Teverruk yöntemi üzerine İslam uleması içinde bir fikir birliği bulunmamakla birlikte yöntemin caiz olduğu doğrultusunda görüşler ağırlık kazanmıştır. Teverruğun helal bir yöntem olduğu fikrini savunanlar söz konusu alım satım üzerine yapılan akitlerin bir mala ya da malın fiyatı olan nakit paraya ulaşmak maksadı ile yapıldığından iki maksadında dinen uygun olduğunu söylemişlerdir.¹⁹¹

Teverrukte şahsın temel amacı nakit paraya ulaşmaktır. Bu yöntemde malı satın alanın asıl gayesi hakikatte söz konusu malı satın almak değil, asıl gaye ihtiyaç duyulan nakdi elde etmektir. Bu tip işlemlerde müşteri satıcıdan aldığı malı yine daha düşük bir fiyatla malı aldığı kişiye geri satması şeklinde yapılan işlem ulema

¹⁸⁹ Ayfer Gedikli ve Seyfettin Erdoğan, *Katılım Bankacılığı: Türkiye ve Dünya Uygulaması*, Ed. Seyfettin Erdoğan ve diğerleri, İslam Ekonomisi ve Finansı, Umuttepe Yayınları. İstanbul 2016, s. 219.

¹⁹⁰ Yavuz Türkan, *33 Soruda İslami Finans Ve Bankacılık*, İmaj Yayınevi, Ankara 2019, s. 65.

¹⁹¹ Mehmet Yılmaz, a.g.e, s. 32.

tarafından uygun görülmemiştir.¹⁹² Katılım bankaları tevrruk işlemlerini ihtiyaç sahiplerinin talepleri doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Katılım bankaları müşterilerinin başvurmasından sonra çeşitli borsalardan değerli emtia ve madenler satın alıp, murabaha sistemi ile karlarını üzerlerine koyarak vadeli biçimde satarlar. Aracılık vazifesi üstlenen katılım bankaları değerli emtia ve madenleri farklı alıcılara peşin satıp, elde ettikleri parayı müşterilerine verirler. Böylelikle hem banka müşterisi ihtiyacını karşılamakta hem de banka murabaha yaparak karlı bir satış gerçekleştirmiş olmaktadır.¹⁹³

3.7. FAİZ YASAĞINI DELME GİRİŞİMİNE DAİR BAZI ÖRNEKLER

İslami finans çevrelerinde ve halk arasında faiz kısıtlamasından kurtulmak için bazı yöntemler denenmiştir. Bu yöntemlerin içinde beyü'l îne, bey bi'lvefâ ve bey' bi'listiğlâl uygulamaları en çok kullanılanlardır.

3.7.1. Beyü'l Îne

Beyü'l Îne yönteminde, mal peşin fiyatına satıldıktan sonra malı satan tarafından daha yüksek bir fiyata veresiye şeklinde tekrardan sattığı kişiden geri alınmasıdır. Genel olarak borç ilişkilerinde faizli işlemleri gizlemek üzere başvurulan bir akit şeklidir. Örneğin; 1000 liraya ihtiyacı olan bir şahıs sözgelimi sahip olduğu cep telefonunu ihtiyaç duyduğu fiyattan birine satar. Aynı telefonu 3 ay sonra daha yüksek bir fiyatla ücretini geri ödemek üzere veresiye olarak satın alır. Bu şekildeki bir işleme beyü'l îne denir. Söz konusu akitte mal peşin paraya satıldıktan sonra veresiye olarak daha yüksek bir ücretle geri alınması mevzu bahis olup aynı eşya üzerinde iki ayrı akit yapılarak faizli işlem gizlenmeye çalışılmıştır. Zahiren bir satış söz konusu olsa da asıl olarak faizli bir borç sözleşmesi gerçekleşmiştir.¹⁹⁴

3.7.2. Bey Bi'lvefâ

Bey' bi'lvefâ, herhangi bir malı ücretini iade edene değin yapılan satış şeklidir. Bir nevi rehinli satış sözleşmesidir. Bu işlemde hem satım hem rehin işleminin bir arada olduğu akittir. Halk arasında “para faizsiz, tarla kirasız” dediği şekilde yapılır. Nakde ihtiyaç duyan kişi sahip olduğu ev veya arsa gibi

¹⁹² Hüsameddin Affâne, *Fıkhi ve Ahlaki Yönleriyle İslam'da Ticaret*, (Çev. Servet Bayındır), Polen Yayınları, İstanbul 2012 s. 218.

¹⁹³ Türkan, a.g.e., s. 66.

¹⁹⁴ Saffet Köse, *İslam İş Ve Ticaret Ahlakı*, İGİAD Yayınları, İstanbul 2012, s.112

gayrimenkullerini peşin şekilde satar. Bu satış şartlı bir şekilde aldığı parayı geri verdiği zaman malını geri almak üzere yapılır. Söz konusu mal parayı veren kişinin uhdesine geçer. Kişi elde ettiği malın kira ve benzeri menfaatlerinden yararlanma hakkına sahip olur. Malın ilk sahibi belirlenen sürede ödemesi gereken meblağı alacaklısına vermediği takdirde sözleşmeye konu olan mal nakdi sağlayanın olur.¹⁹⁵

3.7.3. Bey' Bi'listiğlâl

İstiğlâl herhangi bir şeyi üzerinden gelir sağlamak, kar almaktır. Bey' bi'listiğlâl sözleşmeye konu olan malın yine mal sahibine kiralanması şeklinde yapılan bey' bi'lvefâ işlemidir. Bu sözleşme türünde önce mal satışı, sonra malın rehini ve aynı malın ilk sahibine kiralanması üzerine dayalı üç merhale söz konusudur. Bir gayrimenkulü bey' bi'lvefâ akdi ile alan kişi o şeyi ya kendisi kullanır yahut başkasına kiralar. Kiralamanın en yaygın şekli o malı satıcısı olana kiralamaktır. Böylelikle söz konusu mal asıl sahibinde kalmış olur.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Bayındır, a.g.e., s.68

¹⁹⁶ Bayındır, a.g.e., s.221

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEMAVİ DİNLERDE FAİZ YASAĞI MEVZUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Mevcut iktisadi sistemde ve sosyal hayatta geniş yer tutan faizli işlemler toplumlarda büyük bir gelir adaletsizliğine sebebiyet vermektedir. Yahudilik Hıristiyanlık ve İslam'ın faiz sorunu karşısında takındığı tavır oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı mensupları yeryüzünde bulunan üç semavi dinin faiz yasağı konusundaki yaklaşımlarını karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır. Faiz yasağına ilişkin yapılan mukayese sonucunda söz konusu dinlerin mensuplarınca bu faiz yasağının ne denli dikkate alındığını tespit etmektir.

4.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Tez yazımında ampirik çalışma yapılmasının yerine olgusal bir çalışma metodu ve teorik alan araştırması tercih edilmiştir. Bu yönetime başvurulmasının nedeni konunun deney yapmaya ve anket uygulamaya uygun olmayışdır. Konu ile ilgili bilgilere kaynak, belge ve arşiv taraması yapılarak ulaşılmıştır. Elde edilecek yabancı dillerdeki metinlerden ilgili bölümlerin çevrisi yapılarak çalışmaya yön verilip geliştirilerek nihayete erdirilecektir.

4.3. LİTERATÜR TARAMASI

Faiz kavramı üzerine gerek iktisat, gerekse İslam Hukuku açısından yapılan çalışmalar arasında; Smith (1776), Mevdudi (1956) , Yusuf Ziya B (1966), Homer (1976), Döndüren (1998), Beki (2005) , Halid Kemal E (2011), Murat P (2012), Birdal (2016) , Karaman (2017), vd yer almaktadır. Semavi dinlerin ilahi kitapları olan Kuranı Kerim, Tevrat, Zebur ve İncil de bu alanda temel kaynaklardır.

Smith (1776) ünlü eseri Ulusların Zenginliği adlı çalışmasında faizi şu şekilde açıklamaktadır; "... Mal mevcudunu kendi kullanmayıp bunu bir başkasına ödünç veren kimsenin elde ettiğine faiz veya rıbh denir. Bu, borç alanın, ödünç verene, paranın kullanılması ile eline geçen kâr etme fırsatı için ödediği karşılıktır. Tabi bu kârın bir kısmı, rizikoyu göze alıp onu kullanmak zahmetine katlanan borçlunun: bir

kısmı ise, bu kazanç fırsatını kendisine vermiş bulunan alacaklının olur.” Smith faizi, borç verilen sermayenin karşılığı, paranın kullanımının bir karşılığı ve borç verenin üstlendiği risk primi olarak tanımlayarak faiz yaklaşımını bu şekilde ortaya koymaktadır. Bu İslam dışındaki faiz yaklaşımı adına bize örnek olmaktadır.

Mevdudi (1956) Faiz adlı çalışmasında faiz kavramının tüm teferruatı ile ele almıştır. Faizin yasaklanması sonucunda borçlanmanın daha kolay olacağını bu çalışmasında savunmuştur.

Homer (1976) çalışmasında faiz olgusunun varlığını ve nelerin bu olguyu belirlediği konusunu açıklamaya çalışan teorik çabaların çoğunun son iki yüz yıl içinde olmasına rağmen, faiz yoluyla finans yöntemi tarihsel bir olgu olduğunu belirtmiştir. Örneğin milattan önce 3000 yıllarındaki eski Sümerler zamanında faiz ile kredili mal satışının sistematik bir borç aracı olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Prehistorik zamanlarda değer(para) bir değiş-tokuş aracı olarak genel geçer bir ölçüsünün geliştirilmesinden önce bile muhtemelen faiz ile kredi olgusunun var olduğunu çalışmasında ortaya koymuştur.

Döndüren (1998) çalışmasında mübâdeleli akitlerde taraflardan birinin hakkı kabul edilen ve akit sırasında şart koşulan karşılıksız fazlalık anlamındadır. Fâiz ve ribâ sözcükleri eş anlamlı olup, İslâm ekonomisinde bir terim olarak, mübâdeleli akitlerde taraflardan birisinin hakkı kabul edilen ve akit sırasında şart koşulan veya örfleşmiş bulunan fazlalık anlamına gelir. Faiz; ölçü, tartı veya sayı ile alınıp satılan standart (misli) mallarda cereyan eder. Altın, gümüş ve nakit para çeşitleri de buna dâhildir demiştir.

Beki (2005) çalışmasında faizin sözlük ve fihri tanımlarını yaptıktan sonra faiz yasağı ile ilgili mezhepsel bakış açılarını ortaya koymuştur. Faiz türlerinin mezheplere göre farklılık gösterdiğini ortaya koyarak burda bir mutabakata varılmadığını tespit etmiştir.

Karaman (2007) çalışmasında faizin gerçekleşme şeklini örneklerle ortaya koymuştur. Faiz yasağını dayandığı hadislerde geçen altı ana ürünü sayıp faizin bu ürünlerin misli ile mübadelesinden doğduğunu belirtmiştir. Dinimizin faizi neden yasakladığının hikmetlerini çalışmasında ortaya koymuştur.

Birdal (2016) yaptığı çalışmasında “Günümüz iktisat kuramında, biri geniş, diğeri ise daha dar olmak üzere iki temel faiz tanımı yapılmaktadır. Geniş olarak faiz, kullanıma sunulan üretim faktörlerinden sermayenin getirisi olarak tanımlanmaktadır. Dar tanımı itibariyle ise faiz, paranın kiralanması karşılığı talep edilen bedeldir.” şeklinde faizi tanımlayıp faiz kavramına semavi dinlerin faize bakış açısını benzer ve farklılıklarını ortaya koymaya çalışmıştır.

Bu çalışmaya içerik olarak en yakın çalışmalar Pıçak’ın Dinler ve Faiz (2012), Elbir’in Fahiş Faiz Meselesi (2011), Binatlı’nın Faiz Ve İslam Hukukunda Faiz (1966) adlı çalışmalarıdır. Ancak söz konusu çalışmalarda daha çok İslam’ da faiz yasağına değinilmiştir. Diğer dinlerin faiz konusundaki görüşleri yüzeysel olarak verilmiştir. Dinler arasında da herhangi bir kıyas yapılmamıştır.

Faiz yasağı hususunun tabiki en temel kaynakları yeryüzünde mensupları bulunan üç semavi dinin kitapları olan Kur’anı Kerim, İncil, Zebur ve Tevrat’ tır. Söz konusu kitaplarda faiz mevzusu ile alakalı bölümler çalışmamızın iskeletini oluşturmuştur.

4.4. SEMAVİ DİNLERDE FAİZ YASAĞI MEVZUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dinlerinin temel kaynakları olan kutsal kitaplarında faizin yasak kılındığına dair birçok ayet söz konusudur. Faiz yasağı konusunda en katı tutum Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat’tadır. Faiz yasağına dair Tevrat’ta Yaratılış, 17/1-8, Mezmurlar, 82/6, Yasanın Tekrarı, 26/18, Leviler, 25/35-37 ve diğer ve diğer pek çok ayette yer verilmiştir. Hatta Hezekiel 18. bölümde; *“Faize para verir, aşırı kâr güder. Böyle biri yaşayacak mı? Hayır, yaşamayacak, tüm bu iğrençlikleri yapmıştır; öldürülecektir. Onun kanından kendisi sorumlu olacaktır.”* ayetinde faizle uğraşanlar için ölüm cezası verileceği dile getirilmiştir. Hıristiyanlıkta ise faiz sözcüğünün doğrudan geçtiği faiz yasağına ilişkin bir ibare söz konusu olmamasına karşın Luka İncil’inin altıncı bölümünde yer alan 34. ve 35. Ayetleri ile Mata İncil’indeki *“Sizden bir şey dileyene verin, sizden ödünç isteyeniyi geri çevirmeyin.”* ayetlerin faiz yasağına kaynak teşkil ettiği Hıristiyan din adamlarınca kabul edilmiştir. Hz. İsa’nın Gerçek Mutluluk- Kutsal Yasa vaazında; *“Kutsal Yasa’yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için*

geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim.” şeklindeki ayetle Hristiyanların da Tevrat'ta yer alan hükümlerden mesul olduğu fikri Kiliselerce benimsenmiş olup Tevrat'ın faiz yasağının onlar için de bağlayıcı olduğu sonucuna varılır. İslam'da faiz yasağı Kur'an'da açık şekilde ifade edilmiştir. Faizle uğraşan herkesin Allah (c.c) tarafından cezalandırılacağı bildirilmiştir. Ancak Yahudilikte faizle uğraşanlara ölüm cezası verilebileceği ifade edildiği, Kur'an ayetlerinde ise faiz ile uğraşanlara bu dünyada bir yaptırım uygulanacağı konusunda herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Hali hazırda dünyada yüzden fazla faizsiz şekilde çalışan banka faaliyet göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, İsviçre, Danimarka, Filipinler, Güney Afrika, Lüksemburg, Pakistan, , Kazakistan, Türkiye ve Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri faizsiz bankaların faaliyet gösterdiği ülkelere örnek gösterilebilir. Nüfusunun çoğunluğu Müslüman olduğu halde Yemen, Libya, Suriye gibi faizsiz bankacılık sisteminin bulunmadığı ülkeler de mevcuttur. Asıl faaliyet alanları faizli işlemlerden oluşan Goldman Sachs, Union Bank of Switzerland, Kleinwort Benson, Citibank, ANZ Grindlays, Bank of Kuwait gibi bankaların bünyelerinde faizsiz bankacılık birimleri de söz konusudur.¹⁹⁷

Günümüzde Birleşmiş milletler verilerine göre dünya nüfusu yaklaşık 7.8 milyar civarındadır. Bu nüfus içinde 2,38 milyar kadarı Hristiyan, 1,91 milyar Müslüman¹⁹⁸ ve 14,8 milyon da Yahudi¹⁹⁹ vardır. Hristiyan ve Müslüman nüfusunun çoğunlukta olduğu pek çok ülke bulunmaktayken Yahudilerin çoğunlukta olduğu tek ülke İsrail'dir. Üç semavi dinin mensuplarının faiz yasağı karşısındaki tutumlarını irdelemek adına bazı verileri paylaşmamız gerekmektedir. Öncelikle Yahudi toplumunun örnekleme olması adına İsrail'e ait bazı bankacılık verileri aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

¹⁹⁷ Raif Parlakkaya , Suna Akten Çürük, “Finansal Rasyoların Katılım Bankaları Ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği”, *Ege Akademik Bakış*, Cilt 11, Sayı 3 Temmuz 2011 s.399

¹⁹⁸ <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/religion-by-country>, Erişim Tarihi: 12.12.2020

¹⁹⁹ <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-population-of-the-world>, Erişim Tarihi: 12.12.2020

Tablo 4.1. İsrail Bankalarında Faizli mevduat hesabı sayıları ve uygulanan Faiz Oranları

Tarih	Bankalarda Faizli Hesap Sayısı	Uygulanan Faiz Oranlar
2019	1.072.785	% 1,75
2018	1.108.103	% 1,60
2017	1.119.516	% 1,60

Kaynak: <https://www.boi.org.il/en/BankingSupervision/Data/Pages/ribhahdh.aspx> ve <https://data.worldbank.org/indicator/FB.CBK.DPTR.P3?end=2019&locations=IL&start=2008&view=chart> sayfalarındaki veriler kullanılarak tablo çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda İsrail bankalarındaki 2017-2019 yıllarındaki müşterilere ait olan faizli mevduat hesabı sayıları verilmiştir. Bunun yanı sıra bu yıllarda mevduatlara uygulanan ortalama faiz oranları da sunulmuştur.

Aşağıdaki tabloda İsrail Merkez bankası faiz verilerinin belli bir periyottaki hareketleri gösterilmektedir. Tablo İsrail Merkez bankası verileri temel alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 4.2. İsrail Merkez Bankasının 2010-2020 Yılları Uyguladığı Faiz Oranları

Tarih	Uygulanan Faiz Oranı	Tarih	Uygulanan Faiz Oranı
24 Ağustos 2020	0.10%	29 Aralık 2014	0.25%
24 Şubat 2020	0.25%	24 Kasım 2014	0.25%
09 Ocak 2020	0.25%	27 Ekim 2014	0.25%
25 Kasım 2019	0.25%	24 Şubat 2014	0.75%
25 Şubat 2019	0.25%	27 Ocak 2014	1.00%
07 Ocak 2019	0.25%	23 Aralık 2013	1.00%
26 Kasım 2018	0.25%	25 Kasım 2013	1.00%

26 Şubat 2018	0.10%	28 Ekim 2013	1.00%
10 Ocak 2018	0.10%	28 Ocak 2013	1.75%
27 Kasım 2017	0.10%	24 Aralık 2012	1.75%
27 Şubat 2017	0.10%	01 Ocak 2012	2.75%
23 Ocak 2017	0.10%	01 Aralık 2011	3.00%
26 Aralık 2016	0.10%	01 Kasım 2011	3.00%
28 Aralık 2015	0.10%	01 Şubat 2011	2.00%
23 Mart 2015	0.10%	01 Ocak 2011	2.00%
23 Şubat 2015	0.10%	01 Mart 2010	1.25%
26 Ocak 2015	0.25%	01 Şubat 2010	1.25%
İsrail Merkez Bankası verileri kullanılarak hazırlanan faiz oranları tablosudur. ²⁰⁰			

Tablodan da anlaşılacağı üzere hali hazırda Yahudi nüfusunun yoğunluklu olduğu tek ülke olan İsrail'in merkez bankası 24 Ağustos 2020'den bu yana kredi faizlerini yüzde 0,10'da sabit tuttuğu görülmektedir.

Her iki tabloda sunulan verilere göre Yahudi vatandaşların çoğunlukta olduğu İsrail'de faizli bankacılık sistemi uygulanmakta olup vatandaşlar tarafından da rağbet görmektedir. İsrail Merkez Bankası tarafından faiz oranları üzerine yapılan düzenlemeler de başka bir emsal olarak verilebilir.

Aşağıdaki tabloda Hıristiyan ağırlıklı nüfusun olduğu Avrupa'da AB merkez bankası faiz verilerinin belli bir periyottaki hareketleri gösterilmektedir. Avrupa Birliği Merkez Bankasının 10 Eylül 2020'den bu yana kredi faizlerini yüzde 0,25 te Yatırım amaçlı kredi faiz oranlarını da yüzde -0,50'de sabit tutmuştur. Düşük hatta

²⁰⁰ Israel Central Bank, (Nov. 30.2020), *Israel Interest Rate Decision*, Erişim Tarihi: 12.12.2020
<https://www.investing.com/economic-calendar/israeli-interest-rate-decision-592>

eksi faiz uygulamalarının da söz konusu olduğu görülmektedir. Ancak söz konusu düzenlemelerin varlığı faizli bankacılık sisteminin aktifliğinin göstergesidir.

Tablo 4. 4. Avrupa Birliği Merkez Bankasının 2010-2020 Yıllarında Uyguladığı Faiz Oranlarındaki Değişiklikler

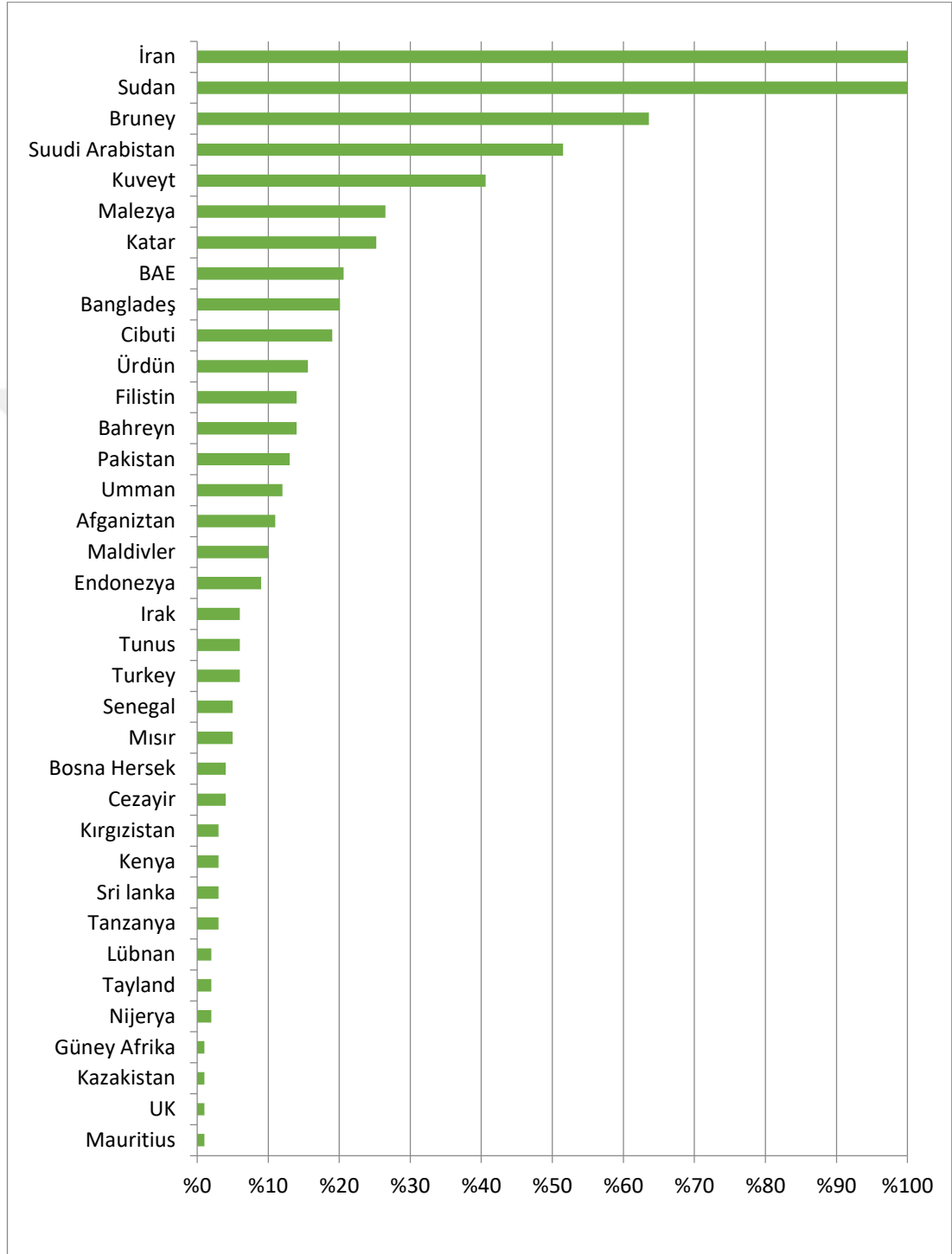
Tarih	Kredi	Yatırım	Finansman
10 Eylül 2020	0,25%	-0,50%	0,00%
18 Eylül 2019	0,25%	-0,50%	0,00%
16 Mart 2016	0,25%	-0,40%	0,00%
10 Eylül 2014	0,30%	-0,20%	0,05%
11 Haziran 2014	0,40%	-0,10%	0,15%
13 Kasım 2013	0,75%	0,00%	0,25%
8 Mayıs 2013	1,00%	0,00%	0,50%
11 Temmuz 2012	1,50%	0,00%	0,75%
14 Aralık 2011	1,75%	0,25%	1,00%
11 Eylül 2011	2,00%	0,50%	1,25%
13 Temmuz 2011	2,25%	0,75%	1,50%
13 Nisan 2011	2,00%	0,50%	1,25%
13 Mayıs 2009	1,75%	0,25%	0,25%
8 Nisan 2009	1,25%	0,25%	2,25%
11 Mart 2009	2,50%	0,50%	1,50%
21 Ocak 2009	3,00%	1,00%	2,00%
1 Ocak 2009	3,00%	0,25%	2,50%

Tablo:2 AB Merkez Bankası verileri esas alınarak hazırlanmıştır. ²⁰¹

Bir sonraki tablomuzda hem Müslüman hem Hıristiyan nüfusun ağırlıkta olduğu belli başlı ülkelere ait olan faizle alakalı veriler söz konusudur. Tabloda bazı Müslüman ve Hıristiyan ülkelerindeki toplam bankacılık sisteminde faizsiz bankacılığın payları ile alakalı veriler mevcuttur.

²⁰¹ European Central Bank, (2020), *Interest Rate Levels In Percentages Per Annum*, Erişim Tarihi: 25.11.2020. https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/key_ecb_interest_rates/html/index.en.html

Tablo 4.4. Hıristiyan Ve Müslümanların Yaşadığı Ülkelerde Faizsiz Bankacılığın Toplam Bankacılık Sistemi İçindeki Payı

Kaynak: IFSB'nin Temmuz 2019'a ait raporundaki veriler baz alınarak çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda Müslüman ve Hıristiyan nüfusunun yoğunlukta olduğu ülkelerde faizsiz bankaların aktif büyüklüklerinin tüm bankacılık sistemi içinde oranları verilmiştir. Yüzde yüz faizsiz sistemin uygulandığı ülkeler sadece İran ve Sudan olup söz konusu iki ülke de Müslüman ülkelerdendir. Tablodan hareketle diğer ülkelere bakıldığında gerek Müslüman gerekse Hıristiyan nüfuslu ülkelerin çoğunda faizli bankacılık sisteminin yoğun rağbet görüldüğü sonucuna varılmaktadır.

Semavi dinlerin kutsal kitaplarına ve diğer kaynaklarına bakıldığında her üç semavi dinde de faiz yasağı uygulamasının benzerlik gösterdiği söz konusudur. Üç din de faizi çirkin bir fiil olarak kabul ederek yasaklamıştır. Ancak üç semavi dinin mensuplarının yaşadığı bazı ülkelerin bankacılık sistemine ait verileri ele aldığımız 4.1, 4.2, 4.3, 4.4. numaralı tablolardaki verilere baktığımızda bu dinlerin mensuplarının büyük çoğunluğunun faizli işlemler yaptığını görmekteyiz. Her üç dinin faizi yasaklamasına rağmen bu dinlerin mensuplarının çoğunluğunun söz konusu faiz yasağına uymadığı sonucuna varılmaktadır.

SONUÇ

Faiz toplumlar için felaketin başlangıcıdır. Toplumsal yaşamın sonucu olarak ortaya çıkan en belirleyici faktör alacak – verecek mevzusudur. Bireyler arası borç ilişkileri insanlık tarihi kadar eskidir. İktisadi açıdan güçlü olma heveslisi olan bireyleri kısa ve rahat yoldan yüklü kazanç sağlama hevesi daima cezbetmiştir. Faiz sarmalının ortaya çıkışı bu tip bireylerin iştahı ve toplumun ticari ilişkilerinin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan borçlanma mevzusunun bir ihtiyaca dönüşmesine dayalıdır.

Yaşamını toplayıcılıkla sürdüren insanoğlu önce tarım toplumuna oradan sanayi toplumuna oradan da teknoloji toplumuna aşamalı ve hızlı bir şekilde evrilmiştir. Bu değişimin sonucunda gelişip büyüyen finansal yapılar sayesinde faiz de sistemli bir şekilde toplumlar içinde dallanıp budaklanarak günümüze değin ulaşmıştır.

Tarihsel süreçte bilinen ilk faizli işlemler antik çağlarda toplumların yerleşik hayata geçtikleri tapınakların etrafında cereyan etmeye başlamıştır. Tapınaklar insanların ellerindeki fazla olan malları ve ürünleri onlardan teslim alıp onlara koruma güvencesi vermişlerdir. Tapınak mensupları zamanla ellerinde biriken bu ürünleri ihtiyaç duyanlara borç olarak vermeye başlamış ve bu şekilde borç verdikleri ürünler karşılığında fazladan pay almışlardır. Tapınak mensuplarınca zahmetsizce elde edilen fazlalık mallar faizin fitilini ateşleyen kıvılcımlardır. Daha sonraları başkalarına ait olan mal ve ürünler ile zahmetsiz kısa yoldan elde edilen bu menfaatler tapınak mensuplarının hem güçlenmesine hem de gittikçe iştahlarının kabarmasına sebep olmuştur. Tapınaklar çevresinde ortaya çıkan bu mantık zamanla sistemli hale gelmiş olup elinde güç, zenginlik ve sermaye bulunan diğer insanlar tarafından da menfaat sağlamak amacı ile başvurulan bir yöntem haline dönüşmüştür.

Ortaya çıkan bu karlı iş farklı rant çevreleri tarafından da fark edildi. Tapınaklardan sonra hükümdarlar ve saray çevresi bu karlı işe yönelerek faizden gelir elde etme yoluna yönelmişlerdir. Sermaye ve toprak sahibi olan güçlü ve zengin aileler de verdikleri borçlar karşılığında hiçbir çaba sarf etmeden, emek harcamadan ve riske girmeden servetlerine servet katmaya başladılar.

Faizli biçimde borçlanarak hayatlarını sürdürmeye çalışan yoksul insanlar işlerini yürütmeye uğraşan küçük tüccarlar ve topraklarını işlemeye çalışan küçük ölçekli tarım ve hayvancılık erbabları için ise tam tersi işler zamanla zorlaşmaya başlamıştır. Borçlarını ödeyemeyen yoksul küçük tüccar ve işletmeciler işlerini, köylüler ve çiftçiler ellerindeki toprak ve hayvanlarını faize kurban vermişlerdir. Hatta ellerinde hiçbir şeyi olmayan insanlar borç ve faizleri karşılığında özgürlüklerini dahi kaybetmişlerdir. Borçlarını ödeyemeyen insanlar borçlu oldukları kişilerce köleleştirilip köle pazarlarında borçları karşılığında satılması faizin sebebiyet verdiği felaketlerin had safhaya ulaştığını göstermektedir.

Gelişen faizli ekonomik sistem insanlar tarafından çabucak kanıksanmış, toplumun her zerresine hızlıca nüfuz etmiştir. Kanserli bir doku gibi toplumlara, uluslara, devletlere bulaşarak yayılmıştır. Zenginin daha zenginleşmesine orta tabaka ve alt tabakanın daha da yoksullaşmasına neden olmuştur. Tarihte birçok beşeri nizam ve sistemler faizli işlemlerin sebebiyet verdiği çöküntüyü, yoksulluğu, kargaşayı topyekûn ortadan kaldıracak kesin düzenlemeler yapamamıştır. Genel olarak geçmişten günümüze bazı toplumlar ve devletler faizli iktisadi sistemin devamından yana olmuşlardır. Faiz hususunda genel olarak yapılan düzenleme ve kanunların amacı insanlar tahammül edebileceği bir düzen oluşturarak faizli finansal sistemin devamlılığını sağlamaktır.

Faizli işlemler karşısında çok eski dönemlerden yakın dönemlere değin pek çok filozof ve mütefekkir ağır eleştirilerde bulunmuştur. Bu eleştiri ve değerlendirmelerde faizin sebep olduğu sorunlar ahlaki bir çerçevede ele alınmıştır. Faiz tahkir edilmiş, toplum içerisinde faizcilikle uğraşanlar emek harcamadan para kazandıkları için hor görülmüştür.

Faiz yasağı hususunda bilinen ilk ve kesin yazılı yasaklar Museviliğin kutsal kitabı olan Tevrat'ta yer almaktadır. Yahudilerin kutsal kitabında yer alan onlarca ayette faiz ile ilgili işlemlerin şiddetli bir şekilde yasaklandığı apaçık, net bir şekilde görülmektedir. Tevrat'ın muhtelif bölümlerinde faiz yasağını içeren birçok ayet bulunmasına rağmen Tesniye adlı bölümünün 23. babının 19. ve 20. Ayetlerinde "... Yabancıdan faiz alabilirsiniz." şeklinde bir ifade mevcuttur. Her ne kadar Tevrat'ta faiz şiddetle yasaklanmış olsa dahi muhtemeldir ki insan eliyle kutsal kitaba yerleştirilen yukardaki ibareden dolayı dünya finans sistemindeki faizli yapının en

büyük müsebbipleri Yahudiler olmuştur. Hali hazırda dünya üzerindeki konvansiyonel bankacılık sisteminde en büyük pay sahiplerinin Yahudi menşeli şirketler olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir.

İslam inancına göre tahrifata uğramış olduğunu kabul ettiğimiz Hristiyanların kutsal kitabı İncil’de faizin net bir dille yasaklanmış olduğunu görmekteyiz. Bununla beraber faiz yasağına karşıt olan çarpık ifadeler de İncil’de yer almaktadır. Tevrat’ta olduğu gibi İncil’deki bu çelişkili ifadeler kutsal metinlerdeki insan tahrifatının göstergesidir. Ancak insan eli değmiş olmasına rağmen Allah’ın faiz illetini yasakladığına dair emareler her iki dinin kutsal kitaplarında da mevcuttur.

Hristiyanlarda İncil’deki faiz yasağı dışında Hz. İsa sonrasında kilise ve din adamlarının da belli dönemlerde faizle mücadele ettiğini tarihi vesikalardan görmekteyiz. Fakat 15. ve 16. yüzyıllarda Jean Calvin ve Martin Luther gibi din adamlarının ortaya attıkları protest görüşlerin ortaya çıkışı, gelişen sanayi ile birlikte finansal faaliyetlerin artması sonucunda kilisenin ve birçok Hristiyan din adamının faiz yasağı karşısında tutumlarının esnettiğini ifade etmekte de yarar vardır.

İslam’ın ilk ortaya çıktığı coğrafya olan Arap yarım adasında ve kabilelerinde faiz oldukça revaçtaydı. Araplar arasında uygulanan faiz katlamalı bir şekilde uygulanmaktaydı ve borçluların faiz yükü altında ezilmesine sebep olmaktaydı. Çıkar çevrelerinin işine gelen bu yapı zengin azınlığın daha da güçlenmesi adına büyük bir fırsat oluşturmuştur. Allah İslam dini aracılığı ile yeryüzündeki tüm çarpıklıkları ortadan kaldırmak üzere peygamber olarak Hz Muhammed’i (SAV) ve Kuran-ı Kerim’i yollamıştır. Faiz de İslam’ın mücadele ettiği çarpıklıklardan bir tanesidir.

İslam’ın birincil kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de faiz kesin ve sert bir dille yasaklanmıştır. İslam’da faiz yasağı hemen tek seferde getirilmemiş, yasak içki yasağında olduğu gibi tedrici bir şekilde alıştırma alıştırma getirilmiştir. Kutsal kitabımızda faiz yasağı üzerine yedi adet ayeti kerime mevcut olup bu ayetler hafif bir uyarı ile başlayıp sert bir şekilde yasaklamaya dönüşmüştür. Peygamber Efendimiz (SAV) de faiz yasağını yaşantısı ve sözleri ile desteklemiştir. Sahabe-i Kiram peygamberimizden faizli işlemlere örnek olacak uygulamalar, faizin zararları ve faizin neticesinde karşılaşılabilecek azap konusunda birçok hadis rivayet etmiştir.

Her üç semavi dinin mensuplarının yaşadığı örneklem ülkelerin bankacılık sistemine ait verilere bakıldığında İran ve Sudan ülkeleri hariç; Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi nüfusun yoğun yaşadığı tüm örneklem ülkelerde faizli bankacılık sistemi genel olarak faizsiz bankacılık sisteminin önüne geçmektedir. Avrupa Birliği Merkez Bankası 2010-2020 yılları arasında ilan ettiği kredi faizi oranlarının %2,50 ile % 0,25 aralığında hareket etmiştir. Bu veri Hıristiyan yoğunluklu Avrupa'da faizin meşruluğunun bir göstergesidir. Müslüman ve Hıristiyan nüfusunun ağırlıklı yaşadığı ülkelerde yüzde yüz faizsiz bankacılığın görüldüğü İran ve Sudan olmak üzere sadece iki ülke mevcuttur. Elde edilen bulgulara göre Hıristiyan Ve Müslümanların yaşadığı ülkelerde faizsiz bankacılığın toplam bankacılık sistemi içindeki paylarına bakıldığında İslam ülkeleri olan Suudi Arabistan ve Buruney' de faizsiz bankacılık sisteminin oranı %50'nin üzerindedir. Aynı tabloda Kuveyt, Katar, BEA, Ürdün Endonezya, Malezya Tunus Türkiye ve diğer Müslüman ülkelerde faizsiz bankacılığın toplam bankacılık içindeki payı % 40 ile % 1 arasında dalgalanmaktadır. İngiltere ve Güney Afrika Cumhuriyeti gibi Hıristiyan nüfuslu ülkelerde faizsiz bankacılığın toplam bankacılık içindeki payı % 1'ler civarındadır. Yahudi yoğunluklu tek ülke olan İsrail'de faizsiz bankacılık sistemi söz konusu değildir. İsrail Merkez Bankasının 2010-2020 yılları arasında tavsiye ettiği faiz oranları % 3 ila % 0,10 aralığında olmuştur. İsrail vatandaşlarının vadeli mevduat hesaplarının sayısı 2019 itibari ile 1 milyonu aşmış olup ticari bankalarda mevduat ve kredilere uygulanan faiz oranının % 1,75 civarında olduğu görülmektedir. Elde ettiğimiz veriler üç semavi dine tabi olan insanların faiz yasağı konusunda çok da duyarlı olmadığına işaret etmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada yeryüzünde hali hazırda inananları bulunan üç büyük din olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet ile bu dinlerin kutsal kitaplarında faiz yasağı mevzusu mukayeseli olarak ele alınmıştır. Her üç semavi dinin temel kaynaklarına bakıldığında Allah (c.c.) faizin çirkin bir fiil, insanlar için bir felaket unsuru olduğunu insanlığa bildirmiştir. İnsanlığa faizi şiddetle yasaklayan birçok uyarıcı ve uyarı yollamıştır. Ancak bu uyarı ve yasakların semavi dinlerin mensuplarınca tam anlamıyla dikkate alınmadığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- ADAM, Baki, *Yahudilik, Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, Ankara 2010.
- ADEVÎ, Ali es-Saîdî, *Hâşiyetü'l-Adevî alâ Şerhi Kifâyeti't-Tâlibi'r Rabbânî*, Cilt 2, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1971.
- AFFANE, Hüsameddin, *Fıkhi ve Ahlaki Yönleriyle İslam'da Ticaret*, (Çev. Servet Bayındır), Polen Yayınları, İstanbul 2012.
- AKALIN, K. Haldun, "Eski Ahit Metinlerinde J. Calvin'in Faiz Yorumu", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, Erzurum 2010, s. 237-252.
- AKREP, Mehmet Yunus, "Sümer Ekonomisinde Tapınak Faktörü", *Mavi Atlas*, Cilt 5, Sayı 2, Gümüşhane 2017, s. 458-473.
- AKTEN ÇÜRÜK, Suna, *Factors Effecting The Development Of Islamic finance In Turkey*, International Interdisciplinary Business-Economics Advancementconference (IIBA-2014).
- AKTEPE, İshak Emin, *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*, İstanbul 2010.
- AKTEPE, İshak Emin, *Sorularla Katılım Bankacılığı*, TKBB Yayınları, Erkam Matbaası, İstanbul 2012.
- ANKARA ÜNİVERSİTESİ, (2020), *Hristiyanlık Tarihi, Hristiyanlık, Nasrani ve Nasara Terimleri*, Erişim Tarihi: 30.11.2020, <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ijkv5MIHf7wJ:https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php%3Fid%3D37919+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>,
- ANKARA ÜNİVERSİTESİ, (2020), *Yahudilikte Mabet Ve İbadet*, Erişim Tarihi: 23.08.2020, <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=54120>,
- ARİSTOTELES, *Politika*, (Çev. Mete Tunçay), Remzi Kitabevi, İstanbul 1982.
- AŞİROV, Tahir, *Birûnî'ye Ve İbn Hazm'a Göre Hristiyanlık*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa 2005.
- AYDEMİR, Efrail, *Hukuk Uygulamasında Faiz*, Adalet Yayınevi, Ankara 2001.

- AYDIN, Fuat (2015), “Hıristiyanlık”, Erişim Tarihi: 21.12.2020, http://www.evreninsirlari.net/dosyalar/136_s10_05.pdf,
- AYDIN Mahmut, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi İnanç ve İbadet*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016.
- AYDIN, İbrahim Ethem, *Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın “Hak Dini Kur'an Dili” Adlı Eserinde Yahudilikle İlgili Bilgilerin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2014.
- AYDIN, Mehmet, “Hıristiyanlık, Kutsal Metinler ve Dini Literatür” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 17, TDV Yayınları, İstanbul 1998 s. 348-372
- BARDAKOĞLU, Ali, “İcara”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 21 TDV Yayınları, İstanbul 2000, s. 379-388.
- BARNIER, Wliem M, “İslam Ve Yahudi Geleneğinde Peygamberler ve Peygamberlik” *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi*, (Çev. Salih İnci), Trakya Üniv. Matbaası, Edirne 2018, s.146-176.
- BAYINDIR, Abdulaziz, *Ticaret ve Faiz*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2007.
- BEKİ, Abdülaziz, *İslam'da Güncel Ticari Meseleler*, Bekke Yayınları, Kayseri 2005.
- BİNATLI, Yusuf Ziya, “Faiz ve İslam Hukukunda Faiz”, *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, Cilt 2, Sayı1, Eskişehir 1966, s.147-183.
- BİRDAL, Murat, (1 Mayıs 2016), “Dinlerde Faizin Yeri ve Bankacılıkta İslami Alternatif Arayışları”, Erişim Tarihi: 23.10.2020, <https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/234-sayi-178/503-dinlerde-faizin-yeri-ve-bankacilikta-islami-alternatif-arayislar>.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed, *el-Camiu's- el-Camiu's-Sahih*, el-Mektebetu'l-İslamiyye, İstanbul 1979.
- CANBAZ, Mustafa, *Katılım Bankacılığı*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 196.

CAMBAZ, Muhammet Fatih, “İslâmi Finans Aracı Olarak Karz-I Hasen ve Katılım Bankaları İçin Bir Model Önerisi,” Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar 2019.

ÇEKER, Orhan, “Mecelle’de Ele Alınmayan Üç Konu: Faiz, Sarf ve Karz”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 5, Konya 1994, s. 99-117.

ÇELEBİ, Ahmet, *Mukayeseli Dinler Tarihi Açısından Yahudilik*, (Çev. Ömer Faruk Harman, Ahmet Büyükçınar), Kalem Yayıncılık, İstanbul 1978.

ÇELİK, İmran, “Meşru’ Bir Yatırım Aracı Olarak Mudarebe Ve Günümüzde Kullanımı”, *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, Adıyaman 2017, s.381-396.

DEMİR, Şamil “Türk Borçlar Kanunu’nun Para Borçlarında Faize İlişkin Getirdiği Yenilik ve Sınırlamalar”, *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, Ankara 2012, s. 209-234.

DEMİRCİ, Kürşat, “Haham”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Cilt 15, İstanbul 1997, s.134-135.

DEMİRCİ, Muhsin, *Kur’an’ın Temel Konuları*, MÜİF Yayınları, İstanbul 2003.

DEMİRGİL, Bünyamin ve TÜRKAY, Hakan, “Tarihsel Süreç İçerisinde Faizin Kuramsal Açından Gelişimi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, Sivas 2017, s. 131-160.

DİKKAYA, Mehmet ve KUTVAL, Yunus, *Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği*, Savaş Yayınevi, Ankara 2014.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, (2020), *Kur’an-ı Kerim, Ali İmran Suresi, 131.-132. Ayet Tefsiri*, Erişim Tarihi: 12.01.2021,
<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/%C3%821-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/423/130-132-ayet-tefsiri>

DUMAN, Ali, “Sadaka”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 35, TDV Yayınları, İstanbul 2008, s. 383-384.

DUMLU, Emrah, “ Ticaret Mallarının Zekatı,” Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2008.

- EBU DÂVUD, Süleyman b. El-Eşhas el-Sicistanî, *Sünen-i Ebi Davud*, Daru Ihyai's-Sünneti'n-Nebiyye, t.y.
- EĞİLMEZ, Mahfi, *Kolay Ekonomi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2012.
- EL MEVDUDÎ, Ebu'l Ala, *Faiz*, (Çev. Ali Genceli), Hilal Yayınları, İstanbul 2015.
- EL MEVDUDÎ, Ebu'l Ala, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı*, (Çev. Ahmet Asrar), Pınar Yayınları, İstanbul 2010.
- ELBİR, H. Kemal, "Fahiş Faiz Meselesi", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, Cilt 18, Sayı 3-4, İstanbul 2011, s. 832-874.
- EL-BUHÛTÎ, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn, *Er-Ravzü'l-Mürbi*, Cilt VI, Daru'l-Vatan, Riyad 2006.
- EL-BUSTÂNÎ, Budrîs, "*Muhîtu'l-muhît, Faiz*", Mektebetü Lübnân Nâşira, Beyrut 1998.
- EL-CÛRCÂNÎ, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf, *Et-Ta'rîfât*, Matbaatu'l-Hayriyye, Dekahliyye 1306.
- EL-MEVİLÎ, Ebu'l-Fadl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, *El-İhtiyâr li-ta'lîl'l-Muhtâr*, Cilt 2, Hâlid Abdurrahman El-Ak, Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1423/2002.
- EMİROĞLU, Kudret ve diğerleri, *Ekonomi Sözlüğü*, Bilim ve Sanat yayınları, Ankara 2006.
- ENFAL İSLAM, (04.05.2019), *Dinler Tarihi, Nasârâ ve Hıristiyan; Anlam ve Mâhiyeti*, Erişim Tarihi: 20.11.2020,
<http://www.enfal.de/dinlertarihi/dinler%20tarihi/dinlertarihi/69.htm>
- ERBAŞ, Ali, *Hıristiyanlık*, İnsan Yayınları, İstanbul 2004.
- ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Yayınlar, İstanbul 2016.
- ES-SERAHSÎ, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *el-Mebcut*, Cilt XII, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1407/1980.
- EŞ-ŞÂFÎÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs, *Er-Risale*, (çev. Abdulkadir Şener, İbrahim Çalışkan), TDV Yayınları, Ankara 1997.

EŞ-ŞİRBÎNÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *Mugnîl Muhtac ila Marîfeti Meani Elfazil Minhac*, Cilt 2, Dâru'l-Kütübî'l - İlmiyye, Beyrut 2000.

EUROPEAN CENTRAL BANK, (2020), *Interest Rate Levels In Percentages Per Annum*, Erişim Tarihi: 25.11.2020,
https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/key_ecb_interest_rates/html/index.en.html

GEDİKLİ, Ayfer ve ERDOĞAN, Seyfettin, *Katılım Bankacılığı: "Türkiye ve Dünya Uygulaması"*, Ed. Seyfettin Erdoğan ve diğerleri, *İslam Ekonomisi ve Finansı*, Umuttepe Yayınları, İstanbul 2016, s. 195-247.

GÜNEŞLİK, Abdussamet, Türkiye'de ve Dünya'da Faizsiz Bankacılık ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılığın Tercih Edilme Sebeplerine İlişkin Bir Araştırma, Marmara Üniv. Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

GÜNGÖR, Muhammed, "Yahudilikte Özel Bir Sınıf: Yahudi Din Adamları Kohenler", *Oksident Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, İstanbul 2019 s. 193-218.

GÜRKAN, Salime Leyla, "İsrâîl ve Ya'küb İsimlerinin Etimolojisi Üzerine Bir Değerlendirme" *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 38, İstanbul 2017, s. 233-244.

GÜRKAN, Salime Leyla, "Yahudilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 43, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 187-197.

IFSB, Islamic Financial Services Industry Stability Report 2019, Kuala Lumpur 2019, Islamic Financial Services Board.

ISRAEL CENTRAL BANK, (Nov.30. 2020), *Israel Interest Rate Decision*, Erişim Tarihi: 12.12.2020, <https://www.investing.com/economic-calendar/israeli-interest-rate-decision-592>

İŞİK, R. Levent, (24.01.2020) "Yahudilik ve Hristiyanlık 'ta faizin tarihsel Yolculuğu", Erişim Tarihi: 17.11.2020,
<https://www.katilimbulteni.com/yahudilik-ve-hristiyanlikta-faizin-tarihsel-yolculugu/>

- İBN MÂCE, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid, *Es-Sünen*, Kahire 1952.
- İBN MANZUR, Cemaleddin Muhammed b. Mukrim, *Lisanu'l-Arab*, Dâru's-Sadr, Cilt IV, Beyrut 2000.
- İLMİHAL, “*İman ve ibadetler*”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (Komisyon), Cilt 1, Ankara 2007.
- İNCİ, Salih, *Eski Ahit'te Peygamberlere Atfedilen Ahlaki Zaaflar ve Günahlar*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2001.
- İNCİL.
- KAPICI, Nazan, “Katılım Bankalarının Murabaha İşlemlerinde Malın Kabzı Meselesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi” *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, Sakarya 2018, s. 43-61.
- KAYA, Arslan, “Adi Ve Ticari İşlerde Faiz”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 54, Sayı 1-4, İstanbul 2011 s. 347-366.
- KAYANTAŞ, Bahar, *Makroekonomik Değişkenlerin Katılım Bankalarının Aktif Büyüklüğüne Etkisi: Bir Zaman Serisi Analizi*, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bingöl 2020.
- KIRBAŞOĞLU, Mehmet Hayri, *Ahir Zaman İlmihali*, Otto Yayınları, İstanbul 2015.
- KLENGEL, Horst, *Kral Hammurabi ve Babil Günlüğü*, (Çev. Nesrin Oral, Telos Yayınları, İstanbul 2001.
- KOMİSYON, *Faiz*, (Çev. Yakup Kumak), El Mustafa Yayınları, İstanbul 2017.
- KURAN-I KERİM.
- KURT, İrem, “Hıristiyanlık'ta Faiz Yasağı: 15. Yüzyıla Kadar Kilise Hukukunda Faiz Yasağının Temellendirilmesi”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası İlahiyat Bölümü, Yayınlanmamış Bitirme Ödevi, İstanbul 2014, s. 5-6.
- Kutsal Kitap, (2020), *Katoliklik, Ortodoksluk Ve Protestanlık*, Erişim Tarihi: 21.12.2020, <https://www.kutsalkitap.org/katoliklik-ortodoks-protestanlik/>

KUTSAL KİTAP.

KÖSE, Saffet, *İslam İş Ve Ticaret Ahlakı*, İGİAD Yayınları, İstanbul 2012.

MÜSLİM, Ebû'l-Huseyn b. El-Haccac, *Camii's- Sahih*, tah: Ahmet Inaye ve Ahmet Zuhut, Beyrut 2004.

ORTAÇ, Nurdan Orbay, "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Ticari İşlerde Faiz", *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Ankara 2014, s. 119-133.

ÖZ, Ayhan, "Din Sosyolojisi Açısından Dinler Arası İlişkilerde Tevrat ve İncil Ölçütleri", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004.

ÖZSOY, İsmail, "Faiz" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 12, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 110-126.

ÖZSOY, İsmail, *Türkiye'de Katılım Bankacılığı*, TKBB Yayınları, İstanbul 2011.

ÖZTÜRK, Nazım, *Para Banka Kredi*, Ekin Yayınları, Bursa 2014.

PARASIZ, İlker, *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, Bursa 1991.

PARLAKKAYA, Raif, ÇÜRÜK, Suna Akten, "Finansal Rasyoların Katılım Bankaları Ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği", *Ege Akademik Bakış*, Cilt 11, Sayı 3 Temmuz 2011 s.397-405

PIÇAK, Murat, "Faiz Olgusunun İktisadi Düşünce Tarihindeki Gelişimi", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt 1, Sayı 4, Kırgızistan 2012, s. 61-92.

PLATON, *Yasalar*, (Çev. Candan Şentuna ve Saffet Babür), Kabalcı Yayınları, İstanbul 1994.

RAMP, Ernst, *Eine Historische Untersuchung, Das Zinsproblem*, Zwingli-Verlag, Zürih 1949.

SALAR, Hatice, "Hıristiyanlık' ta Ruhbanlığın Kökenleri Ve Ruhbanlık Sınıfı" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.

SALİH, Subhi, *Hadis İlimleri ve İstılahları*, (Çev. M. Yaşar Kandemir), DİB. Yayınları, Ankara 1988.

TINAS, Samet, (29.04.2019), “Mabedlerin Farkları”, Erişim Tarihi: 21.12.2020,
<http://www.gercekhayat.com.tr/kultur-sanat/mabedlerin-farklari/>

SEYREK, İsmail ve MIZRAK, Zekeriya, “Faiz Teorileri Üzerine Bir İnceleme: Finansal İstikrarsızlık Hipotezinin Temel Dayanağı” *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı 22, Konya 2009, s. 383-395.

ŞAHAN, Ali, “Katılım Bankacılığının Gelişimi Türkiye’deki Durumu ve Kullanılan Yöntemler (Murabaha)” Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2015.

TEKBAŞ, Mehmet Şükrü, “İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği”, Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Araştırma Notları, İstanbul 2013.

TEKİNAY, Selahattin ve diğerleri, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1996.

TEVRAT.

TÜMER, Günay, KÜÇÜK, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınları Ankara, 2017, s. 205.

Türk Ticaret Kanunu (6102 Sayılı), *T.C. Resmi Gazete*, 27846, 14 Şubat 2011.

TÜRKAN, Yavuz, *33 Soruda İslami Finans ve Bankacılık*, İmaj Yayınevi, Ankara 2019.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2020) ,01.01.1996 Tarihinden İtibaren Bankalarca Türk Lirası Üzerinden Açılan Mevduata Uygulanacağı Bildirilen Azami Faiz Oranları, Erişim Tarihi: 12.17.2020,
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/79bd8ff2-6cec-4b95-8e0d-c33466239e68/TRLtum.html?MOD=AJPERES>

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2020), *Reskont ve Avans Faiz Oranları* Erişim Tarihi: 12.17.2020,
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Reeskont+ve+Avans+Faiz+Oranlari>

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2020), *TTK Md. 1530 Uyarınca Belirlenen Temerrüt Faiz Oranı ve Asgari Giderim Tutarı*, Erişim Tarihi: 12.17.2020,

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Piyasa+Verileri/TTK+Md.+1530>

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (31.09.2020), *Kredi Kartı İşlemlerinde*

Uygulanacak Azami Faiz Oranlarına İlişkin Basın Duyurusu, Erişim Tarihi: 12.17.2020,

[https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2020/DUY2020-](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2020/DUY2020-64#:~:text=Buna%20g%C3%B6re%2C%201%20Kas%C4%B1m%202020,1%2C17%3B%20ayl%C4%B1k%20azami%20gecikme)

[64#:~:text=Buna%20g%C3%B6re%2C%201%20Kas%C4%B1m%202020,1%2C17%3B%20ayl%C4%B1k%20azami%20gecikme](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2020/DUY2020-64#:~:text=Buna%20g%C3%B6re%2C%201%20Kas%C4%B1m%202020,1%2C17%3B%20ayl%C4%B1k%20azami%20gecikme)

TÜRKMEN, Dursun Ali, (2020), “İbrani”, Erişim Tarihi: 15.07.2020,

<https://sorularlaislamiyet.com/kaynak/ibrani>

ÜZÜM, Hamza, “Tevrat ve Talmut’a Göre Yahudilerin Hükümü” Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.

VURAL, Fatih, “Dinler ve Faiz”, *İktisat ve Toplum Dergisi*, Sayı 52, Efil Yayınevi, ANKARA 2015, s. 85-93.

YALKIN, Yüksel Koç, *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları İle Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları*, Fersa Matbaası, Ankara 2010.

YANPAR, Atila, *İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*, Scala Yayınları, İstanbul 2014.

YAVUZ, Yunus Vehbi, *İslam’da Zekât Müessesesi*, Çığır Yayınları, İstanbul 1977.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili*, Birleşik Yayıncılık, Cilt II, İstanbul 2003.

YILMAZ, Mehmet, *Türkiye’de İslami Finansın Gelişimi ve Hukuki Yapısı*, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bingöl 2020.

ZUHAYLİ, Vehbe, *El-Fıkhü'l-İslamî ve Edilletuhu*, Dâru’l-Fıkr, Cilt 2, Dımaşk 1989.

ZUHAYLİ, Vehbe, *İslami Fıkıh Ansiklopedisi*, (Çev. Ahmet Efe ve diğerleri), Cilt 2 Acar Matbaacılık, İstanbul 1991.

<https://data.worldbank.org/indicator/FB.CBK.DPTR.P3?end=2019&locations=IL&start=2008&view=chart>, Erişim Tarihi: 12.12.2020

<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/religion-by-country>

<https://www.boi.org.il/en/BankingSupervision/Data/Pages/ribhahdh.aspx>, Erişim Tarihi: 12.12.2020

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-population-of-the-world>, Erişim Tarihi: 12.12.2020

www.interpretingscripturecourse.org/are-we-allowed-to-take-interest-on-loans-2, Erişim Tarihi: 23.11.2020

